

K U B B E A L T I .
AKADEMİ
M E C M U A S I

ISSN 1301-157X

OCAK 2003

YIL: 32 SAYI: 1

SÂMİHA AYVERDİ . SAFİYE EROL .

KÂZIM YETİŞ . MUHİDDİN SERİN .

ZEYNEP ULUANT . EMİNE İŞINSU .

HİCRAN GÖZE . NİHAD ÇETİN .

ÇİÇEK DERMAN . İLHAN GEÇER .

AYHAN GÜLDAŞ . HALİL SOYUER .

MEHMET DEMİRCİ . YAHYA AKENGİN .

FIRAT KIZILTUĞ . DURSUN GÜRLEK .

BEYNUN AKYAVAŞ . KEMAL AREN .

KUBBEALTI
AKADEMİ
MECMUASI

YIL: 32 OCAK 2003 SAYI: 1

KUBBEALTI AKADEMİ MECMUASI

-Üç ayda bir çıkar.-

*

Kubbealtı İktisâdî İşletmesi Adına Sâhibi

Sinan Uluant

*

Yazı İşleri Müdürü

Mehmet Nuri Yardım

*

Yayın Danışmanları

Prof. Dr. Mustafa Fayda, Prof. Dr. Mustafa Tahrallı, Prof. Dr. Sema Uğurcan,
Prof. Dr. Kâzım Yetiş, Dr. İbrahim Aydın Yüksel.

*

Haberleşme Adresi

Peykhâne Sokağı No. 3 34400 Çemberlitaş / İstanbul

Tel: (0212) 516 23 56 - 518 92 09 Faks: (0212) 638 02 72

*

info@kubbealti.org.tr

kubbealti@superonline.com

www.kubbealti.org.tr

*

Postaçekli No. 337056

*

Abone Bedeli

Yurtiçi: 20.000.000.-TL. Kurumlar: 25.000.000.-TL. Yurtdışı: 25 USD - 25 EURO

*

Temsilcilerimiz

Akademi Kitabevi, Kâzım Dirik Mah. 159. Sokak 6/A Bornova-İzmir
Bulak Bilgi Hizmet. Neşr. ve Tic. A.Ş. Bayındır Sokak No.58/11 Kızılay-Ankara
Eren Yayın Kitap Dağ. Tünel, İstiklâl Cad. Sofyalı Sk. No.34 Beyoğlu-İstanbul
Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara (Sihhiye), Antalya, İstanbul, Kayseri, Samsun Şb.

*

Kapak ve İç Tasarım

Fikri Cumhur

*

Baskı

Özal Matbaası

*

Mecmuamızdaki yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir.

İçindekiler

Değerli Kubbealtı Dostları	KUBBEALTI	5
Mülâkat	SÂMiHA AYVERDİ	7
Leylâk Mevsimi	SAFİYE EROL	14
İstanbul'un Fethi'nin 500. Yıldönümü Kutlamalarından...	PROF. DR. KÂZİM YETİŞ	17
Kemal Batanay	PROF. DR. MUHİTTİN SERİN	26
Semâvi Eyice Hoca ile Hasbihal	ZEYNEP ULUANT	34
Canım Annem	EMİNE İŞINSU	45
Gerçek Müslümanlığı Yaşayanlardan Kerkük Mutasarrıfı Avnullah Bey	HİCRAN GÖZE	49
Eski Bir Mektup	NIHAD ÇETİN	52
Neden Gelenekli Türk El Sanatları?	PROF. DR. ÇİÇEK DERMAN	59
Şarkılardan Bir Demet	İLHAN GEÇER	62
Yahya Kemâl'in 'Açak Deniz' Şiirinde Aksiyon-Âhenk Münâsebeti	DR. AYHAN GÜLDAŞ	63
Usuldan	HALİL SOYUER	74
Merkez Efendi'nin Yetiştirdiği Kültür Çevresi	PROF. DR. MEHMET DEMİRCİ	75
Huzur	YAHYA AKENGİN	81
Nağmekâr	FIRAT KIZILTUĞ	82
Dünyanın En Bahtiyar Adamı...	DURSUN GÜRLEK	85
Ya Hazreti Mevlânâ	BEYNUN AKYAVAŞ	89
Okuduklarım-Gördüklerim- Düşündüklerim	KEMÂL Y. AREN	93

Kubbealtı Akademi Mecmuası,

4.10.1976 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından alınan karar mûcibince
8.11.1976 tarihli Tebliğler Dergisi'nde, 660-10290 sayı ve 11664 genelge
numarasıyla tavsiye edilmiştir.

Değerli Kubbealtı Dostları,

Kubbealtı Kültür ve San'at Vakfı'mızın kurucularından rahmetli Ekrem Hakkı Ayverdi hakkında Osmanlı Devleti'nin 700. Kuruluş Yıldönümü münasebetiyle 4 Aralık 1999 tarihinde Ankara'da yapılan sempozyum kitaplaştı. Kubbealtı Neşriyatı arasında çıkan "100 Yaşında Bir Osmanlı Ekrem Hakkı Ayverdi ve Osmanlı Mimârisi" isimli eseri Ayşe Yıldız Topuz Hanımefendi yayına hazırladı. Eserde Prof. Dr. İlber Ortaylı, İsmet Binark, Prof. Dr. İbrahim Numan, Dr. İ. Aydın Yüksel, inşaat mühendisi Güner Topuz, Prof. Dr. Semavi Eyice, Prof. Dr. Haluk Karamağralı, ve Prof. Dr. Baha Tanman, Ekrem Hakkı Ayverdi'nin hayatını, eserlerini ve hizmetlerini muhtelif cephelerden ele alıyorlar.

Geride bıraktığımız 2002 senesi bir bakıma "Safiye Erol Yılı" oldu. Yazarımızla ilgili altıncı ve son toplantı 11 Aralık 2002 tarihinde Türk Edebiyatı Vakfı'nda gerçekleşti. Safiye Erol ve Münevver Ayaşlı hakkında yapılan müşterek programda Erol'un bütün eserlerini yayına hazırlayan Halil Açıkgöz, Safiye Erol'un fikrî ve edebî dünyasını anlattı. Toplantının sonunda yazarlarımızın fotoğraflarından, yazılarından, eserlerinden ve haklarında yazılmış haber ve makalelerden meydana gelen bir sergi açıldı. 19 Aralık günü ise Prof. Dr. Orhan Okay'ın Kubbealtı Neşriyatı arasında çıkan "Bir Başka İstanbul" isimli eseri münasebetiyle basın toplantısı tertip edildi. Yeni Türk edebiyatının mümtâz simâsı Okay Hoca, toplantıda hayatından örnekler vererek İstanbul'un değişen yüzünü anlattı.

2002 yılının son toplantısı vakfımızın merkezinde yapıldı. Mes'ud Cemil'in yazdığı, Uğur Derman'ın yayına hazırladığı "Tanbûrî Cemil'in Hâyatı" kitabının tamtım toplantısı 26 Aralık günü dikkatle tâkip edildi. Mes'ud Cemil'in doğumunun 100. yılı münasebetiyle düzenlenen programa seçkin bir dâvetli topluluğu iştirâk etti. Uğur Derman ve Prof. Dr. Nevzat Atlığ'ın birer konuşma yaptığı toplantının sonunda Tanburî Cemil'in öğrencilerinden değerli sanatkâr Necdet Yaşar, uzun bir aradan sonra topluluk karşısında tanbur çaldı. Bir başka faaliyeti de Kubbealtı hanımları yerine getirdi. 21 Aralık'ta vakfın Çemberlitaş'daki merkez binasında düzenlenen kermes büyük bir alâka gördü. Yılboyunca hazırlanan el emeği göz nuru eşya ve çalışmalar, ziyaretçilere takdim edildi.

Geçen yılı yoğun bir tempoda geçiren Kubbealtı Neşriyat, bu sene de birbirinden değerli eserleri okuyuculara ulaştıracak. Vakfımızın kurucularından değerli yazar ve mütefekkir Sâmîha Ayverdi külliyyatının neşri de-

vam ediyor. Yazarımızın baskısı biten eserleri yeniden basılırken, "Râti-be"den sonra "Ezelî Dostlar" ve "İki Âşinâ" isimli iki eser daha günışığına çıkıyor. İlk baskısı 1943'te yapılan "Son Menzil" ile birinci baskısı 1976'da gerçekleştirilen "Millî Kültür Mes'eleleri ve Maarif Dâvâmız" isimli eserlerin de yeni baskıları okuyucuların önüne çıkacak. Bu arada Prof. Dr. Mehmet Karpuzcu'nun "Su Temini ve Çevre Sağlığı" isimli eserinin de yeni baskısı gerçekleşecek. Bütün yayınlarımızı ihtiva eden katalogumuz da hazırlanmış bulunuyor.

Kubbealtı Neşriyatı'nın kültür çevrelerinde çok beğenilen bir hizmeti de takvimi oldu. Ücretsiz olarak dağıtılan Kubbealtı 2003 Masa Takvimi, unutulmaz hizmetleri olan ilim, fikir, kültür, sanat ve edebiyat adamlarının isimleri, resimleri ve sözleriyle bir vefa örneği olarak görüldü. Bu sene değerli yazarımız Sâmîha Ayverdi'nin Hakk'a yürüyüşünün 10'ncu sene-i devriyesi. Bu münasebetle 2003 yılı içinde muhtelif faaliyetler yapılacak.

Mecmuamız yine dopdolu bir muhteva ile karşınıza çıkıyor. Her sayımızda yayınladığımız ve büyük bir alâka ile takip ettiğiniz Sâmîha Ayverdi mülâkatlarını da istifade ile okuyacağınıza inanıyoruz. Safiye Erol'un hikâyesi "Leylâk Mevsimi"ni de çok beğeneceksiniz. Rahmetli ilim adamı Prof. Dr. Nihad Çetin'in bilinmeyen önemli bir mektubunu Prof. Dr. Mustafa Fayda günışığına çıkarıyor. İslâm Ansiklopedisi'nin neşriyle alâkalı bu mektup, hocanın mühim tespitlerini ihtiva ediyor. Prof. Dr. Kâzım Yetiş'in İstanbul'un Fethi, Prof. Dr. Muhittin Serin'in Kemal Batanay'la ilgili seri yazıları devam ediyor. Prof. Dr. Muhittin Serin yazısında Gazi Mustafa Kemal ile ilgili ilgi çekici hâtıralar anlatıyor. Zeynep Uluant bu sayımızda Semâvi Eyice Hoca ile bir mülâkat yaptı. Tanınmış romancımız Emine Işın-su, annesi ve Türk edebiyatının zarif kalemlerinden Halide Nusret Zorlutuna'yı anlatıyor. Hicrân Göze de Halide Hanım'ın babası Kerkük Mutasarrıfı Avnullah Bey'i ele alıyor. Diğer değerli yazarlarımız Prof. Dr. Çiçek Derman, Dr. Ayhan Gültaş, Prof. Dr. Mehmet Demirci, Dursun Gürlek, Prof. Dr. Beynun Akyavaş ve Kemal Aren yazıları; kıymetli şâirlerimiz İlhan Geçer, Halil Soyuer ve Yahya Akengin de şiirleriyle mecmuamıza renk katıyorlar.

İdrak ettiğimiz yeni yılın Türk ve İslâm dünyası ile bütün insanlığa hayırlar getirmesini niyaz ediyoruz. Saygılarımızla.

KUBBEALTI

Mülâkat

Sâmiha AYVERDİ

Avukat Mediha Varlık ve Avukat Rahime Hanım ile

4.5.1946

Mediha Varlık: Hanımefendi, tam bir aydan beri sizinle görüşmenin yollarını arıyor, bu heyecan ve zevkle yaşıyorum. Kitabınızı bir buçuk sene evvel Defterdar Bey vermişti; kendisine minnettârim. Okudum; deli gibi koşarak: Kimdir bu kadın, kimdir? diye bağırdım. Meğer ben uykuda gibi yaşarken sizi herkes tanıyor, herkes size tapıyormuş. Az evvel dâireden çıkarken beş altı avukat arkadaş: Ona bizim de hürmetlerimizi götür! diye haykırdılar. Siz bu cıfeleşmiş moral dünyasında bir hârika, bir şâhesersiniz. Bu gün karşınıza bir redâet ve hiçlik sembolü olarak gelirken berâberimde bâzı müşküllerimi de getiriyorum.

Sâmiha Ayverdi: Beni hakkım olmayan vasıflarla tavsif etmekten vazgeçerek herhangi bir kimse gibi konuşmanızı ricâ etmek isterim...

Mediha Varlık: Ama siz bizim her türlü hakkımızsınız. Siz bu memlekete bir mûcize, bir nur, bir rehber olarak Allah tarafından gönderilmiş bir insansınız. Birakın istediğimizi söyleyelim. Hem ne söylesek yemin ederim ki, kifâyetsizdir. Öyle eserler vermişsiniz ki, bunları ortaya döktükten sonra artık bizim oldunuz; istediğimizi söyleyebiliriz. Ben kardeşimle berâber Bolu'da Büyük Su mecmuasını çıkarıyoruz. Orada sizi memlekete ilân edeceğiz. Bize hayatınız hakkında mâlûmat veriniz. Halkevi'nde sizin için konferans vereceğim; buna da izninizi istiyorum.

Sâmiha Ayverdi: Ben mâdemki hepinizinim, istediğinizi yapınız. Yalnız benden uzun uzadıya bir şeyler istemeyin.

Mediha Varlık: Mânevî şahsiyetiniz hakkında suâle cesâret etmek ne hakkım, ne de haddimdir. Yalnız eserlerinizi dokuyan üslûp, edâ ve kûltür son derece derin bir emeğin mahsûlü. Bunu olsun anlatsanız.

Sâmiha Ayverdi: Cidden anlatacak bir şey yok. İlk eserim olan Aşk Bu İmiş'i, o zaman okuyup da hislerimi rencide eden bir eserin reaksiyonu ile on beş günde yazmıştım. Neşretmeyi de tasavvur etmezken sözünden çıkamayacağım bir büyüğümün arzusu neticesi olarak neşrettim.

Mediha Varlık: Birkaç gün evvel Ankara'dan gelirken trende bir binbaşı vardı. Yoluna devam edecekken sırf Yolcu Nereye Gidiyorsun'u almak için trenden indi. Sizi o kadar derin, o kadar değerli kimseler takdir ediyor ki, çapınıza erişen bir ikinci muharririmiz yok. Fakat siz tevâzu kalesi içinde kendinizi gizlemeye çalışıyorsunuz. Lâkin duyulacaksınız. Duyulmalı, bilinmelisiniz. Bu mem-

lekette asıl heykeli dikilecek insan sizsiniz.

Affedersiniz, heyecandan asıl söyleyeceğimi unuttum. Gayret Kütüphânesi sâhibi bizimle size hem selâm gönderdi, hem de eserlerinizin bir listesinin İstanbul Ansiklopedisi tarafından istendiği haberini yolladı. Sizden Türk Kadını mecmuasında bir ilmi yardımcı da bahsetmiş. Fakat yetmez, sizi söylemek isteyenlerin ellerinden kelepçeği kırmalı, kolları çözülsün ve bütün varlığınıza istedikleri gibi kucaklasınlar.

Memleketin bu günkü hâli, inkılâp tezâhürü değil, inkıraz âlâmetleri göstermekte. Bu yıkılış ortasında siz bir rehbersiniz, memleketin aradığı ve muhtaç olduğu varlıksınız. Fert olarak herkes sizi takdir ediyor; fakat hanımefendi, ne olur biraz daha âfâkî olun, cemiyete inin, bu yüksek tasavvufu anlayamıyorlar. Sübjektif olmaktan biraz daha kurtulunuz.

Sâmiha Ayverdi: Bu takdirde kendimi zorlamış olmaz mıyım? Halbuki yazmak, bir tohumun inkişâfı gibi, gizli bir iç faaliyetinin, görünmez bir fabrikasyonun neticesinden doğuyor.

Rahime Hanım: Biraz da ben konuşayım hanımefendi... Kitabınızı bana arkadaşım Mediha Hanım tavsiye ettiği zaman, affedin beni, söylediği çapta bir muharririn, hem de kadın muharririn, bu memleketin iflâs etmiş kültürü, taklit ve kopyacılıktan can çekişen, rûhu hiçbir şey olamayan şahsiyetini hebâ etmiş boşluğu yetiştirebileceğini külliyyen inkâr ettim. Vaktâki Yolcu Nereye Gidiyorsa'nı okudum; şiddetli bir rücû ve utanma hissi ile karşınıza gelmeyi bir borç bildim. Bence memleketin bu günkü rûhû ve mânevî sefâleti hiçbir ölçüye vurulamayacak kadar derin ve yamandır.

Bize taklitçi bile denemez; biz hiçiz. Sizde en fazla hayran olduğum taraf, gâyeye hırs ve ibtilâlar ayağı ile değil, en saf en temiz bir tasfiye hissi ile gidişiniz. Bence ihtirasla hiçbir netice âbideleşemez, tahakkuk ettirilemez. İşte Napolyonlar, işte Hitler'ler... Bu cihetten de siz sâde memleketin değil, cemiyetlerin aradığı insansınız.. Siz başlı başına bir şâhesersiniz, cidden heykeliniz dikilmeli..

Sâmiha Ayverdi: Mark Orel der ki: "Bu gün seni tanıyanlar yarın biraz daha azalacak, bir müddet sonra hiç kalmayacak..."

Hazret-i Mevlânâ da: "Şöhret âfettir; ondan sakının!" buyuruyor.

Mediha Varlık: Mark Orel'den bahsettiniz. Onun kitabı bende var. Tercüme eden mektep arkadaşımdı.. Semîha Cemal...

Sâmiha Ayverdi: Benim de yeğenimdir. O, fevkalâde bir insandı. Kısa

ömrü içinde büyük işler başardı. O bir insandan ziyâde bir mücerret ruhtu.

Mediha Varlık: Cidden fevkalâde bir genç kızdı. Ne yazık ki kaybettik.

Sâmiha Ayverdi: Onlar ölmezlerdendir, gâip değil..

Mediha Varlık: Meselâ bence bu gün memlekette Mark Orel ayarında bir neşriyat yapılmamıştır. Bu o kadar fevkalâde bir eserdir. Tuhaf değil mi, az evvel salonunuza girdiğim zaman sizin cevheri tevâzuunuzla bu debdebe arasındaki farkı görünce birden Mark Orel'in o ihtişam içindeki sâdeliğe ermiş hayatını düşünmüştüm.

Hanımefendi, size bir söyleyeceğim daha var: Dedğim gibi bundan bir ay evvel sizinle görüşmeye karar verdiğim zaman bir rüyâ gördüm. Mütemâdiyen dönen camdan bir üstüvâne ve bu üstüvânenin içine de mütemâdiyen yeşil yapraklar dolmakta. Siz bu camın içine elinizi sokup bana bir yeşil yaprak veriyorsunuz... Uyandığım zaman rüyâmı kendi kendime şöyle tâbir ettim: Hanımefendinin gönlü bilinmez bir yerden dolan şeffaf bir varlık. Beni de kendi hazîne-sinden bir yaprakla nasiplendirdi. Hayatta bir üzüntüm de şudur: Mekteplerden din dersinin ilgâsı.

Rahime Hanım: Fakat Mediha Hanım, demin hanımefendinin softalığı iki kısma ayırmak sûretiyle işaret ettiği gibi, klasik mânâda din softaları dini istismar etmişlerdi. Onların din telakkisinden, onların kâlinen siz ve cemiyet, şu hâlinizdeki istifâdeyi asla edemezsiniz. Nitekim Hanımefendinin eserlerinde dindarlıktan değil, insanlıktan istifâde ettiniz. Sizi uyandıran onların rûhu, mânâsı ve son haddine varmış derinliği oldu.

Sâmiha Ayverdi: Mâmafih Mediha Hanımefendi'nin temennisi de üstünde durulacak bir meseledir. Çocuk ve yaşı ilerlemiş olmakla berâber rûhen ve irfânen çocuk kalmış bir büyük kimse için dinin zapt ve raptı, cemiyet için en kolay ve kestirme bir sigortadır.

Rahime Hanım: Fakat o zaman din, gâye değil vâsıta oluyor demektir.

Sâmiha Ayverdi: Bir idrak derecesi için bu da lâzım. Bakınız size çokluğuma âit bir hâtıra anlatayım. Eskiden Çamlıca'da bir evimiz vardı ve yazları oraya giderdik. Bahçemiz pek büyük değildi. Köşk komşumuz olan Hüseyin Fikri efendilerin bahçesi ise hem bizimkinden pek vâsi hem de arada yarım metreden ibâret bir sınırla bizimkine muttasıldı. Ailelerimiz ise tâ cedlerimizden beri tanışmakta olduğu için, kardeşimle ben oraya geçip oynamaya mezunduk. Fakat tam iki bahçenin birleştiği yerde on-

lara âit bir yemiş ağacı vardı ki, meyvesi evvelâ yeşil, sonra sarı, daha sonra da kırmızı olur ve köşk sâhipleri gelmedikleri ve içindeki bekçi de o taraflara geçmediği için kendi kendine olgunlaşır, çürür ve düşerdi. Bütün tecessüsüme rağmen bu komşu malını yerden olsun alıp tattığımı hatırlamıyorum. Hattâ çekingen ve hislerini saklayan bir çocuk olduğum için meyvenin adını dahi soramazdım. Zîra arzularıma nîgehban olan anamla babam, bana bundan belki bir hevenk getirecekler ve bu sûretle de utanmış olacaktım. Aradan seneler geçtikten sonra ben bunun üvez olduğunu öğrendim. O zamanlar bu meyveyi tatmadım. Fakat bu imsâkımın zevkini hâlâ tadıyorum. Eğer bana verdikleri terbiye komşu malına uzanmakta beis göstermeseydi, şüphesiz ki bu küçük hatâm, seneler geçtikçe, ne acâ-yip seyirler gösterecekti.

Rahime Hanım: Çok çok güzel. Fakat bu gün sizi gayrın hukukuna tecâvüzden koruyan aynı korku mudur?

Sâmiha Ayverdi: Tabîî ki değil. Fakat o devrem için bu elzemdi.

*Medîha Varlık: Ben mesleğim icâbı hayâtımın içinde yuvarlanan bir kadı-
nım. Beş sene Bolu'da hâkimlik ettim. Tanımadığım bir mücrim kalmadı. Bizde
ahlâk en baştan en nihâyete kadar cîfe hâlinde. Demin Inhisarlar Idâresi'nin
yanında bir kitapçı camekânına bakıyordum. Bir ilân gözüme çarptı: "İçki en
büyük felâketleri hazırlar" diye yazmışlardı. Bir tarafta bir monopol, diğer ta-
rafta bu, ne hazin değil mi? Bolu'da hâkim iken ömrüm hapishânelerde mücrim-
lerin arasında onların ruh hâletlerini tedkikle geçmiştir. Belki bu yüzden pek çok
tenkitlere mâruz kalmış, pek çok hırpalanmışımdır. Fakat benim janrım bu. An-
kara'da iken müddeimûmiye mürâcaat ederek bir polis istedim. Ve doksan üç
umumhâne dolaşarak düşmüş kadınlarla görüştüm. Ne yapayım? Bence bu
dünyâda atılacak kimse yoktur. Kânun, anâsırı tekemmül edince bir kimseyi
mahkûm ederek hapishâneye atarken, cemiyetin bu günâhtaki payı hiç nazar-ı
itibâre alınmaz. Kötü, düşkün, cânî, kâtil, ben, herkesi severim. İşte cemiyet ta-
rafından tenkit olunduğum en büyük kusûrum. Buna siz ne dersiniz? Şuûrum
yerinde, hislerimin kontrolüne sâhibim. Meslek hayâtımda aksaklığım yok. Fa-
kat kânûnun izin verdiği insafsızlığa da kendimde hak bulamıyorum.*

Sâmiha Ayverdi: Eğer fikirlerime kıymet verirsiniz sizi tebrik ede-
ceğim. Zîra, tasavvufun mânâsını bulmuşsunuz. Hazret-i Rifâî: "İnsanı Al-
lah'a yaklaştıran mahlûkât-ı ilâhiyye'ye şefkattir" buyuruyor. Ve tasavvuf
ehli, her zerre-i kâinatta bir nûr-ı ilâhî görerek muâmelesini sûretle değil

mânâ ile yapar. Zira sûret perdesi ortadan kalkınca mânâ kendini gösterir. Uyuz kedi, hasta köpek, fâhişe, hırsız, kâtil bunların hepsine merhamet ve sefkatle muâmele Hak tarafından en büyük mazhariyettir.

Medîha Varlık: Teşekkür ederim, beni büyük bir üzüntüden kurtardınız. Ben hayatta rolümü biliyorum. Hattâ bakınız sol bacağım sakattır. Bunun bile sebebi bence mâlûm. Yedi yaşında, on beş arkadaş hırsız-polis oynarken ben çocukların üstüne düştüm ve bacağım kalçamdan çıktı. Eğer bu sakatlığım olmasaydı, benim gibi ateşli bir kadın her kötülüğe sapabilir, her redâete atılabilirdi. Son Menzîl'i okudum. Orada şöyle bir cümle var ki, bu bana ne derin bir tesellî verdi; "İletler ve hastalıklar ibtilâ ve imtihandır, red degîldir" diyorsunuz. Ben düşmüş kimselerle hemhal olmak yüzünden çok ızdırıp çekmişimdir. Bir defa idi, bana lisenin son sınıfına gelmiş fakat mezun olamamış bir komiser kızı mürâcaat ederek iş istedi. O kadar güzel buldum ki onu, hiçbir ahlâk kıymeti tanımayan bir çalışma muhitine lâıyk görmedim. Fakat çâresizdi. Bir yer bularak kızı yerleştirdik. Lâkin tahmin ettiğim gibi onu rahat bırakmıyorlardı. Bir gün kıza: "Kızım ister misin seni Bolu'ya annenin yanına göndereyim. Orada liseyi bitir, sana yüksek tahsil için de yardım edeyim" dedim. Kabul etti. Bolu'ya gönderdim. Fakat orada yapmadığı münâsebetsizlik kalmadı, mektebi de bitirmedi. Bu defa onu İstanbul'a aldırıttım. Kız Muallim Mektebi müdürü Rebîa Hanım çok sevdiğim arkadaşım. Kendisinden bu kızı kabul etmesini ricâ ettim. Aldı ve parlak bir şekilde mezun oldu. Fakat bu sırada ploreziye yakalandım; kırk derece ateşle kendimi haftalarca kaybetmişim. Gözümü açtığım zaman kızı annesine kaçmış buldum. Ve on ay hasta yattığım müddetçe bir kere bile gelip beni aramadı. Böylece de aradan zamanlar geçti. Ne annem ne de yakınlarım bu kızı himâye etmemi istemiyorlardı. Ona ahlâksız ve kötü diyorlardı. Doğruydu; kendim Zâbita-i Ahlâkiyye'de dosyasını buldum. Fakat altında bir nur görüyordum ki bu o kötüyü günün birinde iyi edeceğime beni inandırıyor. Hatta onun yüzünden başıma şöyle bir vak'a da geldi: Hayatta büyük bir hatâm vardır. Halk Partisi'nin âzâsındayım. İşte geçen intihapta parti beni Bolu'dan namzet koydu. Fakat bu kızı himâye etmememi şart koşunca inat ettim. O zaman beni parti reisi çağırdı: "Medîha Hanım, kızı himâyede devam ederseniz ismini siliyorum. Râzî mısınız?" dedi. "Evet silin," dedim. Ve gözümün önünde benim yerime Hıfzı Tefvîk'i yazdılar. Ben mebusluğu paramın biraz daha artıp istediğim gibi etrâfıma yardım edebilmem için istiyordum. Buna Allah şahittir. Bu kızı sırf bir insanı kurtarmak için himâye ediyordum. Nihâyet onu tekrar yük-

sek bir mektebe koymak için yeni bir mürâcaat yaptım. Müspet cevap geldi. Fakat Son Menzil'i okuduktan sonra içimdeki evhâmı, o ateşi sönmüş buluyorum. Şimdi kızın gelmesinden korkuyorum. Onu istemiyorum. Zîra orada bir söz var ki, beni hakkıyla ikaz etmiş bulunuyor. "İnsanların içinde sırasında bir yılan, bir kaplan, bir sırtlan yatar" deniyor. Ne doğru!.. Belki de ben bir yılanı himâye ettim; bir yılanı boşu boşuna insan yapmaya çabaladım.

Rahime Hanım: Fakat ısrar ederseniz onu kurtarabilirsiniz.

Sâmiha Ayverdi: Her zaman değil. Çamura düşmüş bir mücevher yıkanmakla temizlenebilir. Fakat çakıl taşına su, sabun kâr etmez. Hazret-i Ali: "Rabb'imî arzularımın olmamasıyla bildim" buyuruyor. Sizin azminiz Allah'ın takdîrine muvâfık ise bir işte muvaffak olabilirsiniz. Gerçi her mazharda bir nûr-ı ilâhî vardır; fakat onlara ülfet ve ünsiyet değil, ancak hürmet gerekir. Dervişin biri şeyhinden bu mânâyı işitmiş, gidip bir yılanı sarılmış ve tabîî hayvan da onu sokmuş. Bu sefer şeyhine şikâyet ederek: "Mâdemki her mazhardan Hak tecellî ediyor, bak ne hâle girdim?" demiş. O zaman şeyhi: "Dediğin doğru. Fakat Hakk'ı celâl libâsında gördüğün zaman kaç!" demiş. Onun için her istîdat tebdil-i hüviyet etmez; eğer ezeline kötülüğü ârizî değilse..

Rahime Hanım: Bu çok mühim bir nokta.

Mediha Varlık: Hanımefendi, siz İnsan Ve Şeytan'da Bolu'dan bahsediyorsunuz. Orası ile bir alâkanız var mı?

Sâmiha Ayverdi: Evet. Babamın babası Bolu'ludur.

Mediha Varlık: Şu halde orada akrabalarınız olacak.

Sâmiha Ayverdi: Tahmin ediyorum. Babam babasından yedi aylık kalmış ve büyük babam Girit'te şehit olmuş. Akrabâlar geride kalan yetimi aramadıkları için onları kaybetmişiz.

Mediha Varlık: Ne olur Bolu'ya gelin! Pek kolay. Ben sizi götürüyüm. Büyük babanız kimlerdenmiş?

Sâmiha Ayverdi: Ramazanoğulları'ndan.

Mediha Varlık: Orada bu isimde çok namlı bir âile var. Size onların kütüğünü çıkartayım. Ne isterseniz yapayım. Söyleyin, emredin, benden bir şey isteyin!..

Sâmiha Ayverdi: Benim akrabâm, aramızda ruh ve mânâ bilişikliği olan kimselerdir.

Mediha Varlık: Bir kızınız varmış. Avukat Çiçek Hanım söyledi. Pek kıymetli bir genç kızmış. Hiç olmazsa söyleyin onu memnun edecek bir şey yapalım.

Rahime Hanım: Benim de bir itirafım var. Sizi okumamı tavsiye ettikleri zaman, bu derece hayranlık uyandıran bir muharririn değil bizim memlekette, yeryüzünde olabileceğine inanmamıştım. Fakat sonra sizi tavsif edecek kelime, söz bulamaz hâle geldim. Cemiyete biraz daha giriniz. Bugünkü Türkiye'nin, bugünkü fâcia cemiyetini yazınız. Bugünün yüzümüze vurulmasına şiddetle ihtiyacımız var. Moliere kendi cemiyetinin gülünç taraflarını pek kudretli bir lisanla anlatmıştır. Sizde ise sert ve keskin bir bakışla onu didikleme kudreti var. Dünya çapında öyle muharrirler var ki, en büyük ahlâk kitabını yazarken immoral olmaktan kurtulamıyorlar. Bizde ise ne o var, ne bu. Memleket sizinle hakikî bir insan kazanmıştır. Kendi kendini göremeyen bir kütle, kendi kendine meyledemeyen bir topluluğun böyle bir mütefekkiye şiddetle ihtiyacı var.

Sâmiha Ayverdi: Geçenlerde eski eserlerin, bilhassa işleme ve cam işlerinin hayrânı bir hanımla konuşuyordum. Eski Beykoz mâmûlâtından âdeta ibâdet eder bir lisanla bahsediyordu. Halbuki aynı kadın beri tarafta Türk müsikîsinden asla anlamıyor, yâni zevk almadığını söylüyor.

Rahime Hanım: İşte ben de bu nâkıs görüŖe tahammül edemiyorum. Bilmediklerinden efendim, sırf ondan. Benim müsikî kùltürüm tamâmen garp tekniğı ile inkişaf etmiştir. Yâni bir alafrangacı olarak çocukluğundan beri çalışmışımdır. Fakat beş senedir deli gibi alaturkacıyım; çünkü onu tanıyorum artık. Bizim müsikîde zafer var, şuhluk var, niyaz ve istiğna var, hasret ve vuslat var. Onu tek hat üzerinde seyreder farzedenden doğrudan doğruya cehillerinin kamçı ile körü körüne hareket eden, yâhut da tamâmen kendi kendinden uzaklaştırılmış kimseler. Bizim müsikîde her şey var, fakat bilmiyoruz. Bu yine kendimizi kaybedişimizin bir tezâhürü. Eskiden bir Türk kadını vardı; san'atkârı, bir şahsiyetin, bir varlığın sâhibi idi. İşlediğı bir çevre bile, onun mevcut olduğuna en sâdık bir şahit idi. Bugün Türk kadını nerededir? Ne iş yapar? Hünerini, zevkini, husûsiyetini, şahsiyetini belirtecek nesi vardır? Hiç!.. Hattâ o, mukallit derecesine bile yükselmemiştir. Muallakta, terkip ve âhenkten uzak, silik, mânâsız bir tufeylidir. Çünkü kendini, varlığını, görgüsünü, kökünü inkâr ediyor. Münevveri, yetişmiş dahi bugün tam dört başı mâmur bir âbide değildir. Zira köksüz, mânâ ile desteklenmemiştir. Yavan ve kurudur.

Leylâk Mevsimi¹

Safiye EROL

Hazırlayan: Halil AÇIKGÖZ

"Il est fin ce rêve heureux d'amour. L'heure est enfule, et c'est mon dernier jour.

Je meurs desespere. Et je n'aimai jamais autant la vie."

[Aşkın bu mes'ut rüyası bitti. Vakit geçti ve bu benim son anımdır.

Ümitsizlik içinde ölüyorum. Ve hayatı asla bu kadar sevmiyordum.]

TOSKA

Dün, mektebimizin müsâmeresinde, yeni gelin Güzide'yi gördüm. Kocası... Vekâlet müsteşarı Cemil Bey'in koluna genç ve bahtiyar vücudunun tatlı ağırlığını yaslamış geldi. Hayata gözünü açtığı andan beri ılık ve leziz bir saadet ve şefkat içinde serpilmiş, bütün muhitinden iltifat, itibar ve takdirler toplamış genç kadınlara has mağrur ve memnun bir gülümseyişi vardı. Bana o kadar çok bakıyordu ki, dünkü müsâmerede eminim benden başka bir şey görmedi. Fakat kaç kere göz göze geldiysek derhal başka yere bakıyordu. Güzide... Ben seni bilmez miyim, bundan on beş sene evvel ikimiz de küçük kızken sen gene böyleydin. Ezelden ebade kadar beni kıskanmak senin alnına yazılmış. Halbuki (işte şu dakikada gezindiğim Küçük Çamlıca yolunda) senin bir kâşânen vardı. Bahçenizde mevsimine göre manolya, zambak, gül ve karanfil açardı. Evinizin önünden geçen, çiçek kokusundan ve pencerelerden fışkıran piyano nağmesinden mest olurdu. Paşa babana gelen, sana da cicili hediyeler getiren rütbeli kibar misafirler, süslü demir portadan durmadan girip çıkardı. Küçük Çamlıca yolcuları, İngiliz mürebbiyesi ile birlikte bahçede dolaşan, top oynayan, diyavolo oynayan beyaz elbiseli, pembe kuşaklı, buklemi bir bebek görürlerdi. Bu bebek sendin, Güzide. Daha o zamandan, ben öksüz ve servetsiz olduğum halde sen beni kıskandın.

Bugünkü gezintim epey sürüyor. Haydarpaşa'dan yola çıktım, Koşuyolu boyunca Büyük Çamlıca eteklerine kadar geldim. Yollar henüz

¹ Milli Mecmua, nr. 124-125, 01 Mart 1931, s.160-161.

pek tenhâ, bahar nazlanıyor, halbuki mevsim ilerledi, bugün Nisan 19. Zavallı küçük çiçekler, siz de gün ve güneş bekliyorsunuz, değil mi? İçinizde en gayretli papatyalar olmuş.

Yol kenarından bir kaç ürkek, cılız kısa saplı papatya topladım. Baktım ki Üsküdar-Kısıklı halk tramvaylarının manevra meydanında biraz hayat var. Kahveciler küçük bahçelerini düzeltmeğe koyulmuşlar. Dükkanlar işlek. Hattâ kâğıthelvacı, fısıkcı gibi mesîre müjdecileri ortaya dökülmüş. Ne ise.. Sultanların Köşkü önünden kestirme Küçük Çamlıca yoluna saptım. Şimdi avdet.

İçimdeki bu taşkınlık, fışkıрмаğa bahâne arayan göz yaşları ne için? Evet, hayatımda her şey mahvoldu, her şey: Ümit ve îman, aşk ve saadet. Fakat ben ferâgat etmiş değil miyim? İşte şeneler geçti ki, tevekkül yolunun sessiz yolculuğunu kabul ettim. Mâzîmin cenneti ebediyen eriyip dağıldı. Şimdi içimde yaşamağa mahkûm olduğum dar ve karanlık kalenin adına "imkânsızlık" derler. Ben bu ufuksuz ve ümitsiz hiçliğe râzî olmuşken neden birden bire ıztırapla coştum?

Güzide, Güzide... Onun süsü, onun saadeti, hattâ kullandığı lâvanta, evet bilhassa bu baygın koku, ömrümün bin belâ ile uyutulmuş mâtemini ni kamçılardı.

Dört sene evvel Avrupa'da bir pâyitahttan ötekine seyahat ediyordum. Hayatımda bir mucize olmuştu, fakirliğim zenginliğe, sönüklüğüm parlaklığa, bedbahtlığım bahtiyarlığa çevrilmişti. Petruşka beni sevdi. Can ü dilden seven bir erkek sevdiği kadının hayatında bir hâlik gibi mucizeler yaratır. Petruşka bana cehennem olan dünyayı cennet etti. Benim yetim ve bîkes ömrümü aşkı ile doldurdu, doldurdu... Ömrüm bir şampanya kadehi gibi incili köpüklerle taşıyordu...

Kısa bir ayrılıktan sonra Baden-Baden'de Petruşka ile buluştuk. İstasyonda beni kolları arasında bağrına bastı: "Hoş geldin, hoş geldin küçük, Allah'ım, diyordu, hoş geldin fânî ömrümün ebediyet havası, hoş geldin dînim, îmanım.". O.. ses! Ses değil, mücerret ruhtu. Ben öyle kalpten kopmuş bir sesi bin yıl yaşasam bir kere daha duymayacağım.

Baden-Baden, yıldız pansiyonu. Petruşka bana odamı gösteriyor ve müstâcel bir işi için beni iki saat yalnız bırakacağını söyleyerek gidiyor. Ben banyo edip tuvalet yapacağım, pansiyon mutfağından çay göndere-

cekler. Sonra Petruşka gelip beni öğle yemeğine götürecektir. Etrafıma bakıyorum: Ne güzel oda, bir yuva. Duvarlar pembe zemin üzerine filizî nakışlı ipek kaplı. Yatak takımı beyaz lâke. Sabah güneşi altın bir sel gibi içeri akmış, kristal aynalar parlıyor. Her tarafta Petruşka'nın aşkı, fedakârlığı, onun eli ve düşüncesi. İşte bol bol gül, demet demet leylâk, karanfil. Şezlongun yanındaki çay masası üstünde bir kutu şekerleme, yazıhânedeki sevdiğim muharrirlerin en yeni eserleri, henüz intişâr etmiş. Ve işte bir billûr şişe fransız lāvantası. Etiketini bakıyorum: "le Temps des Lilas" yani "Leylâk Mevsimi". Açıp kokluyorum; bahar, gençlik, saadet, aşk, ebedî aşk: Unutulamayan, inkâr edilemeyen, yüz binde bir fânîye nasip olan ilâhî aşkın nefesi şişeden süzülüyor, dalga dalga, benliğimde çalkanıyor. İçim eziliyor, eziliyor... Şişe elimde mindere uzanıyorum. Bahçede bahar güneşine boğulmuş zümrüt ağaçlar ve şen kuşların cıvıltısı. Petruşka'yı düşünerek yavaş yavaş kendimden geçiyorum.

Güzide! Keşke dün seni görmeseydim. Tesâdüfün hangi tuhaf cilvesi seni dürttü de bu kokuyu kullanmağa başladın?

Hayatım, bugün kazaya uğramış, su almağa başlamış, muhteşem bir gemiye benziyor. Bu gemi amansız sûrette batmağa mahkûmdur. Fakat yolcuları nihâyetsiz bir kibir içinde âkıbetlerini bilmez gibi yaşıyorlar: Kitap okuyor, dans ediyor, müzik dinliyorlar. Bu yolcuların gururu o kadar büyük ki, sanki seferin hedefi değişmemiş, sanki geminin azimet ânındaki saltanatı berdevammış gibi, kimsenin tavrında bir telâş yok.

Ah, bu içimdeki acı ölüm bilgisi ve ah zâhirde bir türlü vaz geçemediğim saadet taklidi. Evet, ancak taklit, ancak oyun, mânâsız, boş... Boş.

Gemi batıyor. Fakat yolcuları, ayaklarının dibinde ölüm, bile bile gülüp oynayıp sevişiyorlar.

Etrafıma bakıyorum. Sağ tarafta Karacaahmet siyah bir nehir gibi akıyor. Biraz ileride Fakülte. Önümde Marmara, bu güneşsiz Nisan akşamında ne kadar da solgun. Adalar hafif bir sis içinde, âdetâ ufkun üzerinde sallanıyor. Solumda Kayışdağı'nın lâcivert ehrâmı.

Biraz acele etmeliyim. Ne ise, işte tozlu Acıbadem yolu. Ne kadar olsa Nisan, sular çabuk kararır.

19 Nisan 1929

Istanbul'un Fethi'nin 500. Yıldönümü Kutlamalarından 550. Yıldönümüne (3)

Prof. Dr. Kâzım YETİŞ

Yapılan toplantılar sonunda çeşitli bakanlıkların, ilim kurumlarının ve İstanbul Belediyesinin yapacağı işler, görevler ayrı ayrı belirlenir. Buna göre:

a) **Adalet Bakanlığı**, Fatih Kanunnamesi ile o devire ait hukukî meseleleri adliyede ve hukuk fakültelerinde bulunan uzmanlara incelettirmeli ve bir eser hazırlattırılmalı. Kutlama gününden önce İstanbul Adliye Sarayının inşası sağlanmalı.

b) **Millî Savunma Bakanlığı**, İstanbul'un tarihi, askerî tesislerinin devamlı temizlik işleri için üç yıl münavebe ile birer takviyeli istihkâm taburu görevlendirmeli, İstanbul surlarında gereken takviye yaptırılmalı, bir resim yarışması açarak fetihle ilgili kahramanlık tabloları yaptırarak bir galeri vücuda getirmeli, İstanbul'da Askerî Müze binası tamir ve tanzim ettirilerek fetih yıldönümünde açılmasını sağlamalı, Davut Paşa Kasrının, Rumeli ve Anadolu Hisarlarının tamir ve onarımını yaptırmalı, 1953'teki merasime iştirak ettirilecek sayıda ordunun yetişkin unsurlarından faydalanarak Fatih devrini canlandıracak şekilde Yeniçeri ve Sipahi kıt'aları tertip ve mehter takımı teşkil etmeli, İstanbul fethine ve o devrin silâhlarına ait araştırmalar yaptırmalı ve tarihler yazdırmalı, İstanbul Fethini, Türk hamaset ve kahramanlığını canlandıracak bir film çevirtmelidir. Gerekirse bu işler için uzmanlardan oluşacak bir komisyon kurmalıdır.

c) **İçişleri Bakanlığı**, Fatih devrindeki idarî taksimat hakkında bir araştırma yaptırıp neşretmeli, Fatih devri kahramanlarının illerde bulunan mezarlarını bu vesile ile imar ettirmeli ve kutlama törenine illerin de katılmasını temin etmeli ve o devrin anlamını halka anlatmalıdır.

d) **Dışişleri Bakanlığı**, Fatih hakkında Avrupa'da yayımlanan eserleri, arşivlerde bulunan vesikaları araştırarak bir kopyalarını aldırması, törene davet edileceklerin teşrifatını hazırlamalı.

e) **Maliye Bakanlığı**, Fetihle ilgili onarım ve kültür işleri için zarurî ödeneğin sağlanmasına azamî yardım göstermeli, 1950 yılı bütçesinde bu işe ait ayrı bir fasıl açmalı, ayrı bir gelir temini için Millî Piyango ile müşterek bir piyango düzenlemeli.

f) **Bayındırlık Bakanlığı**, İstanbul'da bulunan Fatih devri anıtlarının onarımlarına elindeki bütün maddî imkânlar ve teknik elemanlarla çalış-

malı, yardımcı olmalı, desteklemeli ve belli başlı anıtlara giden yolları imar ve inşa etmeli.

g) **Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı**, "bu hayırlı işe ödenek" ayırmalı, yıldönümü vesilesiyle hatıra olarak ticarî ve turistik eşya çıkarıp satmalı.

h) **Gümrük ve Tekel Bakanlığı**, kutlama masraflarını temin için tekel maddelerine cüz'î bir zam yapmalı, kutlama münasebetiyle bir sigara çıkarmalı, kutular içine tarihî resimler koymalıdır.

i) **Tarım Bakanlığı**, Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı ile ortaklaşa Türkiye'de vaktiyle yapılan ve hâlen yapılmakta olan ticarî eşya ve mahsullerle bir sergi vücuda getirmeli ve bu konuda daimî bir halk müzesi açmalı.

j) **Sağlık ve Sosyal ve Yardım Bakanlığı**, İstanbul'daki Fatih Daruşşifası yıkılmış olduğundan onun yerine Süleymaniye Daruşşifası onarılarak açılmalı ve buradaki askerî matbaa başka yere alınmalı.

k) **Ulaştırma Bakanlığı**, kutlama törenine gelecek ziyaretçilere Devlet Demir ve Deniz Yollarında ucuz bir tarife uygulamalı, yolculara azami kolaylık göstermeli, Fatih'in ve devrinin abidelerinin resimlerini taşıyan hatıra pulları bastırmalı.

l) **Çalışma Bakanlığı**, Fatih devri anıtlarının onarımı için bütçesinden ve özel teşekküllerinden ödenek sağlamalı.

m) **Basım ve Yayın Genel Müdürlüğü**, kutlama münasebetiyle İstanbul'a ait bir albüm hazırlatmalı, Türkiye'yi tanıtacak ve sevdirecek broşürler bastırmalı, Millî Savunma Bakanlığı ile beraber İstanbul'un fethine dair bir film çevirtmelidir. Ayrıca kutlama münasebetiyle Radyo'da iki aylık özel bir program yapmalı, yurt içi ve yurt dışında sergiler açmalı, Fatih'e ve devrine ait gravürleri toplattırarak bir albüm hâlinde bastırmalıdır.

n) **Vakıflar Genel Müdürlüğü**, Fatih devri eserlerinin sistemli bir program çerçevesinde onarımını yapmalı ve çevrelerini tanzim etmeli. Fatih devri vakfiyelerini neşretmeli, kutlama günlerinde abideleri ışıklandırmalıdır.

o) **İstanbul Valiliği ve Belediye Başkanlığı**, anıt çevrelerini tanzim ile imara devam etmeli ve şehrin çirkinliklerini gidermeli, Binbirdirek ve Yerabatan Sarayı gibi Bizans sarnıçlarını temizleyerek gelir getirecek hâle koymalı, yangın yerlerindeki metruk eski eserleri ve bunlara giden yolları tanzim etmeli, bakımı Özel İdareye ve Belediyeye ait medrese, sebil gibi anıtları ihya etmeli ve suları kutlama günlerinde akıtılmalı, Fatih devri

anıtlarını onarmalı, kutlama günleri için kermes, sergi, konser hazırlamalı, yazarlar arasında musabaka açarak Fatih devri ile ilgili konular üzerine piyesler yazdırarak Şehir Tiyatrosunda oynatmalı, Şehir Müzesini geliştirmeli, kutlama vesilesiyle turizm propagandasını geliştirmeli, yine kutlama çerçevesinde şehrin muhtelif parklarında iki ay müddetle bandolar çaldırmalı, Fatih ve devrine ait şehrin muhtelif yerlerine anıtlar dikme yoluna gitmelidir.

ö) Ankara, İstanbul Üniversiteleri ve Güzel Sanatlar Akademisi, Fatih devri ile ilgili sosyal hayatı, ilim ve sanat hareketlerini ve yeni çağ üzerindeki etkilerini inceleyerek eserler hazırlayıp bastırmalı, İstanbul Üniversitesi'ne bağlı olarak bir İstanbul Enstitüsü ve İstanbul'un tarihi ile ilgili bir kürsü kurulmalı. Bu kürsüde üç yıl müddetle İstanbul'un fethi ve Fatih devri konuları üzerinde dersler ve konferanslar verilmeli. İstanbul tarihi ile ilgili bir bibliyografya hazırlanmalı. Fatih monografisi için bir mükâfat tertip olunmalı. İstanbul'un fethine ait Bizans kaynaklarının Türk Tarih Kurumu ile ortaklaşa tercüme ettirilerek bastırılmalı. Fatih devri ile ilgili neşriyat derlenerek bir kütüphane vücuda getirmeli.

p) Millî Eğitim Bakanlığı, bütün okulların tarih derslerinde öğrencilere, o yıl İstanbul fethinin mânâsının anlatılmasını sağlamalı, bu konu ile ilgili broşürler bastırılarak dağıtmalı, Türkiye'deki bütün okullarda fetih gününü kutlayan programlar yaptırmalıdır.

İlk Türk üniversitesi olan Fatih külliyesi onarılmalı, Çinili köşkün onarımı tamamlanarak Fatih müzesi hâline getirilmeli. Fatih Sultan Mehmet'in vezirlerinden Mahmut Paşa'nın Ankara'da yaptırdığı Bedesten'in onarımı tamamlanarak "Anadolu Ön Tarih Müzesi" olarak açılmalı, Topkapı Sarayı onarımı tamamlanmalı ve Sur-ı Sultanî meydana çıkarılmalı, saray içi denilen meydan ve bahçeler temizlenerek arkeolojik eserler meydana konulmalı. Fatih'in otağını kurduğu ilk yer olan Ok Meydanı eski hâline göre tanzim olunarak burada bir merasim yapılmalı. Fatih'in türbesi ile Türk büyüklerinin türbeleri ziyarete açılmalı ve kutlama günü elektrikle ve çelenklerle süslenmeli. Gençlik ve spor şenlikleri için özel bir program hazırlanmalı.

Görülüyor ki çok geniş bir program düşünülmüştür. Burada şunu da belirtelim ki bu program veya söylenenler bir kutlamanın ötesinde tarihe bakıştaki bir restorasyon anlamını da taşımaktadır. Cumhuriyet kurulmuş, yeni bir devir açılmış, uzun süren savaşların yorgunluğu, bıkkınlığı, yıl-

gınlığı ve kırılgınlığı içindeki bir toplumun, aydınların, hükûmet ve devlet yetkililerinin kendileriyle barış, kendilerine dönüş, kendi değerlerine -ki bu değerlerin başında bütün anlamlarıyla İstanbul gelmektedir- sahip çıkış anlamına gelmektedir. Bu raporlar, çalışmalar bu bakımdan ayrı bir önemi haizdir. Bunun için durumu biraz daha yakından tanıyalım ve yorumlayalım. İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Müdürü Tahsin Öz, A. ve Müzeler Müdürü H. Koşay, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanı Hamit Ongunsu'dan oluşan komisyon, öncelikle İstanbul'un fethinin 500. yıldönümünü kutlamanın mânâsını ve hedefini belirlemek ihtiyacını duyuyor. Zira bu, sıradan birtakım övücü ve övünücü, kabarık, tantanalı, kulağa hoş gelen ama içi boş sözlerle geçiştirilecek bir kutlama olmamalıdır. Komisyonun anlayışına göre -ki vakıanın tam bir tespit ve değerlendirilmesidir- İstanbul'un fethi, Türk tarihinde olduğu kadar dünya tarihinde de "önemli ve büyük sonuçlar vermiş bulunan bir dönüm noktasıdır". Gerçekten İstanbul'un fethi Türk tarihi için son derece önemlidir ve bir dönüm noktasıdır. Türklerin Orta Asya'da tarih sahnesine çıktığı bilinir. Attilâ'nın Avrupa içerlerine kadar uzanan seferleri çok kısa sürmüş, bunun için de kültür ve medeniyet bakımından etkileri saman alevi mesabesinde kalmıştır. Balkanlara kadar uzanan Bulgarların, Uzların, Peçeneklerin Türk tarihinde bir varlık olup olmadığı son zamanlardaki bilgilere rağmen tartışılır. Anadolu'ya giren batı Hun göçlerinin tarihte iz bırakmak şöyle dursun, varlığı üzerinde tam bir mutabakat yoktur. Batıya karşı bir Türk kültürü savaş anlamını taşıyan Sümerler ve Etileri, dolayısıyla Atatürk'ün tarih tezini ilim dünyası kuşku ile karşılamıştır. Bu çerçevede Orta Asya'dan batıya doğru uzanan ve Anadolu'da yerleşen Büyük Selçuklu, sonra Anadolu Selçukluları ve onu takip eden devrede Osmanlılar, Asya kıtası ile Avrupa kıtasının gerçek alışverişinin giderek artan göstergeleridir. Selçuklular Anadolu'da tutunmaya çalışır. Mısır'a hâkim olan Kölemenlerin Türk kültür varlığına katkıları, dar çerçevede ve kısa olacaktır. Bütün bunlar tarihî bir oluşumu gözler önüne serer. Orta Asya'nın bağrından kopan ve artık bu eski kıta'ya sığmayan Türklük, kendine coğrafya ve vatan aramaktadır ve artık orta çağa sığmamaktadır. Anadolu Selçuklularının dağılışı ve Osmanlıların doğuşu yeni hamleleri beraberinde getirir. Bursa fethedilir ve Türklük Balkanlara geçer. Bursa'nın fethi ile Üsküp'ün fethi arasında 40 küsur sene vardır. Avrupa'ya uzanan Osmanlı, Anadolu'da yerleşmenin en önemli şartı olan İstanbul'u fethi hedefine almıştır. Aslın-

da Doğu Roma'nın bu efsunlu merkezi daha evvel gerek Müslüman Araplar gerekse Türkler tarafından çeşitli defalar alınmak istenmişti. Ne var ki İstanbul'u ilelebet Müslüman yurdu yapmak isteyen kader garip bir tecelli olarak Müslüman medeniyetinin olgunlaşmasını, fethedilen coğrafyadaki medeniyetle yarışabilecek noktaya gelmesini beklemişti. Artık asırlardır Anadolu'yu, Balkanları ve Doğu Avrupa'yı yoklayan bu zinde güç, Avrupa'da yeni bir hamleyi başlatmasının, Asya ile Avrupa'da arasındaki bu coğrafya sayesinde yüzyıllarca anılan bölgelerde yaşayıp insanlık tarihine bergüzarlar hediye etmesinin zamanı gelmişti. **Talihin ve tarihin bütün aksiliklerine rağmen Türklüğü, Anadolu, Küçük Asya'da, Ortadoğu'da ve Balkanlarda tutan varlık bizatihi İstanbul'un fethi olmuştur.** Bunun için komisyon fethin Türk tarihi bakımından önemini öncelikle vurgular. Bugün dünya kültür ve medeniyeti -teknoloji değil- nde bir Türk varlığından söz edilmesi gerekirse -ki bütün inkârlara rağmen bu bir vakiadır- bu, doğrudan İstanbul'un fethinin bir sonucudur. Zira artık bir İstanbul kültürü, medeniyet vb. den söz edilmesi bu fethin tabii uzantısıdır. Tabiatıyla bu, dünya tarihi bakımından da aynı ölçüde önemlidir. Doğu-batı medeniyet ve kültürlerinin birbirini tanıması, birbirine ısınması ve birbirinden faydalanması da bu sayede olmuştur ve olmaya da devam edecektir. Bunun için komisyon, İstanbul'un fethini "Türk gücünün ve yayılış kudretinin parlak bir sembolü" olarak görür ve bu vesile ile yani fethin 500. yıldönümünü fırsat bilerek, Türk tarihinin bir muhasebesini yapmak, Türk milletinin "medeniyet âlemindeki yapıcı rolünü" anlatmak ister. Buradaki "herkese"yi biz, hem diğer bütün milletleri hem de kendimizi ihtiva ettiğini düşünüyoruz. Çünkü gerçekten bunun önce kendimize anlatılması zarureti vardır. 250 seneye yakın bir zamandır, hele 150 senedir kendine inanma ve güvenme duygusunu maalesef kaybetmişiz. Maalesef hâlâ bugün bu "kompleks"ten kurtulabilmiş değiliz. Ama bu konuda 1953'den sonra ve günümüzde daha iyi durumda olduğumuzu ve toplumumuzun, aydınımızın bir kesiminin kendisiyle ve tarihiyle barışık bir ruh hâleti içinde bulunduğunu söylemeliyiz. Nitekim haklı olarak raporda "... yeni nesillerin nefse itimat ve yapıcılık ideali gibi meziyetlerini kuvvetlendirmiş bulunacağız" denilirken bu, vurgulanmış olunur. Burada belki bizim bu yaklaşımımız fazla iyimserlik olarak değerlendirilebilir. Ne var ki biz, bu konuda bu yaklaşımımızı ısrarla sürdürmek istiyoruz. Bunda elbette 1950'den sonraki siyasî gelişmelerin payı büyük-

tür. Ama bu faaliyet yani kutlama düşünceleri 1950'den önce başlamış, bu kanaldan kendimizi yeniden keşfetme yoluna gitmişizdir. Öte yandan 1453'de İstanbul'un fethi, bir milletin yaşayabileceği en mutlu hadiselerden biri olarak tarihe geçmekle kalmaz; yine bir milletin tarih içinde, iç ve dış dünyada yapabildiği en büyük hamlelerin, hele sanat-estetik hamlelerinin başlangıcı, merkezi, muvazene mekânı olur ve olmaya devam eder. Hattâ yine bir milletin siyasi varlık ve dirliğinin anahtarı olur İstanbul. Rus kazakları Yeşilköy'e kadar gelir ama Darüssaâde'ye giremez. Çanakkale'ye "Darü'l-Hilâfe!.." komutuyla gelen düşmanı, hedefine ulaştırmamak için, tarihin bu en kanlı savaşında yüzlerce çiçeği burnunda gencin kanı akar. Sonunda, yani fetihden bir hesaba göre 465, bir diğer hesaba göre 467¹ sene sonra, İstanbul işgal edilecek ama bu işgal kısa sürecek Millî Mücadele- Türk İstiklâl Savaşı zaferle bitince İstanbul'un üzerindeki kara bulutlar ve siyah lekeler kalkacaktır. Denebilir ki Balkanlardan âdeta sökülün Türklüğün elinde İstanbul olmasaydı, belki Anadolu'dan da sökülüp atılacaktı. Gerçi bunun için hâlâ gayretler var. Asıl kilidin İstanbul olduğunu anlamış olacaklar ki İstanbul içinde bir Patrikhane devleti Amerika'nın programına girmiştir. İstanbul'a hâkim olduğumuz sürece Anadolu'ya da hâkim olacağımızı unutmamalıyız. Şu hâlde İstanbul'un fethinin anlamını iyi kavramak gerekir. Bu anlayışın o komisyonda olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Komisyon, İstanbul'un fethinin 500. yıldönümü kutlamalarını üç ana grupta düşünür. Bilim ve yayın, imar, anıtlar ve tesisler. Görülüyor ki komisyon, meseleye basit bir kutlama olarak bakmıyor. Konunun ilim, sanat, kültür dolayısıyla araştırma ve yayın kısmına öncelik veriyor. Bu konuda teklif edilenlerin son derece önemli olduğunu görüyoruz. Öncelikle İstanbul ile ilgili o güne kadar yayınlanmış olanların bibliyografyasının yapılması istenmektedir. Bilindiği gibi bibliyografya, bütün çalışmaların ve ilimlerin ilk basamağıdır. O olmadan hiçbir şey inşa edilemez. Bu kadar önemine rağmen bibliyografya çalışını, uğraşını, hattâ yayıncıyı madde-ten ve manen tatmin etmez, üstelik hazırlanması çok uzun zaman alır ve baskısı zordur. Daha sonraki yıllarda -ki bu birkaç senenin hâdisesi olmamak gerekir- İstanbul Fetih Cemiyeti İstanbul ile ilgili bir bibliyografya ya-

¹ Mütareke'den sonra 1918'de İstanbul işgal edilmeye başlanır. Ama asıl işgal 16 Mart 1920'dir.

yımlamıştır.² Bu konudaki ikinci önemli teklif, İstanbul ile ilgili eserlerin toplandığı özel bir kütüphane ve bir arşiv kurulmasıdır. Bibliyografyaya rağmen çok daha masraflı olan kütüphane ve arşivi ancak İstanbul Belediyesi'nin kurması beklenir. Bu konuda İstanbul Belediyesi yalnız bırakılmamış -İstanbul Belediyesi'ne bağlı Atatürk Kitaplığı'nda bir İstanbul kitapları bölümü var-, yine İstanbul Fetih Cemiyeti ve TURING Otomobil Kurumu birer kütüphane-arşiv kurma faaliyeti içerisinde olmuşlardır. Özellikle İstanbul Fetih Cemiyeti'nin rahmetli Ekrem Hakkı Ayverdi ile Nihad Sami Banarlı'nın gayretleriyle, interpres sistemine bağlı olarak Türk basınında İstanbul ile ilgili çıkan bütün yazılar arşivlenmiştir. Ne yazık ki anılan zevatın vefatından sonra bu sistemden çıkılmış ve artık basın takip edilememektedir. Ayrıca burada şunu belirtmekte fayda var: Yeni ve mümkün olduğunca tam bir bibliyografyaya şiddetle ihtiyaç vardır ve bunu ancak İstanbul Belediyesi'nin imkânları sağlayabilir. Anılan kuruluşların temsilcilerinin de katılacağı ve İstanbul Belediyesi'nin patronajı altında kütüphane ve arşiv işi yeniden ele alınmalı, kuruluşların birbirini tamamlayacak kütüphane ve arşivlerinin ortak katalogu yapılmalı-

² İsmet Binark-Nejat Sefercioğlu; *İstanbul Fâtih, Fetih ve Fâtih Devri Hakkında Yazılmış Kitaplar Bibliyografyası (Bir Deneme)*, İstanbul 1977. Hakkında çeşitli tenkit ve tamamlayıcı nitelikte yazılar (Bahaeddin Yediylıdız, I. Binark-N. Sefercioğlu; *İstanbul, Fâtih, Fetih ve Fâtih Devri Hakkında Yazılmış Kitaplar Bibliyografyası, Türk Kültürü*, nr. 183, 1978; Orhan F Köprülü, *Bir Bibliyografya'nın Tenkidi ve Buna Bazı İlâveler* 5-111, a.g. dergi, nr. 186, 187, 188; Nisan, Mayıs, Haziran 1978; Alâaddin Eser, *İstanbul Bibliyografyasına Bazı İlâveler*, a.g. dergi, nr. 195, Ocak 1979) da yazılan bu eseri burada söz konusu edişimiz, komisyon raporunda sözü edilen müstakil bir İstanbul bibliyografyası olmasıdır. Aslında Hikmet Turhan Dağlıoğlu'nun 1937-1941 yılları arasında *Yeni Türk* dergisinde (nr. 58-98) yayımlanan İstanbul Bibliyografyası, bu konudaki ilk gayrettir ve maalesef pek çok ilkde görülen dağınıklıktan ve metotsuzluktan kurtulamaz. Ayrıca Mili Eğitim Bakanlığı'nın yayımladığı *İslâm Ansiklopedisi*'nin ve Diyanet'in neşrettiği aynı adlı ansiklopedilerin "İstanbul" maddelerinin bibliyografyalarını, İstanbul Fetih Cemiyeti'nin bünyesinde kurulan İstanbul Enstitüsü'nün çıkarmış olduğu *İstanbul Enstitüsü Dergisi*'nde M. I. Başgöz'ün İstanbul folkloru ile ilgili "mahdud bir devre ait şişler"inin İstanbul Folkloru Üzerinde Bir Bibliyografya Denemesi başlığı ile yayımlanan (nr. 1, 1955 İstanbul) listeyi; son zamanlarda Abdülkadir Emeksiz'in yüksek lisans tezi olarak hazırladığı ve bir bölümünü *İstanbul Araştırmaları* (nr.5, Bahar 1998)nda yayımlandığı İstanbul Halk Edebiyatıyla İlgili Kitaplar İçin Açıklamalı Bir Bibliyografya Denemesi (1928-1998) (İstanbul 1998)ni hatırlatalım.-

dır.³ Bu organizasyonu İstanbul Belediyesi'nden bekliyoruz. Ancak o zaman İstanbul bibliyografyasını, kütüphâne ve arşivini tamamlayabiliriz. Hele yabancı neşriyatın ve arşiv belgelerinin temini maddeten ve manen sivil kuruluşların yapabileceği işler değildir. Meselâ İtalyan, Fransız ve İngiliz kütüphâne ve arşivlerindeki eser ve belgelerin temininin ve zamanla bunların tercümesinin altından ancak İstanbul Belediyesi kalkabilir. Sevinerek belirtmeliyiz ki İstanbul Belediyesi, iki devredir İstanbul'a ve İstanbul kültürüne sahip çıkma gayreti içerisinde ve bu konuda önemli eserler yayımlanmıştır.

Komisyon, İstanbul ile ilgili yabancı kaynakları şu üç madde altında topluyor: 1. Bizans Tarihleri, 2. Avrupa dilleriyle yazılmış eserler, 3. Ceneviz, Venedik, Papalık hükümetleriyle münasebetlerimizin mahsulü olan ve bugün İtalya'daki arşivlerde bulunan vesikalar. Bunların derlenip toplanması, Türkçeye kazandırılması hâlâ bugün tamamlanabilmiş değildir. Bu çerçevede bir iki çalışmadan söz edebiliriz.

Nicolo Barbaro'dan Kostantiniyye Muhasarası Ruzname 1453'si Ş.T. Diler tarafından tercüme edilip İstanbul Fetih Cemiyeti tarafından yayımlanmıştır. (1. baskı, İstanbul 1953, 77 s.; 2. baskı, İstanbul 1976). Aynı Cemiyet, Dukas'ın Bizans Tarihi (Çev. VL. Mirmiroğlu, İstanbul 1956) ni ve P.G. Inciyan'ın 18. Asırda İstanbul (Çev. H.D. Andreasyan, İstanbul, 1956, VIII+192 s.; 2. baskı, İstanbul, 1976, X+159s.) adlı eserini neşretmiştir. Bu konuda daha sonraki yıllarda bazı eserler tercüme edilmişse⁴ de pek çok eksik bulunduğunu belirtmeliyiz. Nitekim 550. yıldönümü münasebetiyle İtalyan bilgini Agostino Pertusi'nin La Caduta di Costantinopoli adlı eseri Prof. Dr. Mahmut H. Şakiroğlu tarafından tercüme edilmeye başlanmıştır. İstanbul Fetih Cemiyeti bu ve benzeri kitapları imkânları ölçüsünde tercüme ettirip yayımlayacaktır.

³ Turing Otomobil Kurumu, özünü başındaki Sayın Çelik Gülersoy'un kütüphanesinin oluşturduğu İstanbul kitaplarının katalogunu da yayımlamıştır. Bu katalogu da İstanbul kitapları bibliyografyası olarak düşünebiliriz.

⁴ Burada bunlardan birkaçını analım: 1. Runciman, Steven; *Kostantiniye Düşü* (trc. Derin Türkömer), İstanbul 1972 309 s.; 2. Robert de Clari, *Konstantinopolis'in Zaptı* (trc. Beynun Akyavaş, Ankara 1972, 79 s.; 3. Gautier, Theophile; *İstanbul* (trc. Nurullah Berk, İstanbul 1972, 319 s.; 4. Gabriel, Albert; *İstanbul Türk Kaleleri* (trc. Alp Ilgaz, İstanbul 1975, 181 + XXXV s.

Komisyonun bu çerçevede düşündüğü çalışmalardan biri de “İstanbul araştırmaları için bir mecmua neşri”dir. Bilindiği gibi bu konuda, daha doğrusu İstanbul adını taşıyan çeşitli süreli yayınlar var. Elbette konumuz bunlar değil. Komisyonun söz konusu ettiği nitelikte yani münhasıran İstanbul hakkında yapılan araştırmaları yayınlayan üç dergi bulunmaktadır. Bunlardan birincisi ileride kuruluşundan söz edeceğimiz İstanbul Fetih Cemiyeti'nin çıkardığı *İstanbul Enstitüsü Dergisi*'dir. Maalesef 1955 ile 1959 arasında ancak beş sayı çıkabilmiştir. Bu mahiyette olmasa bile Tarih Vakfı'nın ilk sayısını Nisan 1992'de yayımladığı *İstanbul* dergisi bu konudaki bir diğer süreli yayındır. Bu alandaki en uzun ömürlü dergi olan *İstanbul* çıkmayı sürdürmektedir. Son zamanlarda yayın hayatına giren ve maalesef beş sayıdan sonrası gelmeyen *İstanbul Araştırmaları* bu konudaki bir başka süreli yayındır. Gönül arzu eder ki *İstanbul Enstitüsü Dergisi* ve *İstanbul Araştırmaları* yayın hayatını devam ettirsin. Zira İstanbul, zengin kültürü, coğrafi-tarihi değerleri, her gün artan problemleri ile mutlak surette birkaç dergide ifade bulmalıdır.

Komisyonun yapılmasını istediği, teklif ettiği maddelerden biri de İstanbul'a mahsus bir ansiklopedi yazılması, hazırlanmasıdır. Tabiatıyla bu da uzun hazırlık dönemi isteyen bir çalışmadır. Aslında bu komisyonun toplandığı veya belki de raporun yazıldığı sıralarda Reşat Ekrem Koçu tarafından, *İstanbul Ansiklopedisi* adlı bir ansiklopediyi yayımlamaya başlar. 150 sayı-fasikül devam eden bu eser komisyonun düşündüğü tarzda mıydı bilemiyoruz. Sonraları *Tercüman* gazetesi bu ansiklopediyi tamamlamak ister. Bu konudaki son çalışma Tarih Vakfı tarafından yapılmış ve *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* sekiz cilt olarak neşredilmiştir.

Görülüyor ki komisyon, “bilim ve yayın” konusunda son derece isabetli ve faydalı tekliflerde bulunmuştur. Yazımızın başını hatırlayan okuyucularımız, bu komisyonun toplanması talimatını veren Milli Eğitim Bakanlığı, bu faaliyetlerden hangisini yapmıştır, diye soracaklardır. Tabii cevabı son derece basit: Hiçbirini. Yalnız bu konuların önünün açılması, düşünülmüş hâle getirilmesi, hattâ konuşulabilmesi de bir imkândır. İşte Bakanlık bu imkânı vermiştir.

(Devam edecek)

Bestekâr, tanburî, hattat, hâfız

Kemal Batanay (4)

Prof. Dr. Muhittin SERİN

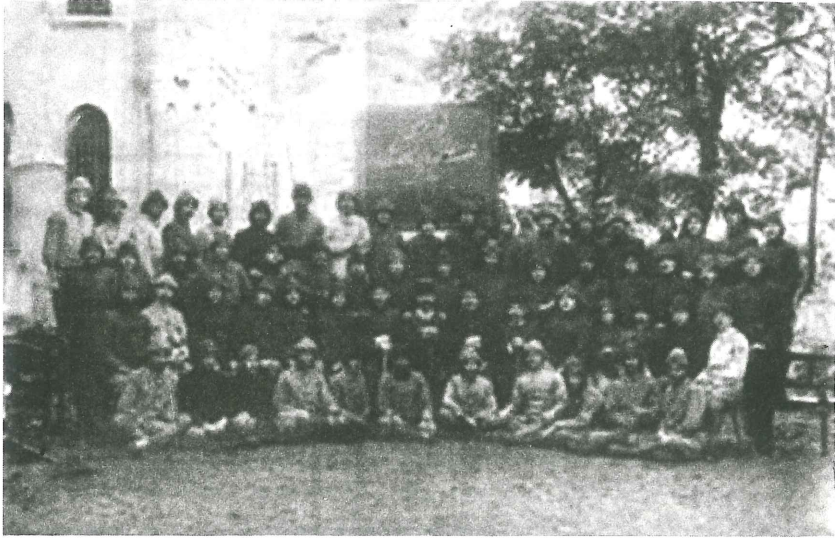
Kemal Batanay, Birinci Dünya Savaşı ve onu takip eden yıllarda dört sene İkinci Dünya Savaşı'nda on dokuz ay ihtiyat zâbiti (yedek subay) olarak askerlik görevini yapmıştır.

21 Mart 1335'de aldığı terhis belgesindeki kayda göre, 16 Eylül 1331'de (1915) Hırka-i Şerif askerlik şubesinden Levâzım mektebine sevk edilerek, 92 numara ile kayd ve kabul edildi. 12 Teşrîn-i sanî 1331'de askeri eğitimini tamamlayarak Levâzım mektebi ikinci devresinden mezun oldu. İlk hizmetini I. Kolordu Kumandanlığı Vekâleti emrinde Maiyyet-i Şûbe Bölükleri Idâre Kaleminde yaptıktan sonra sırasıyla I. Telgraf Depo taburunda, 16. Kolordu Telgraf Bölüğünde, 16. Fırka Idâre Riyâseti Kaleminde, Çanakkale Grubu Telgraf Bölüğünde, 187. Alayın II. Taburunda kıta görevlerini yerine getirdi. 23 Mart 1332'de A sınıfına, 31 Ağustos 1332'de hesap memuru vekillğine terfi etmiş ve bu görevde iken 21 Mart 1335'te terhis edilmiştir.

Kemal Batanay'ın askerlik görevine başladığı sene, yeryüzünü bir cehennem haline getiren Birinci Dünya Savaşı cephelerde bütün şiddetiyle devam ediyordu. Bu büyük facia Avrupa devletleri arasında dünyanın zenginlik kaynaklarına ve pazarına sahip olma kavgası iken İttihat ve Terakki Komitesinin beceriksizliği hiçbir menfaati yokken Osmanlı İmparatorluğunu da bu korkunç mâcerânın içine atıverdi. Kısa zamanda Çanakkale, Kafkasya, Irak, Sina-Filistin taraflarında savaş cepheleri açıldı. Türk askeri, sayıca üstün, donanımlı ve bakımlı düşman askerlerine karşı, hastalık, açlık, yokluk içinde, teçhizatsız ama imaniyle ve millî kudretiyle kazandığı zaferlere rağmen neticede toprak kaybıyla beraber binlerce gûzide, münevver vatan evladı şehit oldu. Koskoca Osmanlı devleti hezimete, uğradı. İşte bütün bu savaş ve çöküş macerasını görmüş ve yaşamış olan Kemal Batanay, o acı ve sefalet yıllarına ait hafızasında iz yapmış bazı hatıralarını şöyle hikaye etmişti:

"Askerliğimi çeşitli kıtalarda yedek subay olarak yaptım. Önce Yakacık talimgâhında dördüncü bölükte askeri eğitim aldım. Çok iyi hatırlıyorum komutanımız Marş Marş Mustafa diye tanınan, disiplinli, daima at üstünde, elinde kırbacı ile dolaşan bir yüzbaşı idi. Marş marş istikâmet.... dedi mi koşacaksınız; yoksa hiç dinlemez kırbacı vururdu. Bu şartlar altında 45 günde, zaten zayıf ve nahif bünyeli idim, adeta hayalete döndüm. Sık sık da teftiş geçiriyoruz. Birgün talimgâh kumandanı Ramel isminde bir Al-

"zâfiyet-i umûmiyesinden dolayı kabiliyet-i bedeniyye nizamnâmesinin maddesine tevfikân hizmet-i hafîfede (silahsız hizmette) kullanılmak üzere tefrik (ayrılmış) edilmiştir gibi ifadelerle bana rapor verdiler. Bu rapor üzerine beni Levâzımat-ı Umumiyye 5. Şu'besi'nde yazıcı olarak görevlendirdiler. Bu arada bütün cephelerde harb bütün şiddetiyle devam ediyordu. Temel askerlik eğitiminden sonra Levâzım Mektebinde kurs gördüm. Levâzım Mektebi Taksim kışlasında idi. Bu günkü İsmet Paşa için yapılmış âbidenin bulunduğu yerde Selimiye Kışlası gibi içinde camisi dahi bulunan büyük bir kışla. Her biri sahasında ihtisas sahibi subaylar bir levâzım subayının bilmesi gereken işleri öğrettiler. Üç ay sonra mezun oldum. Daha önce askerî talim görmeme rağmen Orhaniye Kışlası'nda (Ortaköy üzerinde) kısa bir süre askerî eğitimden sonra Levâzım subayı olarak Bandırma'ya gönderildim (12 Kasım 1915). Yazımın güzel olması sebebiyle tezkireleri yazıyor, müsveddeleri tebyiz (temize çekmek) ediyordum. Bandırma'da 10-15 gün kaldım ki günün birinde bir emirle Çanakkale Akbaş Anbarına müdür muavini olarak istihdam edilmek üzere cepheye sevk edildim (Aralık 1915). Çanakkale'de elbise anbarında çok zor

Kamal Batanay'ın Taksim Levâzım Mektebi'nden mezuniyet hâtırası (12 Kasım 1915)

Kemal Batanay'ın
Kilyos Karadenizboğazı Muhafızlığında Yedek Subay
yıllarında çekilmiş bir resmi (1941)

man, maiyyetinde subaylarla bölüğümüzü teftişe geldi. Bu heyet arasında yüzbaşı rutbeli bir doktor bölükten kimi şişman, kimi zayıf, hastalıklı altı yedi kişiyi ayırarak revire sevketti. Tek tek baştan aşağı iyice muayene ettikten sonra benim için; "Bu asker çok zayıf. Geri silahsız hizmete alınsın" dedi. Fakat heyet içinde bulunan bir yarbay; "bunun bir şeyi yok, çelik gibi" diyerek beni tekrar bölüğe gönderdi. Bir müddet sonra bu yüzbaşı doktor beni tekrar çağırdı ve bana:

- Oğlum sen tam teşekküllü bir hastanede muayene edilmek istediğini beyan eden istida (dilekçe) vereceksin.

- Peki komutanım dedim. Bunun üzerine dilekçemi hazırlıyarak bölük komutanına verdim. Beni heyet-i sıhhiyeye havale ettiler. Netice itibariyle

şartlarda çalışırken sıtma hastalığına düşer oldum. Bir müddet hastahane-
de tedavi gördüm. Kıtaya geri döndüğümde Çanakkale cephesi hâlâ adeta
cehennemî bir ateş içinde kaynıyordu. Taburun hesap memur vekili ola-
rak göreve başladım. Görev icabı geri planda olmama rağmen yine de har-
bin bütün şiddetini ve korkunç yüzünü gördüm ve yaşadım. Gökten bir
afet gibi yağan top mermilerinin Türk siperlerini vuruşunu, ölümü hiçe
sayan yarı aç, yarı çıplak mehmetciğin destanlaşan kahramanlıklarını du-
yuyor ve şahit oluyordum.

Müttefik kuvvetlerinin karadan ve denizden aylardır devam eden çılgınca taarruzu her seferinde Türk askerinin mukavemeti ile kırılmış, başa-
rısızlığa uğramıştır. Nihayet Çanakkale'den donanmalarını ve ordularını
çekerek kaçıp gitmek mecburiyetinde kalmışlardır (19 Aralık 1975).

Müttefik kuvvetlerinin Çanakkale'den çekilmelerini müteakip birliği-
miz de istirahat için Edirne'ye sevk edildi (Ocak 1915). Bir müddet Edir-
ne'de kaldık. Bu arada Anafartalar 19. Fırka Kumandanı Mustafa Kemal'in
de Edirne 16. Kolordu komutanlığına tayin edildiğini duydum. Çok sıkın-
tılı ve zor günlerin ardından Edirne'de daha rahat ve sakin bir hayata ka-
vuşmuş olmamıza rağmen yine de savaşın acıları dinmemiş, izleri silinme-
mişti. Soğuk bir kış günü Cuma namazı için hazırlık yaptıktan sonra biraz
erken Üç Şerefeli Camii'ne gittim. Cami avlusu Cuma için hareketlenmiş,
cemaat camiye girmeye başlamıştı. Bu ulu mabet karşısında ecdadımızın
büyüklüğünü bir daha derinden hissettim. İçimde câmiye girip Kur'an
okumak arzusu uyandı. Doğruca müezzin mahfilinde yer almış bulunan
müezzinlere yaklaşarak Hafız olduğumu ve Kur'an okumak istediğimi söy-
liyerek izin istedim. "Bir subay, hem de hafız" diyerek çok sevindiler ve:

- Tabii lutfedersiniz, buyrunuz, okuyunuz efendim dediler. Mahfile
çıktım aralarında yer açtılar. Oturdum ve Kur'an okumaya başladım. Kısa
zamanda da camiî lebâleb doldu. Cemaat huşu içinde, sessiz beni dinli-
yordu. Cuma saati geldi. Ezan okundu. İlk sünnet kılındı. Müezzinbaşı iç
ezanı da benim okumamı işaret etti. Bu teklifi kabul ettim. Bütün vücudu-
mu dini bir heyecan sarmıştı. Hicaz makamında müessir bir ezan oku-
dum. Namaz bittikten sonra cemaatin büyük ilgi ve sevgi gösterisi arasın-
da kalmışken bir er bana yaklaşarak:

- Efendim, kumandanım sizi istiyor deyince eyvah resmî elbise ile ezan oku-
duğum için usûle aykırı bir iş yaptık galiba diye endişe ve korkuya kapıldım.

Kemal Batanay'ın II. Yedek Subaylığı (1941)
eşi Meveddet Hanım ve emireri Sadi ile fotoğrafı

Maiyyeti ile avluda bekleyen kumandana yaklaştım. Bu Anafartalar'da savaşın akışını değiştiren, dâhî, efsane kumandan Albay Mustafa Kemal idi. Heyecanım bir kat daha arttı. Neyle karşılaşacağımı bilemiyordum. Bana:

- Oğlum terbiye görmüş güzel bir sesin var. Okuduğun ezanı çok beğendim ve duygulandım. Seni tebrik ederim deyince biraz rahatladım.

- Ismin?

- Kemal Efendim

- Adaşmışız. Hangi kıtada bulunuyorsun?

- Efendim, 16. telgraf bölüğünün hesap memuru olarak tayin edildim. Yaverine:

- İsmi ve kıtasını yaz. Sonra bana dönerek:

- Oğlum, Edirne'de kaldığımız süre içinde ben Cuma namazına hangi camiye gidersem sen de o camiye gelecek iç ezanı okuyacaksın.

- Başüstüne efendim diyerek kumandamı selamladım. Sonra Mustafa Kemal maiyyetiyle beraber camiden uzaklaştı.

BESTEKÂR, TANBURÎ, HATTAT, HÂFİZ KEMAL BATANAY

1076 numaralı kanuna göre ihtiyat zabiti yetiştirilmelemler ve buna göre teslim ve sair suretle hazırlanmış çağrılanlara mahsus hizmet teskeresidir.

Varsa ehliyetnamesi derecesi ve No	Tam
İlk kit'a hizmetini gördüğü kit'a ve giriş tarihi	Yoktur.
İkinci altı aylık mektepte hangi bölükte yaptığı ve giriş tarihi	Levazım mektebi 16/Eylül/1331
Son altı aylık astegmenlik hizmetini gördüğü kit'a ve terhis tarihi	12/T.Sani/1331 1.Kolordu K. sarında
Manevre talim konferans için iltihak ve terhis tarihi.	Yoktur.
Sağlam veya sakat olduğu	Sağlam.
Sınıfı	Hesap memuru
Rütbesi	7.Sınıf
İsmi babası ismi	Mehmet oğlu Kemal
Aile ismi	Batanay
Doğduğu tarih ve mufasss kayıtlı olduğu mahal.	1308 Kasımpaşa
Mensup olduğu askerlik şubesi	Meşşuğlu
Kayıt numarası	33309
Ta'fisiyatlı ev adresi	Kurtuluş sinemköy Savaş sokak.no.181

Yukarıda künyesi yazılı Mehmet oğlu Kemal terhis edilmiştir. 31-10-992

İmza
C2.P.A.K.

Alb.

Hüsnü alkan

328-0-38

İmza
1.Tb.K.

Emb.

Mecid Özcan

337-140

11.02.1911

Tasdik olunur.
Kr.De.Bogazici Mv.K.

İsmail hakkı Uğur

İmza
1.Tb.Emir Sb.

Asteğm

Mustafa taşhan

20771

Kemal Batanay'ın askerlik tezkeresi

Hafta içinde yaveri Ali Rıza Bey beni arayarak Mustafa Kemal'in Cuma namazı için Selimiye Camii'ne gideceğini ve benim de orada hazır bulunmamı Kur'an ve ezan okumamı, ayrıca durumun camii görevlilerine de bildirildiğini söyledi.

Cuma günü erkenden hazırlık yaptım. Selimiye camiine geldim. Mimarîde hacim, çizgi, ve engüzel ölçülerin gerçekleştirildiği bir camii, dini heyecanın en yüksek seviyeye ulaştığı bir mekan. Bu mabette Kur'an ve ezan okumayı ne kadar çok arzu etmiştim. Bu duygular içinde doğruca müezzin mahfiline çıktım. Müezzinbaşıya kendimi tanıttım. Bilgisi olduğunu, istediğim zaman Kur'an okumaya başlayabileceğimi söyledi. Manen de okumaya hazırdım. Cuma vakti girinceye kadar Kur'an okudum. Sesi-me hakim ve rahattım. Camiînin iç mekan güzellik ve ihtişamı, cemaatin kalabalık oluşu da beni coşturdu, okuyuşuma heyecanıma tesir etti. Duyduğum zevk ve huzuru anlatamam. İç ezanı da aynı hal içinde aşkla okudum. Namaz çıkışı etrafımı saran meraklı, takdir ve hayranlıklarını ifade eden cemaat arasından yine avluda maiyeti ile beni bekleyen Mustafa Kemal'e selam verdim. Elini uzattı. Hemen elini öptüm. Bana:

- Oğlum, bugün yine bizi yaktın. Gelecek haftaya hangi camiye gidersen sen de oraya geleceksin.

Ertesi hafta Eski Camiye gitmem emredildi. Orada da Kur'an ve ezan okudum.

Hafta arası görev başında iken bir telefon geldi. Yüzbaşı Ali Rıza Bey Mustafa Kemal'in yatsı namazından sonra ikametgahında beni beklediğini, kendisinin bana refakat edeceğini bildirdi.

Ali Rıza Bey'le buluşarak Mustafa Kemal'in huzruna çıktık. Oturmamı ve rahat olmamı söyledi. Sonra söz musikiden açıldı. Musikiyi kimlerden ve hangi eserleri meşk ettiğimi sordu. Sonra bana:

- Birkaç eser okuda dinleyelim dedi.

- Efendim, daha çok klasik formda eserler geçtim dedim ve Dellalzâde İsmail Efendi'nin, İsfahan Makamında Nakış Yürük Semaî'sini okumaya başladım.

"O güzel gözlerine hayran olayım,

O Şirin sözlerine hayran olayım".

Sonra tabi Mustafa Efendi'nin Beyati Nakış Ağır Semaî'sini okudum.

*"Çıkma derun-ı dilden efendim muhabbetin,
Kurbanın olduğum, bize yok mu mürüvvetin".*

Mustafa Kemal de hafif bir sesle hatasız, usul vurarak bana eşlik etti.
Kendisi, Leyla (Saz) Hanım'ın, Hüzam makamında:

*"Harab-ı intizar oldum aman gel aman gel
Yeter üzme efendim her zaman gel heman gel"*

şarkısını usul vurarak okumaya başladı. Benim de okumamı istedi.

Müsiki faslı böylece gece geç vakte kadar devam etti. Onun müsiği bilgisi, zevki ve eserlere hakimiyeti bende büyük hayranlık uyandırdı. Bende derin izler bırakan bu hatırayı hiç unutamam. Onun Osmanlı kültürü içinde yetişmiş, yoğrulmuş bu şahsiyetine daima hayranlık duymuşumdur.

Kemal Batanay İkinci Dünya Savaşında Yedek Subay, hesap memuru olarak, Kilyosda Karadenizboğazı muhafızlığında 19 Ay ihtiyat zâbiti olarak askerlik yaptı. 31 Ekim 1942'de terhis oldu.

(Devam edecek)

Semâvi Eyice Hoca ile Hasbihal

Zeynep ULUANT

Prof Dr. Semâvi Eyice Hoca (1998)

Ilık bir bahar günü değerli ağabeyim yüksek mimar Aydın Yüksel ile birlikte Semâvi Eyice Hoca'nın evindeyiz. Bu tecrübeli sanat tarihçimizi senelerdir gıyaben tanımakla birlikte kendisini ilk olarak iki sene önce Ankara'da düzenlenen Ekrem Hakkı Ayverdi'yi anma toplantısında görme fırsatı bulmuştum. Dinleyiciyi zerrece sıkmayan son derece akıcı ve heyecanlı konuşma tarzıyla tâbir câizse hepimizi ağzına baktırmıştı. Öyle ki zamanın kısıtlı olması yüzünden konuşmasına son verdiğinde birkaç saat daha anlatacaklarını dinleyebileceğimi düşünmüştüm. Işın üzücü olan yanı, gözleri maalesef başarısız bir ameliyat yüzünden görme kabiliyetinin çoğunu kaybetmişti. Geçen sene bir televizyon kanalında artık okuyamadığı binlerce kitabın bulunduğu kütüphaneyi ekonomik sebeplerden dolayı satmak istediğini söyleyen Eyice Hoca'nın bu arzusu hâlâ yerine gelmiş değil. İnşallah bu kıymetli kütüphane ehil ellere devredilir.

Şahısları sadece bir silüet olarak seçebilen Semâvî Eyice Hoca'nın her köşesinden antika fışkıran salonundaki koltuklardan birine çekinerek iliyor ve karşılıklı hoş beş faslından sonra ilk sorumu yöneltiyorum.

- Siz Türkiye'nin ilk Bizantinistisiniz. Fakat bu, Osmanlı eserlerini sevmenize ve incelemenize mâni olmamış. Bu iki alanı telif etmek nasıl mümkün oldu?

ULEMAMIZIN BİR KISMI KENDİLERİNİ BİZANS'TIN MÜTEVELLİSİ ADDEDERLER

- Valla hanım kızım ben eski eserleri severim. Evimde de gördüğünüz gibi eşkinin her türlüünü severim. Birçok hususta da moderne karşıyım. Şu gördüğünüz mobilyalar bile eski değil ama eski üslûpla yapılmış eşyalardır. Ortaokul öğrencisiyken bende bu heves başladı. Malzeme toplamaya başladım, ayırt etmeden yaptım bu işi.. Bilhassa bâzı meslektaşlar var kendilerini âdetâ Bizans'ın mütevellisi addediyorlar. Onlar için Bizans çok mühim ve her şeyini korumaları lâzım. Bakın meselâ Atatürk Bulvarı kenarındaki sarnıcın üzerinde olan Piri Paşa Câmîini yaptırtmadılar. Yıkılmış bir câmî idi o... Zeyrek Kilise Câmîinin aşağıdan görünümünü gölgelermiş orada o cami olursa eğer. O setin üstünde Piri Mehmet Paşa -biliyorsunuz sadrâzamlar arasında pek nâdir Türk asıllı olan biridir ve değerli bir adamdır- sanırım üç seneden fazla sadrâzamlık yapmıştır. Ondan sonra nedense bu adamın vakıflarının hepsinin canına okunmuştur. Bir tane vakfı Topkapı caddesinin kenarında, onu yıktılar. Bir de bu mescit vardı ki bir adı da Soğukkuyu Mescididir. Anlaşıyor ki sarnıçta da 1766 depremine kadar su varmış. Neyse bu mescit yıkılmış fakat temelleriyle minâresinin kürsüsünün bir parçası duruyor. Bunu ihyâ etmek istediler. Aman efendim bizim ulema karşı çıktılar. Gerekçeleri de Zeyrek kilise Câmîinin önünü kapatmasıymış. Onun için evet ben Bizans'ı merak ettim, araştırmışım, elimde çok malzeme var, Bizans eserlerini tanıyım hattâ malzemesinden devrini tâyin etmeye çalışmışımdır. Kazı da yaptım. Fakat Türk olarak da Osmanlı eserlerine ayrı bir merakım vardır. Bunları da hiçbir zaman ihmal etmemişimdir.

- Demek biri birine mâni değil.

- Değil. Anadolu'daki dolaşmalarımda -hattâ Rumeli'yi de dolaştım- ve

Osmanlı eserlerini de inceledim. Elimde malzeme de var, Osmanlı mimârisi hakkında bir takım yayınlarım da oldu.

- *Benim merak ettiğim hususlardan biri de feyz aldığınız hocalar.*

- Ben Galatasaray'dan mezun olduğum 1943 yılında bu işleri öğrenmek düşüncesindeydim. Bunun için de yurt dışına gitmek gerekiyordu. O sırada da İkinci Dünya Harbinin tam ortaları. Fransız kültürü almışım ama Fransa işgal altında olduğu için gitmek söz konusu değil. İngiltere'ye zaten gidilemiyor. Kala kala bir Almanya kalıyor. Almanya da yabancı öğrencilere çok büyük imkânlar tanıyor. Normal döviz kurunun bir misli fazla para veriyor. Avantajlı, Türkiye ile posta irtibatı var. Ben mezun olduğum sene Almanya'ya gittim bu işi öğrenmek üzere... Türkiye'de çok Bizans eseri var ama bunları alaylı insanlar inceliyor. Sonra Atatürk'ün de kazıları Türklerin yapması gibi bir isteği var. Bu konuda kendisinin Konya'dan çektiği meşhur bir telgrafı vardır. Aslında bütün eski esercilerin onu ezber bilmesi lâzım.. Birinci maddede kazı yapan insanların yabancılar olduğunu, yurt dışına bu konuda yetiştirmek üzere öğrenci gönderilmesi istenirken ikinci maddede Türk eserlerinin perişanlığından bahsedilir. Bunların evvel emirde ihyasının gerektiği ve asker işgalinde olanların derhal arındırılması istenmektedir. Bunun üzerine ben bu işi bir meslek olarak yapmalıyım diye düşündüm. Önce biraz Almanca öğrendim daha sonra da dişime uygun bir üniversite aramaya başladım. Almanya'da o sırada 25 üniversite vardı ama bir kısmında benim istediğim dallar yoktu. Önce Göttingen'de okumak çok istedim çünkü tam benim sistemime uygun bir profesör olan Alphonse Maria Schneider oradaydı. Fakat imkânı yoktu çünkü bütün savaş yaralıları burada tedavi görüyordu. Yedi sekiz üniversite dolaştım, sonunda Bizans sanatı filan da verecek olan Viyana Üniversitesi'nde bir oda bularak yerleştim. İlk sömestri orada okudum, ikinci sömestrde Berlin'e geçtim, orada zaten Bizans kürsüsü vardı. Tabii savaş bütün hızıyla devam ediyor. Almanya'da iki sömestr okuyabildim ve İstanbul'a dönerek Edebiyat Fakültesi'ne kaydoldum. Fakat orada doğru dürüst Bizans veya Türk sanatı bölümü yok. Yalnız arkeolojide Arif Müfit Mansel var, onun derslerini ve ara imtihanlarını vermek suretiyle Almanya'da okuduğum bir seneyi saydırdım.. Türkiye'ye ayak bastığımin yirminci gününde ben imtihanlara girmeye başladım ve hepsini de başardım. Arif Müfit Mansel beni hiç tanımamasına rağmen çok destek verdi. “Şöyle

ki: Reşat Ekrem Koçu İstanbul Ansiklopedisini çıkarıyor. Onun üzerine bir kitapçı dükkânında tanıştık. Kendisine bu kitaptaki Bizans eserlerini kimin yazacağını sordum. Eğer arzu edersiniz siz yazın dedi bana. Hayatında hiç yazı yazmayan ben büyük bir hevesle ilk makalemi yazdım. Ansiklopedi çıktığında Ârif Bey de benim yazımı görmüş Edebiyat Fakültesi'nin sofasında karşı karşıya geldik beni tebrik etti. Arkasından ikinci seneydi, Fransızca, Almanca bildiğim için bana İlk Çağ tarihinden Alman asıllı fakat İslâmiyet'i kabul etmiş Profesör Bosch'un asistanlığı teklif edildi. Önce fahri asistan gibi derslerini tercüme edersin daha sonra kadrolu asistan olursun dendi ama ben kabul etmedim. O sırada Alman profesör Ernest Diez vardı. Bunların hepsini 1944 de bizim hükümet enterne etmiş kimini Kırşehir'e kimini Yozgat'a.. Muzır adamlardır diye... Ne muzırdır ne değildir farkında değilizdir biz. Zavallı yetmiş yaşındaki Diez Kırşehir'e sürülmüş. O sıralarda bunları affettiler de tekrar dönüp geldiler. Diez tekrar Türk İslam sanatları dersine başladı. Zaten adam 43 ün sonunda gelmişti. İki sene sonra Kırşehir'e gönderilmiş. Biz Türk İslam sanatı derslerini ondan görmeye başladık. O sırada onun aleyhine muazzam bir kampanya açıldı. Hikâyenin de esası şu: Üniversiteler kanunu henüz konuşuluyor. Bir takım kişiler dışarıdan üniversiteye profesör olmak için o kürsü başkanının ayağını kaydırıp yerine geçmek istiyorlar. Aslında enteresan bir tarihçiydi İslam sanatının bazı problemlerini bilir ve el atardı. Hindistan ve Çin sanatını çok iyi bilirdi. Ne yaptılar yaptılar bu adamın ayağını kaydırıp yurduna geri yolladılar. Ben lisans tezini Diez'den aldım. Yanında önce sebiller hakkında bir seminer ödevi hazırladım. Lisans tezi olarak da İstanbul Minareleri konulu bir tez aldım. Bütün derslerimi vermiş olduğum için dördüncü sene serbest kalmıştım. Elimde fotoğraf makinesi gezmeye başladım fakat o senelerde de Türkiye'de kesinlikle film bulunmuyor. Savaş sonrası dönem hiçbir mal Avrupa'dan gelmiyor. Elimde birkaç bayat filmle Zeiss marka bir makineyle sokak sokak gezip minare tespit ediyordum. Fazla kütüphane de yoktu. Benim tezin baş kısmında minare konusunda yirmi beş otuz sayfalık etraflı bir giriş vardır. İnanır mısınız o tezin bende kopyası yok, kayıp... Fakültedeki kütüphanede bir nüshasının olması gerekir. Neticede mezun oldum acaba müzelerde falan iş bulur muyum diye mezuniyet kâğıdı alıyordum. Rahmetli felsefe profesörü Macit Gökberk bana ne yaptığımı sordu, müzelerde iş aradığımı duyunca da "Yok canım sizin yeriniz İstanbul Üniversitesi ne işiniz var müzelerde?" de-

di. Neticede beni müzelere girmekten vazgeçirdi. Ancak altı ay sonra kasım ayında bana asistan kadrosu bulunabildi. İlk maaşı 48 senesinin aralık ayında alabildim. Fiilen kırk üç sene Edebiyat Fakültesi'nin çeşitli kademelerinde görev yaptım. Altmış yedi yaşımıza geldiğimizde ise zat işlerinden bir yazı geldi. Şu tarihte emekli olacağınızdan işlemlerin gecikmemesi için falan falan evrakı zat işlerine teslim etmeniz... o kadar... Yani rektörden falan şu kadar sene hizmet ettiniz diye bir teşekkür bile yok. En ağırımaya giden de bu olmuştur. Bu kadar sene kesintisiz aynı üniversiteye hizmet etmiş bir öğretim üyesine bu şekilde yazı yazılmazdı. Ama aslında şaşmamak lâzım. Benim çok aziz bir dostum vardı. Hemen hemen her hafta beraber olurduk. İktisat Fakültesi'ndeki Sabri Ülgener... Biz onunla kardeş gibiydik benden biraz yaşlıydı ama.. Kendisi dekanlık falan yapmış. O emekli olduğunda merkez binanın büyük nakışlı salonunda bir kokteyl yapıldı. Beni de davet ettiler. Orada yaptığım konuşmada şöyle dedim: "Kendisi iktisatçıdır ama Türk İslam sanatına da ayrı bir sevgisi var bilhas-sa hat sanatında da bayağı bir ustalığı var." Herkes sohbet ederken bir ara rahmetli yanıma geldi, "Semâvi, ben bu kadar sene bu üniversiteye emek verdim şu vedâ toplantısına rektör uğramadı dahi." dedi. Sabri Bey gibi bir hocaya bunu yaptıktan sonra bize hayda hayda yaparlar. Ama seçim öncesi oda oda gezmeyi bilirlerdi. Neyse dört sene asistanlıktan sonra doktora yapmaya giriştim. Tabi Diez'i yolladıkları için Türk sanatında doğru dürüst hoca kalmamıştı. O sıralarda Ârif Bey beni yanına alıyordu Antalya'ya kazıya gidiyorduk. Orada yalnız Bizans dönemi eserleri var. Ben de böylece oradaki Bizans kalıntılarının rölövelerini çekip "Side'nin Bizans Binaları" diye hazırladım. O sırada da bir Bizans sanatı profesörü aranılıyordu. Schneider'i getireceklerdi. İstanbul'u çok severdi, Türk eserlerini de tanıyan bir kişiydi. Onunla çalışmayı çok seviyordum. Türkiye'ye tam gelecekken Ankara'da Dil Tarih'deki Alman hocaların ayaklarını kaydırdılar. Bu Avrupa'da duyulunca Schneider bir mektup yazdı, orada ben kendimi emniyette hissetmeyeceğimden gelmekten vazgeçtim diye. Halbuki mukavele imzalanmak üzereydi. Onun üzerine Berlin Üniversitesinde hocam olan bir Schweinfurth vardı. Bu adamcağız Berlin'in işgalinde korkunç günler yaşamış fakat Baltık kıyısındaki dış Almanlardan... Letonya'nın Riga Üniversitesinde doçent olmuş. Mükemmel Rusça biliyor. Bizde böyle bir boşluk olduğunu duyunca Türkiye'ye gelmeyi tercih etti. Fakat sağlıklı bir adam değildi. Bilgisi çok mükemmeldi. Gerçi arkeolog gibi bir bilgi-

si yoktu. Bizans sanatının estetiğini ve sentezini yapabilen bir kimseydi. Fakat bir eseri değerlendirecek çapta değildi. Sıkıntılı bir şekilde Alman Enstitüsü'nün bir odasına yerleştirdiler. Ben ona asistanlık yapıyor onun Bizans sanatı derslerini tercüme ediyordum. Dört sene beraber çalıştık. Doğu Almanya'dan kaçtığından geri dönmediği için emeklilik hakkını kaybedecekti. Bunun telâşındaydı. Devamlı çağırılıyordu. Kınalı Ada'dan konsolosluğa gittiği sıcak bir yaz günü aniden ölüverdi. Cenazesini getirip Feriköy Protestan mezarlığına gömmek bir mesele oldu. Cenazede de topu topu beş kişi vardı. Onun 53 yılı fetih yıldönümü dolayısıyla güzel birkaç yazısı vardır. Günlük gazetelerde çıkmış o zaman. Ben de doçentlik tezine başlamıştım. Side'de enteresan iki bina vardı. Ârif Bey önce bu binaların pek farkında değildi. Fakat ben çalışmaya başlayınca bana bırakmak istemediğini sezdim. Ben onları kazmış, temizlemiş ve ortaya çıkarmıştım. Bu tez konusundan vazgeçtiğimi söyleyerek İstanbul'dan bir konu almaya karar verdim. Bizans Mimarisi hakkında bir konu alarak 55 yılında doçentliğimi verdim ardından da askere gittim. Önceleri hocasızlık yüzünden dersleri aksayan öğrencilere ben ders veriyordum. Bizans sanatı hattâ Osmanlı sanatı dersi bile verdim. Yalnız imza selâhiyetim yoktu. Bir de o zamanlar pek Osmanlı mimarisi okutulmazdı. Sâsânî sanatı diye tutturulmuş gidiliyordu. Birazcık Selçuklulara gelinmişti o kadar. Onun üzerine ben bir fikir attım ortaya... İmzasız ve imtihansız Osmanlı Mimarisi dersi. "İsteyen gelsin" dedim. Onun üzerine bizim anfi üç tıklım tıklım dolmaya başladı. Gayet metodik bir şekilde bu dersi veriyordum

- *Talep vardı demek.*

- Tabii var. Çocuklar da hakikaten öğrenmek istiyorlar. Esas Bizans sanatının dışında haftada bir buçuk saat bu dersi vermeye başladım. Hâlâ notları kütüphanemde durur. Daha sonra Bizans sanatı dersi vermek üzere Avrupa'dan hoca getirdiler. Halbuki adamın Bizans sanatından filan anlamadığı yok, Avrupa sanatı ile ilgili bilgiler veriyor. Bütün hikâye beni tökezletmek. Bir takım mücadelelerden sonra profesör olduk. Altı yedi kişiyi aynı gün profesör yaptılar. Aralarında en kıdemlileri bendim. Bana dediler ki: Seni listenin en sonuna koyacağız. Zira yayının filan çok.. Eğer listenin başında olursan diğerleri zor durumda kalırlar. Münir Aktepe'yi en başa seni de en sona koyacağız. Pekâlâ dedik arkadaş hatırına.. Meğer ben bundan kıdem kaybediyormuşum.. Onların hepsi benden daha kıdemli girdi

öne çıktılar. Kadrolara yerleştirildiler ben kadrosuz kaldım ortada. Tam dokuz sene... Bu durumdayken senato üyesi oldum. Hatta konuşuluyordu kadrosuz senato üyesi olur mu diye... Arkasından bazı formaliteler gerçekleştirilerek benim profesörlüğüm tasdik edildi. Ondan sonra Bizans Sanatı kürsüsü kuruldu. Başına beni koydular. O arada bir takım ilgisi olmayan kişiler bu kürsüye bizi tayin edin diye müracaat etmişler. Tabii onların hiçbirisi olmadı. 19 sene YÖK çıkıncaya kadar o kürsüyü idare ettim. Fakat bu arada da Osmanlı sanatına dâir de birçok makale ve kitap yazmayı ihmal etmedim. Hattâ biliyorsunuz "Zaviyeli, Tabhaneli Câmiler" yazım benim profesörlük tezimdir. Bu arada Anıtlar kurulu üyeliğim var. Ben eski eserlere meraklı olduğum için bir de ta Abdülhamit devrinde kurulmuş olan bir eski eserleri koruma encümeni var. Arkeoloji Müzesi'nde... Fakat bu kuruluş yavaş yavaş tavsamış. Bâzen gene belediye ve vakıflar burasıyla yazışmalar yapıyor. Arada kesintiler olmuş gene başlamış. Hattâ mücadeleler olmuş. Mesela Laleli'deki Kızlar Ağası Hamamını yıktırmamak için epey mücadele etmişler bu encümen üyeleri. 1918 lerde filan yıkmaya kalkmışlar. Harp sırası olduğu için yarım kalmış. Bir müddet harabe halinde durmuş, içinde berduşlar filan barınmış. Yıkılın yıkılmanın münakaşası başlamış. Belediye ille kaldıracığım diyor. Birisi çıkmış, mermerleri bana bırakmak şartıyla ben burayı yıkarım demiş. Bir takım böyle dolaplar da dönmüş. Zabıtlarda var bunlar. Neticede hamamı hiçbir şey kalmamacasına yıkmışlar. Ben eski eserlerde buldum. Fotoğrafı bile var bir tane. İşte bu kurul Vasfi Egeli Galip Alnur, Saffet Atabinen, tarihçi Efdalüddin Tekiner gibi ihtiyar kelli felli adamlardan oluşmuştu. Bana seni buraya üye yaptık dediler. Âlâ güzel gittim ben... Salı günleri toplanıyorlar. Bunların hepsi emekli oldukları için her toplantıya yirmi beş lira hakk-ı huzur alıyorlar. Ben resmen asistan kadrosunda olduğum için hakk-ı huzur alamıyorum. İkincisi, daha fazla para alalım diye toplantıların haftada ikiye çıkarmışlar. Bana gelince diyorlar ki: Evlâdım sen gençsin. Falan yerde bir kuyu çıkmış içinde ne varmış git bir bakıver. Ben masrafını cepten vererek oraya gidiyorum. Bütün akşam daktilo başında oturarak rapor yazıyorum. Ama fisebilullah... Bir ara bu kurula mimar olarak Cahide Tamer'i tayin etmişlerdi. Hiç unutmam bir gün Cahide ile beraber tipi şeklinde yağışın olduğu bir gün titreye titreye Galata Kulesi'nin tepesine çıktık. Bir zamanlar en tepede şeker kutusu gibi iki ahşap kat vardı. Ortasından da direk çıkardı. O direğin dibinden su süzüle süzüle o ahşap

katları çürütmüş ve karın ağırlığı da çökertmiş. Biz bunu teftişe Cahide ile beraber oraya çıktık ve ne yapılabilir diye rapor yazdık. Sonra o raporun hükmü kalmadı. Külâhın orijinal şeklini veriyoruz diye bir şeyler yaptılar. Fakat orijinali değil o... O da başka hikâye ya neyse... Bir akşam üstü de geldiler dediler ki: "Evlâdım sen gençsin haydi bir koşu Yeni Mahalle'ye. Orada dört yol ağzında bir kanalizasyon kazısında Roma devrine âit nefis kesme taşla işlenmiş bir kuyu çıkmış. İçinde su yok fakat cidarlarında muntazam kemerli menfezler var. Bâzı taşların üzerinde kabartma olarak işlenmiş haç var. Peki ne olacak "Kapatmaya mecburuz çünkü tam dört yol ağzının ortasında." Böyle acaip şeylerle de karşılaşılıyorduk. Benim salı günü dersim var fakültede dersi bırakıp bunlara gidemem. Sonra gidiyorsunuz evrak yok bir şey yok, Saffet Bey cebinden defterini çıkarır hikâye anlatmaya başladı. Derken 1958 oldu sizin Fetih Derneği kuruldu ama bana hiçbir dâvet filan gelmedi. Yalnız bir kere bana Haluk Şehsüvaroğlu, "Kardeşim sen de olman gereken yerlerde yoksun olmayacak yerlerde üyesin" dedi. Gene o sene bir gün rahmetli Rıfki Melul Meriç Fakülte'ye gelmiş Oktay'ın (Aslanapa) odasında oturuyormuş bana da uğradı. 58 yılının mart ayıydı. Beni Anıtlar Yüksek Kurulu'na serbest üye olarak seçmişler. Kırk sene de orada vazife yaptım.

- Ben size İstanbul'daki imar hareketlerini sormak istiyorum. Beşir Ayva-zoğlu'nun bir yazısında, Keçecizâde Fuat Paşa ile başlayan yıkım hareketlerini öğrendim. Bu konuda fikrinizi almak istiyorum.

- Zaman zaman İstanbul'u modernleştireceğiz, caddeleri genişleteceğiz diye böyle bir heves başlıyor. Biliyorsunuz Osman Nuri Ergin o konuyu kitaplarında etraflı bir şekilde yazdı. Gerek Mecelle'de gerek İstanbul'da İmar Hareketlerinde... İlk denemede Dolmabahçe'den Tophane'ye kadar olan caddeyi genişletiyorlar. 1870 lere doğru caddedeki birçok binayı ya yıkıyorlar ya geriye alıyorlar. Bunun en tipik örneği olarak söyleyeyim. Nusretiye Camii'nin muvakkithane ve sebili aslında karşı tarafta, kışanının kapısının önündedir. Buradan söküyorlar bunları avluya koyuyorlar. Camiinin aslında bütün cami duvarlarında olduğu gibi pencereci bir avlu duvarı var. Bunun fotoğrafı elimde mevcut. Bu duvarı yıkarak yerine dökme demir parmaklıklı bir duvar yapıyorlar. Menderes zamanında o duvarı da yıktılar ve parmaklıkları İkinci Mahmut devrine âit zannedip İkinci Mahmut türbesinin yanına monte ettiler. Şimdi gördüğünüz parmaklıklar

Nusretiye Camii'nin Sultan Aziz zamanındaki avlu duvarı yerine yapılan parmaklıklardır. Ondan sonrasında genişletmeyi yürütmemişler. Ama Galata'da Necati Bey caddesinin girişinde Bektaş Efendi Mescidi var. O mescit herhalde caddeye doğru çıkmış onu fevkani bir hale getirmişler. Ondan sonra camilikten çıkararak lokanta yaptılar. Bir müddet sonra da Menderes zamanında o mescit kemerinden yıkıldı gitti. O da Galata'nın en eski mescitlerinden biriydi. Mesela Pertevnihal Valde Sultan Türbesi'ni Menderes zamanında komple yıktılar. İçinin yaldızlı süslemelerini buldozerlerin altında ben gördüm, hatırlarım. Kemiklerini de bir torbaya doldurmuşlar Sultan Mahmut Türbesi'nde bir köşeye koymuşlardı. Yıllarca öyle torbada durdu. Gömdüler mi şimdi bilmiyorum. Menderes: "Aksaray'dan baktığımda Bayezid Camii'ni görmeliyim" demiş. Bir kısmını açtılar bir kısmını doldurdular bu komik durum oldu. Daha sonraki tarihlerde Menderes istimlakleri sırasında Tophane Dolmabahçe caddesinde genişletmeler yapılırken, esasî Mimar Sinan tarafından yapılan Sultan Aziz tarafından değişikliğe uğratan Süheyl Bey Mescidi'ni izi kalmacasına yıktılar. Selimiye mescidi vardı onu komple yıktılar. Arap Ahmet Paşa türbesi vardı cami, tekke binası sebîl ve çeşmeler vardı. Bunların artık izleri bile yok. Meselâ eski Dolmabahçe Sarayı Tiyatrosu da Lütüfî Kırdar zamanında yıktırılarak eski sahne binasının kâğır bir parçası umumi helâ yapıldı. Dolmabahçe Stadı'nın yerinde ise İstabl-ı Amire (Saray ahırları) binası vardı.

- *Efendim Avrupa'da da böyle mi? Eski eserler yollara feda mı ediliyor?*

SÜHEYL ÜNVER'İN İSYANI

- Hayır katiyen değil. Mesela Münih naziliğin merkezi diye korkunç bombalandı. Havadan yakın mesafeden çekilmiş bir fotoğrafı var Münih'in. O merkez kısmında yani belediye binası olan Rathaus denen yapının olduğu yerde üzerinde çatısı, damı olan tek bir bina yok. Duvar yıkıntıları halinde.. O kısım bir ortaçağ şehri. Bunu aynen yeniden yaptılar. Efendim şehrin trafiği akıyor şurayı genişletelim demediler. Çünkü bir şey var orada.. Münih'e giderseniz dikkatle bakın ona. Caddenin ortasında bizim Yeni Cami'nin kemeri gibi sivri bir kemerin altından cadde geçer. Bir bina vardır. Böyle caddenin üstünde. Bu bina eski Rathausmuş. Sonra bugünkü neogotik üslûptaki muazzam binayı yapmışlar. Öteki binayı tarihi diyerek caddenin ortasında aynen muhafaza etmişler. 1960 lara kadar Mü-

nih'de metro yoktu tramvay bu binanın altından geçerci. Halbuki Lutfü Kırdar, Yeni Cami'nin etrafını açarken Yeni Cami kemeri ve üstündeki hatt- hümâyunun yıkılabileceğine fetva verdiler. Hatta o zaman rahmetli Süheyl Bey de o heyetteymiş. Herkes konuşuyor, bir kısmı yıkılsın diyor bir kısmı yıkılmasın... Süheyl Bey de sessiz sedasız duruyormuş. "Üstad bir şey söylemiyorsunuz" demişler. "Vallahi" demiş "ben Yeni Cami'nin kendisini yıkalım derim" "aman Üstad ne diyorsunuz" demişler. "Daha fazla taş çıkar" diye de ilave etmiş. Bunu kendisinden dinlemiştim. Çünkü Vasfi Egeli Şişli Camiini yaparken muntazam kesme taş ihtiyacı oldu ne yaptı? Bâzı tarihi yanık harap camilerin taşlarını aldı. Hatta Şehremini taraflarında cümle kapısının üzerinde çok enteresan minaresi olan Tulumcu Hüsam mescidi vardı. O mescit harap olmasına rağmen dört duvarı ve kapısı ile minaresi duruyordu. O minareyi filan yıktılar taşlar Şişli Camiine gitti Hoca'nın anlattıkları Aydın Ağabey'i dahi şaşırtmış ve üzüntüye sevketmişti. Hemen söze girerek bunun tek örnek olup olmadığını sordu.

- Bir örnek daha vardır cephenin ortasında minare. Piyale Paşa... Menderes zamanında Fındıklı Hamamı da gitti. O da Sinan'ındı. Beşiktaş Hamamı da gitti. Yani o cadde üzerinde iki genişletme faaliyeti zamanında bir de Emin Ağa Sebili'nin yanında güzel bir ahşap ev vardı o gitti. Onun yanında sanıyorum bir mektep vardı o gitti.

- *Efendim Ekrem Hakkı Bey ile tanışıklığınız ne zaman ve ne vesileyle başladı?*

- 1950'lerde ben henüz asistanken bu fetih yıldönümünü kutlamak için İstanbul Arkeoloji Müzesinde bir komisyon kurulmuş toplantılar yapılıyor. O toplantılara beni davet ettiler. Feridun Dirimtekin, o zamanki müze müdürü Rüstem Duyuran, Ekrem Hakkı Ayverdi ve bazı tarihçiler var. İlk orada tanıştık. O sıralarda "Deveciler Mescidi" diye bir yazı yazmıştım. Rahmetli Ekrem Hakkı Bey ona itiraz etti. Sonradan haklı olduğunu kabul etti. Ben Türk sanatı üzerine yazılar yazınca "Semâvî hidayete erdi" demeye başladı. "Üstadım" dedim "O başka bu başka ben Türk sanatını da seviyorum. Üzerinde araştırmalar yapıyorum." Bütün kitaplarının hepsini de imzalı olarak vermiştir bana. Aydın Ağabey hemen ilâve etti:

- *Hocam sizin için keşke sadece Osmanlı sanatı üzerine çalışsa derdi ama sizin bu konudaki vukufunuz da Bizans sanatını bilmenizden kaynaklanıyor.*

- Demin de söylediğim gibi ben Bizans'ın mütevellisi değilim. Bizans'ı da bilmek lâzım tanımak lâzım.

- *Efendim hep şunu düşünmüşümdür Bizans eserleri de yüzyıllardır ayakta durabildiğine göre çok kuvvetli eserler olmalı. Onca depreme ve zamanın tesiri-ne karşı.*

- Sanat değerleri büyük. Sonra bunların bir kısmının yaşamasının sebebi de Türk devrinde gördükleri müdahalelerdir. Mesela Fenari İsa Camii, şu Vatan Caddesinin kenarındaki.. İçine girip bakın. Bu binaların ayakta durmaları önce bir takım sütunlarlaymış. Bu sütunlar herhalde yangınlarla filan patlamış ki bunlardan bir tanesine kesme taştan muhtemem bir kemer yapmış Osmanlılar. Hem de binanın hüviyetini bozmadan... Bu kemerin duvarların kesilerek nasıl yapıldığını içeride gayet rahat görebiliyorsunuz. Ötekinde tuğladan kemer yapmışlar o da belli oluyor içeride. Ben bir Bizansçı olarak eserin orijinalini de tayin edebiliyorum. Aslında oradaki Türk'ü de Bizans'ı da ayırt edebiliyorum.

Hocamızın ağzından gerçekten bal damlıyor ve zarif eşi Kâmrân Hanım'ın çay ikramı bile sohbeti kesemiyor. Kendisine çok merak ettiğim bir bahsi, İstanbul'un fetihden önceki kimliğini soruyorum. Bir çok kişinin sandığı gibi Bizans devri İstanbul'unun servet ü sâman üzere olmadığını hele Boğaziçi'nin Osmanlı'dan sonra âbad edildiğini ifade ediyor. Gerçi merasimlere ve kılık kıyafetlerine çok dikkat ediyorlarmış fakat asıl zenginlik, yaşanan her gemiden vergi alan Galata'daki Cenovalılardaymış. Hoca'nın, İkinci Dünya Savaşının patlamasından sonra okumakta olduğu Almanya'dan Türkiye'ye gelişinin filmlere konu olabilecek bir mâcera olduğunu da kendi adına hazırlanan hâtıra kitabından öğreniyoruz fakat "uzun hikâye" diyerek geçiriyor. Bizde inşallah bir dahaki sefere diyerek bize zaman ayırdığı için kendisine teşekkür ederek yanından ayrılıyoruz.

Canım Annem

Emine Işınsu

Annem Halide Nusret Zorlutuna hakkında bir yazı kaleme alırken, hep endişe duyarım, acaba onu lâıyk olduğu şekilde anlatmayı başarabilecek miyim, diye. Bir de řu soru var tabii; beraber olduğumuz zaman zarfında ben onu ne kadar anlayabildim, onun derinliklerine ne kadar nüfuz edebildim?

Ana-kız ilişkilerinde hemen dâimâ bir pürüz, biraz anlaşmazlık belki hattâ kıza pek doğru gibi gelen ama annenin hiç anlayamadığı, bir anlam veremediğı kıza özel arzulara sürtüşmeler olabiliyor; gözlemliyoruz.

Biz böyle şeyleri ne derecelerde yaşadık? Kim kime -haydi haksızlık diyelim adına- ne yaptı? Anne isteyerek mi yaptı, yoksa bu sefer kızın kavrayamadığı, bir mânâ konduramadığı şartlar mı öyle icap ettiriyordu?

Velhâsıl bizler de, şimdilerde bir hayli gözlemlediğimiz aşırı derecede anlaşmazlıklara kapıldık mı?

“Hayır, diyorum bu suale, annemle biz uyumluyduk.” Ben annemi, hâşâ tapınmaya varan bir duygu ile severdim. Telkinlerini, arzularını, bana koyduğu kuralları itirazsız her zaman, fakat bâzen gizlice ağılıyarak, kayıtsız şartsız kabul ederdim. Onun dedikleri doğru, onun söyledikleri, benim hayırmaydı. Ona inancım tamdı, azıcık da olsa itiraz etmezdim... Ve annem bir ve yegâne örnekti bana. Ondandır son derece etkilendim.

Annemi ilk tanışışım, bütün bebeklerin annelerini koydukları yer; sıcak, sımsıcak, güvenilecek bir bağır. Derken, sevgi dolu bir tebessüm, elinizi sıkıca tutan yumuşak bir el.

Sonra ve daha sonraları, evin içinde yüksek sesle şiirler okuyup gizen, iş yapan, yorgun görünüşlü, ince bir hanım; benim annem! Okuduğu şiirler muhtelif kimselerden; Fuzûlî, Yunus, Tevfik Fikret, Mehmet Âkif vs vs... Yalnız kendininkinden değil. Oysa o, şâir olarak tanınır, sevilirdi. Bence annem şâir olmaktan ziyâde şiire âşık bir hanımdı, yaşantısında şiir arardı, ilişkilerinde şiir arardı. Velhâsıl şiirle hemhâldi ve sanıyorum kendi şairliğine pek o kadar değer vermezdi. Son derece mütevâzi idi, onun yaptığı bir şey yoktu, hepsi Allah’tandı. Şimdi şüphesiz ben de aynı inancı taşıyorum fakat çocukken, onu anlamakta güçlük çekerdim. Büyüdükçe, daha çok okuyup, onu başkaları ile mukayese ettikçe, Halide Nusret’in nesirciliğini, şiirinden daha fazla beğendim. Bizim âilede bir kaç yazar vardır fakat hiç birimiz nesirde; onun akıcı, tatlı, insanı sarıveren, sa-

rıp da koyuvermeyen üslûbuna ulaşamamışsızdır.

Kendisi şairliğinden de, nesrinden de çok öğretmenliğini benimsemişti. Sevgisi, bağlanışı, yaşantısında verdiği önem derecesine göre, ailesinden sonra öğretmenliği, öğrencileri gelirdi. Çünkü “vermek”ti sevdiği, hayatı vermek üzerine kurulmuştu. Kendi çocuklarına, eşine vermek ve mukaddes bildiği yurdunun çocuklarına vermek... Öğrencilerinden bir kısmını kendi evimizden tanırdım. Onlar sonradan öğrendiğime göre, özel ilgiye muhtaç çocuklardı, kimi doyurulacak, cebine harçlık konacak, kimi giydirilecek, kiminin dersi ile meşgul olunacak... Şanlıurfa’da talebeleri ona, “anamızdır” derlerdi; şimdi orada, onun ismini taşıyan bir cadde olması, sanırım Urfalılar’ın annemin bu annelik vasfından kaynaklanan bir gönül armağanıdır.

Sadece öğretmen olarak değil tabii, bir yazar olarak da memleketinin insanına hizmet etmişti. Bir konuşmasında, şöyle söyler: “Bütün bu uzun yıllar zarfında vatanıma, milletime yararı olmayan bir tek satır yazmış, bir tek kelime söylemiş değilim.” Nasıl söyleyebilsin ki o, iç âleminde tepeden turnağa tam bir milliyetçi ve müslümandı. Bu meseleler, dertlere bakışı bu iki açıdandı. Bir mülâkatta kendisine sanat anlayışı sorulmuş, o da şöyle cevap vermiş: “Benim sanat telâkkim, öyle mi? Bence sanat da, hayat da herşey de millet ve cemiyet içindir.”

Babamın askerliği dolayısıyla uzun yıllar Anadolu’da gezip, her tabaka halkla temas ettiği için milletini iyi tanıyordu ve ona aşkla bağlıydı. Kendisi; “Sevinci güller açmış, dertleri kor içimde / Yurdumun dört bucağı sarmaşıyor içimde” der, aynı zamanda sosyal acılara dokunur ve bir kısım halkı, “Ve elleri böğründe bir dünya dolusu insan” diye tasvir eder, şöyle söyler: “Ay göklerde böyle gamsız gezinemezdi / Yerdeki bu sefâleti bilseydi eğer”

Evet, annem milliyetçi bir hanımdı fakat bu milliyetçiliği bir siyasi güç haline getirmemiş, onu kullanmamıştı. Vatan ve millet sevgisi onda son derece doğal bir duyguydu. Aynı zamanda dindar bir insandı. İslâmiyet’in bütün icaplarını yerine getirirdi, fakat dinimizi ne bana, ne ağabeyime, ne de öğrencilerine bir baskı unsuru olarak kullanırdı.. Meselâ bize takım armağanlar vererek, çok küçük yaşlarımızda namaz kılmayı öğrettiği hâlde, namaz kılmamız için zorlamaz, biz kendi arzumuzla seccâdeye yaklaşırsak, bundan ziyadesiyle memnun olur, memnuniyetini gösterirdi. Allah

aşkını ve din anlayışını Hazreti Mevlâna'da ve Hazreti Yunus'da sembolleştirmişti âdetâ: "Yine yola düşmek gerek / Hasretin yaman efendim / Kôz oldu sinede yürek / Ah duman duman efendim / Şüpheler bağrında yara/ Ellerim boş, yüzüm kara / Çağır beni ışıklara.. / Mevlâna aman efendim / Şaşırmışken sağı solu, / Buldum sana giden yolu / Artık hep seninle dolu,/ Zaman ve mekân efendim"

Her ikisi hakkında bir çok şiiri vardır, ama ben şu yukardakini pek sevdiğim için, ondan bir parça aktardım.

Edebiyat tarihçisi Prof. Dr. Kenan Akyüz, Halide Nusret'in şiirlerinde "ince bir melâl" bulunduğunu söylüyor. İnce bir melâl!.. Evet, sanırım annemin devrinin hemen bütün insanlarında bu anlamlı hüznü rastlamak mümkündü. Onlar; Balkanlar'daki mağlubiyetimizi, Çanakkale'de bir neslin kaybolup gidişini, yurdun parçalanmasını ve mütârekeyi en acısından yaşamışlardı. Sonra Mustafa Kemal'in, çevresinde oluşan millî birlik, şerefle kazanılan İstiklâl Savaşı ve Cumhuriyet'imiz elbet onların dertlerine şifa olmuş, ancak yaşanan hüznü de büsbütün silip yok etmemişti. Annemde bu melâl, karamsarlığa meyil, buna rağmen her zaman ümit, âdetâ bir ikinci kişilik gibi ona yapışıp kalmıştı.

Halide Nusret Zorlutuna

Annemin romanlarına gelince, gerçekten iyidirler. Kendisi yazarken pek rahat değildi. Okurlarının değer yargılarını çok önemser; onların yazılanlarla, Halide Nusret'in hayatını karıştırabileceklerinden, bazı gereksiz yakıştırmalar yapabileceklerinden endişe ederdi. İsterdi ki romanlarının baş karakterleri de kendi hayatı kadar lekesiz, namuslu, dürüst bir ömür sürmüş olsunlar. Bu endişesi olmasaydı, sanırım çok daha kuvvetli gerçekçi romanlar yazabilecekti. Kendisi romanları içinde, "Aydınlık Kapı" ile "Aşk ve Zafer"i sevdiğini, onlara değer verdiğini söylerdi. "Aşk ve Zafer"de büyük ve gerçek bir aşk mâcerâsı içinde, Urfa'nın kurtuluş savaşı anlatılır. TRT'den bir yapımcı, onu dört bölümlük bir dizi hâline getirmemi istemişti. Şöyle böyle on üç yıl oluyor, yapıp, verdim. Sonra neden bilmem çekip, oynatmadılar. Gerçi İstiklâl Savaşı'na dâir diziler yapıldı, filmler çekildi, lâkin bildiğim kadarı ile Şanlıurfa, Kahramanmaraş ve Gaziantep gibi, kendi mücadelelerini, muharebelerini yapıp, zafer kazanan illerimizin hikâyelerine eğilen olmadı. Bence bu, TRT ve bunca özel TV kanalının bir önemli eksikliğidir.

Şimdi sizlere annemin vefatından dört yıl önce yetmiş dokuz yaşındayken kaleme aldığı vasiyetnâmesinden bir parça aktarıp, yazıma son vermek istiyorum; kardeşine, çocuklarına, gelin, damat ve torunlarına hitap ediyor:

"Sizlerden herşeyden önce istediğim: Gerçek müslüman olmanızdır. Âilenize, vatanınıza, milletinize sadâkatle sarılmanızdır. Haktan, hakikatten, doğru yoldan -Allah'ın lûtfu ile- hiç bir zaman ayrılmamanız, şâyet ayrılanlarınız olmuşsa ki -inşallah olmamıştır- hemen doğru yola yönelmenizdir. "Haram"dan yangından kaçır gibi kaçınız! Namus ve şerefimizle çalışarak, vazife ve mesuliyet duygularınızı her an duyarak; sağlıklı, şerefli, mutlu uzun ömürler yaşamanızı Cenab-ı Hak'tan niyaz ediyorum. Sizlerden istediğim ve beklediğim budur.

Sizlerden ikinci isteğim: Birbirinize sevgi, saygı, anlayış ve müsamaha göstermeniz, birbirinizi kırmamaya, incitmemeye çalışmanızdır."

Anneme ve bütün gelmiş geçmiş annelere, Allah'tan rahmet niyaz ediyorum.

Gerçek Müslümanlığı Yaşayanlardan Kerkük Mutasarrıfı Avnullah Bey

Hicran Göze

Cok zor yılların, karmakarışık yılların kahramanlarından... Hakkın ve haksızın birbirine karıştığı günlerin, Osmanlı İmparatorluğu'nun hem içerden, hem dışardan üzerine çullanıldığı o talihsiz ve karanlık günlerin kahramanlarından... İnandığını her ne pahasına olursa olsun yaşamakta direnenlerden... Gerçek Müslümanlığı yaşayanlardan ve yaşanmasını isteyenlerden.

Sürgünlerde geçen acı yılların sonunda, çeşitli iftiralarla, çeşitli düşmanlık ve kıskançlıklarla bunaltılmış ve küstürülmüş üstün bir seciye...

Hanım yalvarıyor:

— Sizi rahat bırakmayacaklar, işte besbelli iftiralar devam edecek, günün birinde de, Allah korusun belki emellerine muvaffak olacaklar, yacaklar bizi. Beyim artık tahammülüm yok. Bu yaşta tükendim, bittim, yalık bize! Kendinize acımiyorsanız bize acıyınız. Bakın Sadrazam Paşa ne demiş? Oralarda sizin gibi bir idâreciye ihtiyaç varmış. Gidelim o uzak yerlere. Maksat vatana hizmet değil mi?

Hüseyin Hilmi Paşa'nın ve hanımının ısrarları tesirini göstermiş Avnullah Bey Kerkük mutasarrıflığını işte böylece kabul etmişti. Âilesiyle epeyce zor ve hâdiseli bir seyahatten sonra Kerkük'e varılmıştı. Kendilerine, tahsis edilmiş olan eve yerleşme telaşı başlamıştı ki hâdiseler patlak verdi: Bir katır yükü iki çuval pirinç Kerkük mutasarrıfının kapısına dayanmıştı. Yardımcı Fatma Bacı *"acaba yanlışlıkla mı bize geldi?"* diye soran hanımına gülerek cevap veriyordu:

— Başka yere gidecek şey saraya (yâni mutasarrıfın evine, haremine) gelir mi?

Biraz sonra hareme gelen Avnullah Bey'e eşî büyük bir sâfiyetle:

— İsmarladığınız pirinçler geldi Bey diyordu.

— Ne pirinci? diye soran Avnullah Bey'in yüzü hiddetten kıpkırmızı kesilmişti.

— Ben pirinç falan ismarlamadım. Ne küstahlık bu, ne rezâlet bu... Niçin kabul ediyorsunuz hanım?

Zavallı kadın son derece şaşkındı. Henüz genç kızlığa adımını atmış olan kızının ise korkudan nefesi kesilmişti, nefes alamaz haldeydi.

Fatma Bacı buraların âdeti olduğunu, ister mutasarrıf, ister kumandan

paşa olsun, kim olursa olsun yerli zenginlerin “Gariptir gelir gelmez çarşıya, pazara çıkmasın” diye pirincini, yağını hep gönderdiklerini söylemişti. Eşinin Fatma Bacının söylediklerine dayanarak:

— Burada âdetmiş Bey demesiyle Avnullah Bey kükrer, gürler gibi konuştu.

— Ben böyle âdet bilmem, istemem... İşte koca Osmanlı İmparatorluğu bu sakim âdetler yüzünden acınacak hale düştü. Devlet batıyor hanım, batıyor. Devlet nüfuzu iki çuval pirinç, üç teneke yağ için oyuncak ediliyor. Hediye imiş. Hediye, hısım akraba arasında, yakın ahabplar arasında verilir, alınır. Bana pirinç hediye eden adam kim imiş?.. Efendim? Gönderenin adını duyan mutasarrıfın yüzü sapsarıydı:

— Gördünüz mü? Hiç tanımadığım bir insan. İlk günden iki çuval pirinçle mutasarrıfın sakalını ele alacak. Arkadan bir başkası yağ hediye edecek. Bir üçüncüsü fasulye... Bunları kabul edene sonra altınlar da gelir. Sonra artık mutasarrıf eşrâfın, ağaların kuklasıdır: Arada biçâre ahali ezilir, ne olursa millete olur, fakir fukaraya olur, şimdi anladınız mı?

Hâdiseye son noktayı koyan cümle kat’iyet ifâde ediyordu:

— Ali Efendi’ye haber verilsin, derhal gönderene iade etsinler o çuvalları.

Aradan epey bir zaman geçmiş Avnullah Bey’in çileli eşi bir çocuk dünyaya getirmişti.

Avnullah Bey lohusa yatağındaki eşini tatlı bir edâ içerisinde ama rica şeklindeki bir emirle uyandırıyor:

— Kimseden lohusa hediyesi kabul etmeyeceksiniz. Bu sefer çok saygılı eşten bir itiraz geldi. Haksız da sayılmazdı:

— Hiç böyle şey olur mu Bey? Lohusa hediyesi her yerde âdettir, en fakirinden en zenginine kadar herkes kendi hâli vaktine göre birilerine hediye götürür, bunca asırlık âdetlerimizi mi bozacağız?

— Evet, böyle olması lâzım.

— Ama ben geldim gelesi belki yüzlerce âileye lohusa hediyesi götürdüm.

— Ona karışmam, isterseniz götürün, isterseniz götürmeyin. Bu sizin bileceğiniz bir şey. Fakat hediye kabul etmeyeceksiniz, ne memurdan, ne yerliden.

Cevap gene kat’i ve tâvîzsizdi.

Kadıncağz son bir gayretle en son kozunu oynadı:

— Ahabplarımın getirdikleri hediyeyi ellerine verip geri göndermek

nezâkete sığar mı? Biri bana böyle bir şey yapsa hakaret sayarım, bir daha yüzüne bakmam.

Bu çok haklı karşılık Avnullah Bey'i güldürdü.

— Evet buna bir çâre düşünelim, diyerek çıktı gitti. Lohusa yatağındaki kadın artık durumun düzeldiğinden ümitliydi. Onca mesele hallolmuştu.

Bu ümit ancak ertesi güne kadar sürecek, Fatma Hanım'ın gürler gibi neşesiyle verdiği sürpriz haberle son bulacaktı.

Fatma Bacı kahkahalar atarak anlatıyordu:

— Paşa tellâl bağırtırmış. “Ey ahâli, kimse paşanın oğluna hediye götürmeyecek, getiren olursa geri çevrilecektir. Ey ahâli duyduk duymadık demeyin. Mutasarıf Paşa'nın emri budur.”

Fatma Bacı şaşkınlıkların en müthişini yaşayan lohusa hanımına durmadan anlatıyordu:

— Fırtına, kıyamet. Böyle bir şey ne görülmüş, ne duyulmuş... Filân paşanın hanımı burada bir kız doğurdu, ne beşibirlikler, ne top top kumaşlar... Kızın çeyizi tamamlandı burada. Falan paşa da oğlunu sünnet ettirdiydi...

Kerkük Avnullah Paşa'sını bir efsâne kahramanı gibi hiç unutmadı. Mutasarıf Paşa'nın ayrılması haberi Kerkük'ü yasa boğdu. Ayrıldığı gün sabahın erken saati olmasına rağmen bütün Kerkük onu yollara dökülmüş uğurluyordu.

Evet Allah gani gani rahmet eylesin. Mutasarıf Avnullah Paşa işte böyle bir kahramandı. Türk Müslüman ahlâkının unutulmaz ve unutturulması lâzım gelen temsilcilerindendi.

Babasının hiddeti ve öfkesi karşısında korkudan nefes alamaz hâle gelen o genç kız kimdi biliyor musunuz?

HALİDE NUSRET ZORLUTUNA¹...

Her satırıyla Türk'e ve Müslümana mal edilen şiirleri ve romanlarıyla ünlü Halide Nusret Zorlutuna... O babaya lâıyk bir hayat yaşayarak vatanına, milletine sadakat çizgisinden hiç ayrılmadan ömrünü tamamladı. Onun da mekânı cennet olsun...

¹ Bir Devrin Romanı (Halide Nusret Zorlutuna).

Eski Bir Mektup*

Prof. Dr. Nihad Çetin**

Muhterem Halis Ayhan
Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
Genel Müdürü

Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisinin birinci cildinin tamamlanması münâsebetiyle yapılan toplantıda sizi tebrik etmek, daha doğrusu kültür hayatımıza bu mâhiyette bir eser kazandırdığı için, size ve şahsınızda eserin çıkmasına hizmet eden bütün arkadaşlara teşekkür etmek isterdim. Topluluğa hitab-etmekten âdetâ korkarım. Hayâtımda, ancak birkaç defa,

* Merhum Prof. Dr. Nihad Çetin'in bu mektubu, 1988 yılında ilk cildi yayımlanan ve bugün 25 cildi çıkan Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'nin ilim ve kültür dünyamıza kazandırılması dolayısıyla kaleme alınmış bir tebrik yazısıdır. İslam Din'i'nin insanlarımıza en iyi şekilde öğretilmesi hususunda memleketimizdeki endişe verici gelişmeleri çok yakından takip etmiş ve bunun ızdırabını çekmiş olan Hocamızın, din eğitim ve öğretimi ile memleketimizin bu Ansiklopedinin yayımlanmasını başaracak seviyeye ulaşması arasında kurduğu bağ dolayısıyla dergimizde bu mektubun neşredilmesini düşündük. Bugün memleketimizde Anayasa'nın 24. maddesine göre Din Kültürü ve Ahlak bilgisi öğretimi yapılmaktadır. Ancak aynı maddenin son cümlesindeki "din eğitimi" verilmesi hususu, -yahudi ve hristiyan azınlıkların aksine - memleketimizde müslüman ekseriyeti için henüz uygulanmamaktadır. Rahmetli Hocamızın bu mektubu vesilesiyle, başta çocuklarımız olmak üzere bütün insanlarımıza iyi bir din eğitiminin verilmesinin sağlanmasını ve Anayasamızın öngördüğü bu noktanın da çıkarılacak bir kanun ile uygulamaya konulmasını temenni ediyoruz. Bu vesile ile bu mektubun dergimizde yayımlanmasına izin veren Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Başkanı Sayın Doç. Dr. İlyas Üzüml'e teşekkür ederiz.

** Arap, Fars ile Türk dili ve edebiyatı âlimi merhum Prof. Dr. Nihad Çetin 1924 yılında Amasya'nın Gümüşhacıköyü'nde doğdu. 1948 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümünden mezun oldu. Adana ve Kayseri'de Türkçe ve edebiyat öğretmenliği, Kayseri İmam-Hatip Okulu Müdürlüğü yaptı. 1953 yılında İstanbul Üniversitesi Arap-Fars Filolojisi Kürsüsü'ne asistan oldu. 1958'de doktor, 1964'te doçent ve 1971'de profesör oldu. 1965-67 arasında İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'nde müdürlük yaptı. 1990 yılında emekli oluncaya kadar Şarkiyat Enstitüsü Müdürlüğü'nde bulundu. 26 Haziran 1991'de İstanbul'da vefat etti.

Örnek ve çok sevilen bir üniversite Hocası olan rahmetli Nihad Çetin yerli ve yabancı ilim adamları yanında, bilhassa Arap dünyasında yakından tanınan ve sevilen bir şahsiyetti. Onun bütün talebelerine ve kendisine herhangi bir şey soran meslektaşlarına, son derece ciddi, titiz, sabırlı, prensipli ve metodlu ilmi anlayış içerisinde araştırmaya sevketicisi tavrı ile cevaplar vermeye çalışması, tanıyanlarının ve sevenlerinin, bugün de yarın da, takdirle ve hasretle aradıkları en üstün vasfı idi. Çok değerli çalışmaları ve yetiştirdikleri öğrencileri ile onu rahmetle ve hasretle anıyor ve hatırlıyoruz.

mecbûr olarak değil de kendi arzumla, konuşmak ihtiyacını duyduğumu hatırlayabiliyorum. Rahatsızlığım hissiyatımı şifâhen ifâdeme mâni olduysa da yazmamı engelleyemedi.

Benim neslimin yetiştiği yıllarda yaşamadan, Türkiye'de, bu mâhiyette bir eserin çıkışını görmenin neler ifâde ettiğini anlamak çok zordur.

1953'te toplanan Millî Eğitim Şûrâsı'nda öğretmen okulları müfredat programı görüşülüyordu. Daha önce ilkokullara din dersi konmuş olduğu için öğretmen okullarında da okutulması vekâletçe teklif ediliyordu. Ekseriyet susmayı tercih ediyor, aleyhteki birkaç kişi hayli gürültü koparıyordu. Nitekim bunlardan biri, Anayasa'daki lâisizm prensibini ihlâl ettiği için, Millî Eğitim Bakanlığı'nı mahkemeye vermişti. Din derslerinin lüzûmunu müdâfaa eden genç arkadaşlardan biri, "hadis" istilâhını yanlış kullandı; bir hayli istihzâ ve istihkâr muvzûu oldu. Söz aldım ve başkandan: "Aramızda ekalliyet okullarını temsil edenler var. Mümkünse, önce onlardan din dersi okutup okutmadıklarını soralım." ricasında bulundum. Rum, Ermeni ve Yahudi liselerini temsilen gelenler, din dersleridir. programlarında elbette yer aldığını belirterek bu derslerin, iyi ahlâklı gençler yetiştirebilmek için lüzûmu üzerinde durdular. Hatta Rum Lisesi'ni temsil eden üye, İstanbul'un fethinden beri bu hususta her hangi bir müdâhale ile karşılaşmadıklarını şükranla belirtti. Demek Türkiye'de başka dinler okutulabiliyordu. Müsevilğin ve muhtelif mezhepleriyle Hristiyanlığın tedrisi Anayasa'yı ihlâl etmiyordu ama, Müslümanlık bahis mevzûu olunca iş değişiyordu... Sözlerime, bir husûsu hey'etin dikkat etmesini ricâ ederek nihâyet verdim: Din derslerinin aleyhinde bulunanların yaşları elinin üstünde idi. Yani bunlar vaktiyle mekteplerde din kültürü almış, dolayısıyla bundan mahrum olmanın sıkıntısını tatmamış kimselerdi. Lehinde bulunanlarsa mekteplerde dinî kültür almamış, zamanla kendini âdetâ boşlukta hissetmiş, çoğu kendi kendine, yanlış ve noksan olanı doğru ve tam olandan ayıramadan bir şeyler edinmiş muztariplerdi. "Hadis" istilâhını iyi bilmeyen orta okul müdürü de bir öncekilerin yarım yetiştirdiği, benim muztarip neslimin tipik bir numûnesiydi. Bence bu zâtın bilgisi değil, hissiyatı mühimdi. Kendi neslinin içine düştüğü bocalayışı daha sonrakilerin de yaşamasını istemiyordu.

Çok mahdud da olsa, benim mensub olduğum neslin de erişebileceği bilgiler yok değildi. Fakat bu dağınık ve karışık bilgilerden doğru olanı

seçmemize yardımcı olacak, bize rehberlik edecek olanların sayısı o kadar azalmıştı ki... Talebeliğim sırasında Arapça ve Farsça'ya tehâlûkle sarılışım Türk edebiyatını, Türk kültürünü, tabîi buutlarıyla kavrayabilmek, islâm medeniyetinde milletimizin yerini ve dolayısıyla hissesini idrâk edebilmektir.

İşte bu sıralarda bize en çok yardım eden eser bahsettiğim yıllarda henüz dört cildi çıkmış bulunan, M.E.B.lığı İslâm Ansiklopedisi (I.A) oldu. Garb menşe'li olduğu için tereddütsüz desteklenen İA, İslâm kültürüne, yabancı bir pencereden bakıyordu, ama, düzeltilen, ikmâl edilen maddeleri, hatta F. Köprülü, M.H. Ynanç gibi şahsiyetlerin te'lif maddeleriyle bize ikinci bir mektep vazifesi görüyordu.

Bir çoklarımız bu ansiklopediye yazarak da çok şeyler öğrendik. Bunlardan biri de bu satırların sâhibidir. Bu eserde "Lâtifi" ve "Zübeyr" arasında 50 küsur maddede imzam vardır. Bunlardan bâzılarında (msl. Zu'rûma, Ebû Amr eş- Şeybânî), ilâve kısımlar, aslından muhâfaza edilen satırlardan çok olduğu hâlde, sebkât hakları veya göremediğim bir takım kaynaklardan doğrudan doğruya faydalanmış olmaları gibi mülâhazalarla müelliflerinin isimleri de muhâfaza edilmiştir.

İA, Türk tarihine, Türk edebiyatına, kısaca Türk kültürüne hayli hizmet etmiştir. Bununla berâber onun aynı derecede İslâm kültürüne hizmet ettiği söylenemez. Bir, umûmî kültür kaynağı olmaktan çok ihtisas ansiklopedisi olan İA'nın tesiri de mahdud kalmıştır. Memnuniyet verici bir husus, şekli, imlâsı ve bilhassa transkripsiyon sistemi yüzünden bu eserin mahdud bir zümreyi aşamamasıdır.

İA'nın en mahzurlu tarafı, bâzı garplı ilim adamlarının İslâmî meseleleri ele alışıdaki pervâsızlığının hattâ saygısızlığının bizde "ilmî tarafsızlık" sayılması olmuştur. Aslında müslüman olmayanlar bu davranışlarında bir dereceye kadar mâzurdurlar. Bütün mes'ele Kur'an-ı Kerîm'in ilâhî menşe'line inanıp inanmamakla başlar. Müslüman olmayan bir kimseden bu beklenilemez. Garblının alelâde bir içtimâî veya siyâsî hâdise olarak ele aldığı mes'ele benim için bir îman mevzûu olabilir. Hâlbuki bu asrın başlarından beri bâzı münevverlerimiz, tavırlarına özendikleri yabancılar gibi, dinî mes'eleleri saygılı bir ifâde ile ele almadılar, hattâ bunu ilmî tarafsızlık sandılar. Garblı âlimlerin Hristiyanlık karşısındaki tavırlarına, tutumlarına dikkat etmediler.

Yukarıda belirtmeye, çalıştığım gibi, benim mensup olduğum neslin bir kısmı bazı vesilelerle içinde bulunduğu boşluğu hisseden ve kendi kendini yetiştirmeye çalışan, arayış hâlindeki muhtarlıklardı; bir kısmımız ise bundan habersiz yaşayan, dine, dinî meselelere karşı ilgisiz insanlardık. Bu ikinci grubun "ilmî tarafsızlık" adına kendini tamâmiyle dinî, mânevî bağlardan tecrit etmesi zor olmadı. İşte İA'nın en mahzurlu tarafı bu davranışı desteklemesidir.

İA, şekli ve mâhiyetinin netîcesi olarak muayyen bir seviyenin sınırlarını aşamamış, Türk târih ve edebiyâtına yaptığı büyük hizmeti İslâm kültürü sahasında da yapamamıştır. Cemiyetimiz bu kültürü verebilecek bir kadronun ihtiyâcını uzun zaman hissetmiştir. 1952 senesindeydi. Bir sene önce altı yerde imam-hatip okulu açılmıştı. Bir yıllık faaliyetten sonra müşâhedelerimize dayanan tekliflerimizi iletmek üzere Ankara'ya çağrıldık. O günlerde, Kayseri'de, mahallî gazetelere göre bir vâiz, konuşmasında, "Radyo dinlemek küfürdür" demiş ve bunu dinleyenlerden biri "Meğer farkına varmadan ne günâhlara giriyormuşuz" diye evinin taşlığında radyosunu parçalamıştı. Ankara'da toplantıya dâvet edilen Diyânet İşleri Başkanı rahmetli E. S. Hayırlıoğlu'na vaziyeti anlatarak bu gibilere vazife verilmesinin bizim işimizi güçleştirdiğinden bahsettim. Beni soğukkanlılıkla dinledi ve bana "Evlâdım, dedi, benim, bunların yerine koyacak başka elemanlarım yok. Bunların yerini alacak elemanları siz yetiştireceksiniz."

O günleri çok geride bıraktık. 1951'de altı yerde açılan İmam-Hatip okullarını başkaları tâkip etti... Yüksek İslâm enstitüleri açıldı, daha sonra bunlar da İllâhiyat Fakülteleri'ne inkılâb-etti. Artık alâka sâhası eskisinden çok farklı nesiller yetişmektedir. Bugün eriştiğimiz netice bahsettiğim yıllarda, kolay tasavvur edilemiyordu. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi'nin (DİA) şekli ve muhtevâsında bir ansiklopediye duyulan ihtiyaç gün geçtikçe artmaktadır. Bu, yükün ağırlaşması ve mes'ûliyetin artması demektir.

Yukarıda birkaç küçük misâlde, İslâm kültürü karşısındaki tavrımızı çizmeye çalıştım. Bu, ilk bakışta lüzümsüz gibi görülebilir. Fakat yarım asır geriden bakıldığı zaman hâdisenin her hangi bir ansiklopedi neşretmekten farklı eb'adlarının bulunduğu anlaşılır. Konuşmanızda DİA'nın yakın geleceği hakkında verdiğiniz bilgiler ve vaadler -bilhassa İA'nın asıl hedeflerinin unutulduğu bir devrede- içimde gittikçe büyüyen bir takım endişeleri dağıtan müjdelere oldu.

Üzerinde durulan mes'eleler arasında, ansiklopedinin ne kadar basıldığı ve ne zaman tamamlanacağı hususları vardı.

Başlangıçta yavaş satılmak, ama zamanla tükenmek bu tarz te'liflerin ortak yanıdır. İA ortadadır: bu eserin bâzı fasikülleri müteaddit def'alar basılmıştır. DİA'nın satışının gittikçe artacağı muhakkaktır. Esâsen ifâ edilen hizmet yapılan masrafı unutturacak mâhiyettedir.

Zaman mes'elesine gelince, bu, başlangıçtan beri beni en çok korkutan husus olmuştu. Bir taraftan İslâm Ansiklopedisi'nin hazin mâcerâsı ortada iken, diğer taraftan son zamanlarda birkaç yılda tamamlanan ansiklopedilerin çıktığının görülmesi, bizi bâzı yanlış kanâatlere götürdü. Hâlbuki bunlar umûmî kültürü ve Garp dünyâsını alâkadar eden maddeleri tercüme edilen bize ve İslâm dünyâsına âit bâzı maddeleri, -en müsâmahakâr ifâde ile, ehemmiyet verilmediği için- aynı şahsiyeti biri birinden tamamiyle farklı iki maddede tekrarlıyabilecek kadar gelişigüzel ve aceleyle ilâve eden kitaplardı. Kültür Bakanlığı yapan bir zât, böyle bir ansiklopediyi örnek göstererek (!) tahrir hey'etinden, İA'nın neşrinin hızlandırılmasını istemişti!

Avrupalıların neşrettiği ikinci İslâm Ansiklopedisi EI (2) ortalama yedi buçuk senede bir cild çıkarabildi. Bu müddet eserin ikinci tab'ında ancak altı seneye indirilebildi ve redaksiyon hey'etinin 17 yılda beş cild verme va'di boşa çıktı. Eserin hacmi hakkındaki tahminleri de bundan farklı olmadı. Yeni redaksiyonun beş cild tutacağını sanıyorlardı. Halbuki eser hâlâ altıncı cildde ve "ma" harflerindedir.

Bu hatâların sebebi ne? Hangi mânia hızı kesiyor? Bu, mevzûun tabiatından başka bir şey değildir. Târihi, çeşitli karakterde eserleri, şahsiyetleri ile Garb medeniyetine ve umûmî kültüre müteallik mevzûlar, birçok defâ ele alınmıştır. Yeni bir çalışmada daha ziyâde ölçüler değişmektedir. Bütün güçlük, sayısı büyük bir yekûn tutmayan ilâve maddelerdedir. Fakat muhtelif şubeleriyle İslâm medeniyetini, İslâm kültürünü ana hatlarıyla ihâta etmek isteyen bir eserde vaziyet tamâmen başkadır... İşte eserin hudûdunu çizmek maddelerini tesbit etmekle başlamak gerekmektedir. Bir çok madde, alâkalı mevzûun, orijinal kaynaklara dayanan ilk araştırması mâhiyetindedir. Bu sebeble ne kadar bilgi temin edileceği ve bunun ne zaman biteceği önceden kestirilememektedir.

Bu bakımdan İA güzel bir tecrübe ve nümüne olmuştur. Bu eserin ta-

mamlanması, çok mütevâzı imkânlarına rağmen, sanıldığı kadar gecikmemiştir. Benzerleri ile mukayesesi bunu açıkça gösterir. Nitekim Brill müessesesinin maddî ve Avrupa üniversitelerinin ilmî gücüne dayanan EI (1), 1908-1938 arasında, 30 senede ve 4 cildde tamamlanabilmişti. 1939'da bu eserin tercümesi için bazı teşebbüslere girişilmiş ve 1940'da ilk fasikülü çıkmıştı. EI'nin, millî kültürümüz bakımından çok ehemmiyetli bazı maddeleri ihtivâ etmediği görülmekte berâber, ilk merhalede, bunların ilâvesinden vaz geçilmiştir. O zamanki tahrir hey'eti, teşebbüsün akim kal-maması için, madde sayısı itibâriyle EI (1)'ye bağlı kalmış, bazı maddeleri başka başlıklara havâle edilmekle berâber, yeni maddeler ihdâsından kaçınmıştır. Eserin yalnız tercümesi niyetiyle yola çıkılmışken, daha ilk harflerde, bunun doğru olmayacağı anlaşılmıştır. Asrın başlarındaki araştırmalara dayanan bir takım maddelerin noksan, hattâ yanlış bilgiler ihtivâ ettiği, ilk yıllardaki maddelerle yeni araştırmalara dayanan sonraki maddeler arasında mübâyenet bulunduğu müşâhede edilmiş, hattâ bazı maddelerin İslâm akaidine aykırı fikirler taşıdığı, bunların aynen tercümesinin mah-zurlu olacağı anlaşılmış, böylece "tâdil ve ikmâl" ve hattâ "telîf" yolu açılmıştır. Bütün bunlar, ansiklopedinin neşir hayatı boyunca, zaman zaman değişen tahrir hey'etlerinin farklı görüş ve hassâsiyetleri nisbetinde tahakkuk edebilmiştir.

IA'nın neşri ile

1. Tercüme, tâdil ve ikmâl sûretiyle EI (1) Türkçe'ye kazandırılmış olacak,
2. Eserin noksan maddeleri bir zeyl ile tamamlanacak,
3. Zeylini de içine alan, eskiyen maddeleri gözden geçirilmiş yeni baskısı (hattâ baskıları) hazırlanacaktı.

Nitekim EI (1)'a ilâve edilecek maddeleri tesbit için bir hayli kaynak taratılmıştır.

Göröldüğü gibi asıl hedefe üçüncü safhada ulaşılabacaktı; hâlbuki eser henüz birinci safhasını tamamlamışken, zannedersenem, maksat unutulmuş ve diğer safhalarda yapılacak olanlar, görünüşe nazaran, terk edilmiştir.

Bununla berâber IA'nın maârif hayatımızda ayrı bir yeri vardır. En basit ölçülerle, 4 cildlik EI, 15 mücellled tutan IA olmuştur ve aradaki 11 cildlik fark, bizim eserimizdir. Bu eserde çıkmış bulunan ve tamâmen orijinal malzemeye dayanan tedkikler mâhiyetindeki bazı maddeler, halâ

sâhalarının en mükemmel araştırmaları olmak vasfını korumaktadır.

Encyclopedie de l'İslâm'ın yeni redaksiyonuna gelince, bu eserin çıkmasında İA'nın te'sir ve teşvikinin bulunduğu âşikârdır. 1954'te bu eser çıkmaya başladığı zaman, alâkalıların elinde iki müdevven kaynak vardı: EI ve IA. Esirin 5 cildde ve 17 yılda tamamlanacağı düşünülüyor, yılda 64 sayfalık 6 fasikül çıkarılması tasarlanıyordu. 1954'te 3, 1955'te ise 1 fasikül neşredilebildi. Daha sonraki yıllarda da işe başlarken düşünülen tempoya erişilemedi.

Bütün bunları DIA'nın neşrinde sür'at mes'elesine fazla ehemmiyet verilmemesini, aşırı sür'atin ancak bâzı hataları göze almakla mümkün olabileceğini izah için arz ediyorum.

Ansiklopedi ilk fasikülünden itibaren hizmete başlamıştır. Okunması için eserin ikmâli zarûrî değildir. Çünkü bu tarz eserlerde her madde bir bütündür.

DIA, ilim hayatımızda çok kesif bir faaliyete sahne olmuştur. Önümüzdeki cildlerde yazı kadrosunda, husûsiyetle Edebiyat ve İlahiyat fakülteleri mensuplarının sayılarının daha da artacağını düşünmek güç bir tahmin değildir. Bu çalışmaların millî kültür târihimize çok şeyler getireceği muhakkaktır.

Noksansız, hatâsız bir eser vermek elbette mümkün değildir. Fakat gösterilmekte olan ihtimam ile yapılması mümkün olan işler var. Menşei neresi olursa olsun bizden öncekilerin tecrübelerinin netîcelerinden faydalanmak zorundayız. Muhtelif tenkid ve tavsiyelere dâimâ açık olduğunuzu dâimâ memnûniyetle müşâhede ettim. Bu sebeple bilhassa eserin imlâsını alâkadar eden birkaç hususa dâir düşüncelerimi -daha önceleri yazılı olarak sunmuş olmama rağmen- bir def'a daha belirtmeyi vazife sayıyorum.

Sizi ve şahsınızda, eserin çıkmasına hizmeti dokunan bütün arkadaşları tekrar tekrar tebrik etmekten zevk duyduğumu belirtir, Cenâb-ı Haktan inâyetini üzerinizden eksiltmemesini ve bize eserin son cildinin çıkışı münâsebetiyle yapılacak toplantılarda sevincinizi paylaşılarak sizi aynı şekilde tebrik etmek imkânını bağışlamasını dilerim.

Hürmetlerimle.

28.X.1989
Nihad M. Çetin

Neden Gelenekli Türk El Sanatları?*

Prof. Dr. Çiçek Derman**

Bizi biz yaptığı için,
Bizi aksettirdiği için,
Biz olmamızı sağladığı için.

Gelenekli sanatlar, milletlerin duygu, düşünce ve inançlarından kaynaklanan sanatlardır. O millete has özellikler taşıyan sanatlardır.

En sağlam sanatlar, köklü geleneğe sahip olanlardır. **Gelenek**, sağlıklı yeniliğin ve değişimin ilk şartıdır. Halbuki bizde yenilik, "eski sıfatını taşıyan ne varsa hayatımızdan uzaklaştırmak" şeklinde anlaşılmıştır.

Burada Mehmed Âkif'in bir sözünü nakledeyim: "*Eski, eski olduğu için atılmaz, kötüyse atılır; yeni, yeni olduğu için alınmaz, iyiye alınır.*"

"Sanatta gelenek" kavramı, kimliğini asırlarca devam ettirebilmesi, değişirken bile kendisi olarak kalmayı bilmesidir.

Bir toplumun sanatındaki sağlamlık, kendisine "yenilik" diye sunulanlara karşı gösterdiği mukavemetin derecesiyle ölçülmelidir. Değişmeye karşı direnmeyen sanat, sağlıklı eser veremez.

Aslında esas olan, geleneğe dönmek değil; gelenekten kopmamak ve onu zamanın şartlarına göre geliştirmektir. Hâl böyle olunca, kültürümüzün vazgeçilmez parçası olan bu sanatları, geçmişteki en mükemmel şekliyle günümüze taşımak, çağımızın yeni yorumlarıyla geliştirerek hayatın içine yerleştirmek, yaşanır hâle getirmek gerekir.

Gelenekli sanatlarımız tarafsız bilim metodlarıyla incelenmeli, klâsikleşmiş estetik özellikleri ve prensipleri korunarak çağdaş görünüm kazandırılmalıdır. **Gelenekli** sanatlarımız, dedim. Çünkü geleneksel kelimesinin içinde "devrini kapamış, dünde kalmış" ifadesi saklıdır. Halbuki **gelenekli** dediğimiz zaman gelenek ile beraber devam eden bu günün sanatı anlaşılmaktadır.

Gelenek, bir buzdağı gibi mânâ taşır. Görünmeyen, ama inkâr edilemeyen büyük bir kısım su altında mevcuttur. "*Ben görmüyorum, o hâlde*

*Bu metin, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü tarafından hazırlanan 15 Mayıs 2002 tarihli panelde sunulmuştur.

**Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü Öğretim Üyesi.

yok!" diyemezsiniz.

Prof. Dr. İlber Ortaylı'nın ifâdesiyle:¹

"Osmanlı sanatı, ne yapsak, ne kadar ihmâl etsek, kaybolmayan mirâsımızdır. Sâniyen asla seçeneği olmayan bir mirastır. Seçme şansımız yok, yarınki ödevlerimiz için bu dersi çalışmak zorundayız!"

Gelenek "dünü olan" demektir, "yarını olmayan, geçmişte kalmış" demek değildir. Hiçbir sanat devrini kapamaz, yeter ki insanlar o sanatı, çağın ihtiyaç ve zevkiyle yoğurabilsinler.

Gelenekli sanatlarla uğraşan sanatkârlarımız, yaratan değil, keşfeden olduğunun bilincindedir. Onlara göre iş, tabiatla zaten vâd olan bir gizli güzelliği ortaya çıkarmaktır. Meselâ bir mermer kitlesi içinde mevcut olan heykel, o heykeltraş tarafından yontularak fazlalıklar atılır ve görünmeyen eser, meydana çıkartılır. Sanatkârın sıradan insandan farkı, herkes tarafından görünmeyen, ama aslında vâd olanı, görünür hâle getirmektir.

Türk sanat ahlâkında, Mikelanj'ın "Konuş!" feverânıyla Hz. Musa heykelinin dizine çekiç indirmesi gibi bir davranışla karşılaşılmaz. Çünkü o, asıl sanatkârın Sâni-i Hakîkî olduğunu bilir ve kendisinin bu işle vazifelendirilmesinin şükrü içindedir.

Bu sebeple, dünya çapında bir ressam olan merhum Erol Akyavaş (1932-1999), kendisiyle yapılan bir konuşmada, sorulan bir soruya; "Ben yaratmıyorum, estagfurullah!" demiştir. Bu cevabıyla kendisini çağdaşlarından ne kadar farklı bir yere koyduğunu göstermektedir. Zâten dünya çapında bir ressam oluşunun da sebebi bu değil midir ?

Mânevî zenginliğimiz olan kitap sanatları, kökü gelenek, dalları gelecek olan bir ağaçtır. Kök, toprak altında kaldığı için görünmez ama, görünen diğer kısımların yaşaması, o kökün canlı olmasına bağlıdır. Kökü kuyan ağaç devrilmeye mahkumdur.

Aslında gelenek ile gelecek kelimeleri iç içedir ve farkı sadece bir harftir. Gelecek, geleneğin içinde mevcuddur. Kalıcı olması, gelenekli izler taşımasına bağlıdır.

Geçen hafta, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesinde **Tasa-**

¹ İlber Ortaylı, "Aslında En Kötü Oryantalistler Bizleriz", *Sanat Dünyamız*, 73, s. 10.

rim Tartışılıyor konulu bir toplantı yapıldı. Orada bir konuşmacı: "Geleceğimize yön verebilmek için önce geçmişimizi çok iyi incelemekle işe başladık ve neticede başarıyı yakaladık" diyerek söze başladı. Bu konuşma bana rahmetli hocam Dr. Süheyl Ünver'in bir misâlini hatırlattı.

"Yüksek atlama veya uzun atlama yarışmalarında, neden atletler ileriye hamle yapmadan önce birkaç adım geriye giderler ? Hiç düşündünüz mü? Geriye atılan o birkaç adım, geriden alınan o güç ve kuvvet sayesinde atlet ileriye doğru çok daha başarılı atlama yapar".

İşte sanatta ilerleme, yenilik yapmayı düşünenler, mutlaka o sanatın gelenegini iyi bilmeli, temelini, kurallarını, felsefesini hazmetmelidir. Bu da geçmişe saygı duymak ve sabırla çalışmakla kazanılır.

Hedefimiz, öğrencilerimize gelenekten gelen disiplini vermek ve geçmişle olan bağları koparmadan geleceğe hazırlamaktır.

Şarkılardan Bir Demet

İlhan GEÇER

Söyle sevda şarkımızı en güzide sesinle
Aşkımıza alkış tutan mutlu kuşları dinle
En pembe şafakları seyredelim seninle
Aşkımıza alkış tutan mutlu kuşları dinle

İlkbahar sesinle gezinsin bahçemde
Geceler ışıl ışıl gökler masmavi âlem
Seni söyler dallarda sevdalı kuşlar
Yemyeşil bir cihan gözbebeklerde uyur

Saçlarım dökümlü alışamadım
Mutlu şarkılar söyler dallarda rüzgâr
Şehir gökleri mahya ufkunda kara
Yemyeşil bir cihan göz bebeklerinde

Sen de gittin ardından göklerin rengi soldu
Boz bulanık akıyor şadırvanların suyu
Gönül ufuklarında vakitsiz akşam oldu
Zebaniler basıyor güzelim uykuyu

Yahya Kemâl'in 'Açık Deniz' Şiirinde Aksiyon-Âhenk Münâsebeti

Dr. Ayhan GÜLDAŞ

Edebî eserlerin incelenmesinde esas alınması gereken şeyin metin ve dolayısıyla içindeki unsurlar olduğu malûmdur. Yazarlar, sıkça kullandıkları bâzı kelimeler kadar, işledikleri aynı veya benzer konularla ve temalarla da dikkatleri üzerlerinde toplarlar. Şiirlerinde kılı kırk yarıcı bir titizlik gösteren Yahyâ Kemal de deniz muhtevalı üç manzume yazarak (Açık Deniz, Deniz, Deniz Türküsü) bunlara ahenk ve dil mükemmelliyeti bakımından, edebî şahsiyetinin damgasını vurmuştur.

Yahyâ Kemal, kendi ruhuna çok yakın bulduğu "Deniz"i, şiirlerinde, duygu ve düşüncelerinin önemli bir vâsıtası olarak kullanmıştır. Mücerredlerden çok, müşahhas unsurları tercih eden şâirimizin, manzumelerinde "Deniz" kelimesine ayırdığı yerin sayısı otuza yakındır. Bunlardan pek çoğu, mısra içinde bir temastan veya kısa bir tasvirden ibârettir. Bu araştırmaya konu olan "Açık Deniz" ile başka bir makalede aynı açıdan inceleyeceğimiz "Deniz" ve "Deniz Türküsü"nde ise, adlarından da anlaşılacağı üzere, denizin ön plana çıkarıldığı, ayrıca sonsuzluk, ölüm, ufuk gibi temaların işlendiği görülecektir.

"Açık Deniz"in tahliline geçmeden önce, "aksiyon-âhenk münâsebetinden neyi kastettiğimizi ortaya koyalım. Aksiyonun, "insan düşüncesinin, faaliyeti-nin, irâdesinin açığa çıkması; iş, davranış, hareket" gibi mânâlara geldiği bilinmektedir. Bir şiirde aksiyonu meydana getiren unsurlar, genellikle cümle-nin de temelini oluşturan fiillerdir. Biz de Yahyâ Kemal'in bu şiirini incelerken, aksiyonla ilgili öğelerin içinde, daha çok fiillere ağırlık vereceğiz.

Âhenk ise, mânâ bakımından kapsamı geniş olup, ses ve müsikîyle ilgili pek çok unsuru içerisinde toplar. Her kelimenin kendine has bir âhengi olduğu gibi, cümledeki veya özellikle şiir birimindeki diğer kelimelerle de, ses uyuşması ve kaynaşmasından meydana gelen bir âhengi vardır. Kısaca, şiirlerdeki, kulağa hoş gelen seslerin müsikîsine âhenk diyebiliriz.

Dilin değişerek akışı içerisinde zengin melodiler çağrıştıran âhenk unsurlarını iki grup altında toplamak mümkündür:

- 1 - İç Âhenk
 - a - Vokallerin ve konsonantların âhengi
 - b - Kelime ve kelime gruplarının âhengi
 - c - Vurguların âhengi
- 2 - Dış Âhenk
 - a - Ritmin âhengi
 - b - Veznin âhengi
 - c - Kâfiye ve rediflerin âhengi

ç - Nazım şeklinin âhengi

Zikredilen bu gruplardaki her madde, müstakil ve geniş olarak işlenebilecek araştırma-inceleme mevzûudur. Biz, yazımızın konusuna sınırlama getirmek gâyesiyle, âhenk unsurlarını, bütün beyitlerde aynı oranda ve ayrıntılarıyla ele alıp değerlendirmedik; bunun yerine, gösterdiğimiz örnek beyit veya parçalarda, hangi âhenk unsurları ön plana çıkıp dikkat çekmişse, onu vurgulamaya çalıştık. Çünkü Yahyâ Kemal gibi, san'atın sihirli hazînesini, mûsikînin altın anahtarıyla açan bir şâirin, şiirlerindeki -zâten karmaşık olan- bütün iç ve dış âhenk unsurları hakkında genel hüküm verme zorluğunun farkındaydık.

Açık Deniz'i aksiyon-âhenk münâsebeti yönünden incelerken, mânânın akışını gözden uzak tutmadık. Bunun sebebi, aksiyon ve âhengin, mânâdan ayrı düşünülmemesi gereğidir. İki Amerikalı edebiyat araştırmacı ve münekkidin belirttikleri gibi "İyi yazılmış bir şiirde, kelimelerin sesleriyle mânâları arasında çok sıkı bir bağ vardır... Şiirdeki ses âhenginin, şiirin bütününden ayrı olarak tek başına ele alınabileceği fikri, hiç kabul edilemez."¹ Ahmet Hamdi Tanpınar ise, mânâ-âhenk (mûsikî) münâsebetine, kendine has üslûbuyla ve dolaylı yoldan şöyle yaklaşır: "Şiirde mânâ vardır; fakat bu mânâ nesrin ve konuşmanın mânâsı değildir; asıl kıymet onda değil, şiirin mânevî benliğini yapan havasındadır... Mânâ bu havaya, tıpkı sesle melodi gibi refâkat eder... Şiire asıl sihri veren bu bahsettığımız havadır. Buna istersek şiirin mûsikîsi de diyebiliriz."²

Bu incelemede nasıl bir yol izlendiğine gelince, Yahyâ Kemal'in "Açık Deniz"i başından sonuna kadar küçük veya büyük bölümler hâlinde işlenmiş; şiirdeki bütünlüğe önem verildiğinden, yerine ve ağırlığına göre, mânâdan aksiyona, aksiyondan âhenge sık sık geçişler yapılmıştır.

1925 yılında İstanbul'da yayımlanan Açık Deniz'in, çok önce, 1911'de Paris'te yazıldığını veya yazılmaya başlandığını kaynaklardan öğreniyorsak da ayrıntılardan mahrumuz; başka bir deyişle "Yahya Kemal'in Paris'teki şiir çalışmaları, daha doğrusu orada yazdığı şiirler hakkında kesin bilgilere sahip değiliz."³ Meselâ ilhâmını aldığı ve çok etkileyici bir tasvirle şiirine yerleştirdiği o azgın denizi, Paris'teyken Fransa'da mı, yoksa aynı gurbet yıllarında seyahat ettiği Avrupa'nın diğer ülkelerinden birinde mi gördüğünü bilemiyoruz; ama,

¹ René Welleck-Austin Warren, Edebiyat Biliminin Temelleri, Çev: Prof. Dr. Ahmet Edip Uysal, Ankara 1983, s.230, 340.

² Ahmet Hamdi Tanpınar, "Şiir Hakkında 2" Edebiyat Üzerine Makaleler, Haz: Zeynep Kerman, İst. 1971, s.8.

³ Prof. Dr. Kâzım Yetiş, Yahya Kemal-1 Hayatı, İst. 1971, s.129.

onun "Türk şiirinde biricik deniz şâiri olduğuna" ⁴ kesinlikle inanıyoruz.

Çok sevilen Açık Deniz şiiri ve dolayısıyla onun ünlü şâiri Yahyâ Kemal hakkında şimdiye kadar övgü dolu nice yazılar kaleme alındı. Bu yazılardan her biri Açık Deniz'in bir başka tarafına ışık tutmuş; ayrıca, şâirin rûh hâli ile coşup kabarmış deniz arasındaki benzerliğin mükemmel bir tarzda ortaya konuşuna şahitlik etmiştir.⁵

Yahyâ Kemal'in, Balkan şehirlerinde geçen çocukluğu sırasında eski Türk akıncılarını hatırlaması, vatanın, içinde bulunduğu kötü durum karşısında, imparatorluğumuzun parlak devirlerine hasret duyması, gurbete çıkması ve âdeta kudurmuş bir denizle karşılaşp onunla sonsuza açılma yolunda ruh arkadaşlığı yapması gibi hususlar, Açık Deniz'in kompozisyon planını oluşturur.

Hemen her beytinde mânâ bütünlüğü bulunan şiirin ilk beytinde de bu özellik kendini göstermekle berâber, birinci mısırâdaki yumuşaklık, ikincisinin de yerini yakıcı ve hüzün dolu bir ifâdeye bırakır:

*Balkan şehirlerinde geçerken çocukluğum;
Her lahza bir alev gibi hasretti duyduğum.*

"Geçerken" kelimesi, zarf-fiil özelliğiyle birinci mısırâ, ikinciye bağladığı gibi, "çocukluğum" kelimesinin yanında saflığı ve sevimliliği de çağrıştıır. Aynı zamanda, huzurla devam edeceği kanaatini uyandıran çocukluk hâtırasının güzel bir başlangıcına vesîle olur. Dinlendirici bir hikâyenin girişine benzeyen bu ilk mısırâya, ayrıca m-n-r-l gibi vokal-konsonantlar -ki her kelimede bunlardan bazıları bir veya iki defa geçer- yumuşaklık, rahatlık ve âhenk de kazandırmaktadır.

İkinci mısırâda iyimeser hava beklerken, birdenbire sönmek bilmeyen bir hasret yangınıyla karşılaşırız. Şâirimiz, açıklamasını sonraya bıraktığı bu duygu yoğunluğunu, seçtiği kelimeler, vurgular ve bir benzetme san'atıyla hissettirmeye çalışır. "Her lahza" sözündeki "Her", vurguyu üzerine çektiği gibi, "lahza" isminin önünde, hasretin sürekli oluşunu da ifâde eder. Yakıcılığı ve ızdırâbı, mânâca câzibeli kılan "alev gibi hasret" teşbihi, benzeyen ile benzetilenin son hecelerindeki vurgularla daha bir güç kazanır. "Hasretti", bir isim-

⁴ Ahmet Hamdi Tanpınar "Deniz Türküsü ve Yahya Kemâl", Edebiyat Üzerine Makaleler, Haz: Zeynep Kerman, İst. 1971, s.341.

⁵ Açık Deniz şiirinin tahlilini yapanlarla, ondan yeteri kadar bahsedenlerin hepsini burada belirtmek mümkün olmadığından, yalnızca Prof. Dr. Mehmet Kaplan, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Nihad Sâmî Banarlı'yı zikretmekle yetini-yoruz.

fiil olmasına rağmen, içinde sert ve patlayan seslerden "t"nin iki defa arka arkaya geçmesi vurguyu âdeta katmerleştirir.

*Kalbimde vardı "Byron"u bedbaht eden melâl
Gezdim o yaştâ dağları hülyâm içinde lâl*

İlk beyitte, içindeki alev gibi hasreti dile getiren Yahyâ Kemal, ikinci beyitte, bu acıyı, "melâl" diye ifâde ederek, İngiliz şâiri Byron'un hüznüne eş değerde tutar. Hasret ve melâl, onun pek çok şiirinin temel duygu kaynağını meydana getirmiştir. Bu bakımdan "Açık Deniz şiiri, Yahyâ Kemal'in hemen hemen bütün şiirlerinin anahtarını verir." ⁶

Fiili, aksiyon (hareket) bildiren "Gezdim o yaştâ dağları" sözü, ilk bakışta şiirin, çocukluk hâtırası, hasret, hüzn gibi romantik duygulardan biraz uzaklaşarak, ayaklarının yere değmeye başladığını hissettirir. Fakat ondan sonra gelen ve zarf vazîfesiyle mısraın, yâni cümlemin bir parçası olan "hülyâm içinde lâl" ifâdesi, "Gezdim" fiilinin hareketli mânâsını oldukça yumuşatır. Bu üç kelimedeki m-n-l-y vokal-konsonantları, kalın, ince ve uzun seslilerin birbirleriyle uyumları, ayrıca "hülyâm"ı "içinde"ye bağlayan liyezön (vasl), çok kuvvetli âhenklerin meydana gelmesini sağlar. Beytin başka bir kuvvetli âhenk unsuru ise, "Tunç kâfiye" olarak da adlandırabileceğimiz zengin kâfiyedir. İki ince "l" konsonantı ve bunların arasındaki uzun "â" vokali sâyesinde, "melâl" ile "lâl", güzel bir bestenin en uygun yerine konmuş notalara benzer.

*Aldım Rakofça kırlarının hür havâsını,
Duydum akıncı cedlerimin ihtirâsını
Her yaz şimâle doğru asırlarca bir koşu,
Bağrımda bir akis gibi kalmış uğultulu...*

Yahyâ Kemal'in, Açık Deniz şiirinde, görülen geçmiş zamanlı fiilleri genellikle mısraların başına taşıdığına şahit oluyoruz. Bunları sırasıyla şöyle sıralayabiliriz : "Gezdim, aldım, duydum (iki defa), bildim, çıktım, gittim, gördüm (iki defa), baktım, sezdim" on bir defa kullanılan bu fiillerin, şâir tarafından sâdece vezin zarûretiyle mısraın başına alındığı kanaatinde değilim. Öyle sanıyorum ki Yahyâ Kemal, şiiri, nesrin monotonluğundan kurtarıp mûsikîye biraz daha yaklaştırmak, cümlemin en önemli ögesi olan fiilleri, mısra başında, aksiyon-âhenk münâsebetinin değişik tarzıyla uygulamak için gerek-

⁶ Prof. Dr. Mehmet Kaplan, "Yahya Kemal'in Şiirlerinde İç Sıkıntısı ve Sonsuzluk Duygusu", Yahya Kemal İçin Yazılanlar, cilt: 2, Haz: Prof. Dr. Kâzım Yetiş, İst. 2000, s.427.

li tasarrufta bulunmuştur.

Hareketler, varlıkların zaman ve mekân içerisindeki her türlü faaliyetleridir diye târif edilir. Fiiller de hareketleri karşılayan kelimelerdir ve kılış fiilleri (aksiyon fiilleri), durum fiilleri ve oluş fiilleri diye üçe ayrılır. Buna göre "Aldım Rakofça kırlarının hür havâsını" mısırındaki "Aldım" fiili, tek başına düşünülüşünde, aksiyon fiili gibi görülüyorsa da nesne grubuyla birlikte ele alındığı zaman böyle olmadığı ortaya çıkmaktadır. Çünkü şâirin aldığı, madde bir şey değil, Rakofça kırlarının mânevî havasıdır. "Duydum akıncı cedlerimin ihtirâsını" mısırındaki "hissettim" mânâsına gelen "'Duydum" fiili de "Aldım" fiili gibi bir "oluş"u bildirir.

Bölümün aksiyon çağrıştıran isimlerinden biri "akıncı", diğeri "koşu"dur. Bunlar, hareket bildiren fiillerin sonuna isim yapma eklerinin getirilmesiyle meydana gelmiştir. Yahyâ Kemal, halkın dilinde yaşayan, şiir lisana alınmamış veya tesadüfen kullanılmış "sonsuz, akın, koşu" gibi birkaç kelimeyi, şiirimize kendisinin getirip yerleştirdiğini belirttikten sonra "Akıncı" hakkında şunları söyler : "Akın kelimesi şiirde kullanılmazdı. Paris'te iken eski Türk akıncıları hayâlimden çıkmazdı. Onların, Balkanlar'ın fethi târihinde bir şehâmet destânı yaratmış mâceralarını hatırladıkça kendimi vatanımda, hatta târihimizde sanırdım." ⁷

Titrek "r" sesine çokça rastlanması, dikkatimizi yukarıdaki bölümün bir başka tarafına çeker. Titreşim mânâsına gelen "vibrasyon"un, şiirin âhengi içerisinde önemli bir yeri vardır. Türkçemizdeki "r" sesi, "teşekkülünde, temas derecesi az olduğu, dolayısıyla hava içinde geniş bir geçit bulduğu için sürekli çıkarılabilen konsonantlardandır." ⁸ Bölümün on iki yerinde geçen "r" konsonantı, mânâyla birlikte âhenge de süreklilik ve akıcılık sağlamaktadır. Özellikle "hür" ve "her" sıfatlarında dikkat çeken bu sürekli konsonant, içindeki kelimenin vurgusuna katkıda bulunmaktan başka, eski akıncıların ihtiras dolu âuçumlarının devamlılığını ifâdede mânâyı destek olmaktadır.

Mânâ-âhenk uyuşmasının güzel örneklerini Açık Deniz'in daha pek çok mısırında görebiliriz. Meselâ tabiat taklidi seslerin meydana getirdiği "uğultulu" kelimesi, bölümün son beytinde, bir yandan kâfiye olarak âhengi temin ederken, öte yandan arka arkaya gelen dört adet "u" vokaliyle, akıncıların ve atlarının, Rakofça kırlarından kuzeye doğru süratle ilerlemeleri sırasında çı-

⁷ Yahya Kemâl Enstitüsü Mecmuası 3, Haz: Nermin Suner Pekin-Dr. Muhtar Tefvikioglu, İst. 1988, s.278.

⁸ Prof. Dr. Muharrem Ergin, Türk Dilbilgisi, İst. 1962, s.46.

kardıkları gürültüleri aksettiriyor.

*Mağlûpken ordu, yaslı dururken bütün vatan
Rû'yâma girdi her gece bir fâtihâne zan.
Hicretlerin bakıyyesi hicranlı duygular,
Mahzun hudutların ötesinden akan sular,
Gönlümde hep o zanla berâber çağıldadı,
Bildim nedir ufuktaki sonsuzluğun tadı!*

Açık Deniz, bizi başından itibaren yavaş yavaş temel duygu dediğimiz temaya doğru götürür. İleride, bu sonsuzluk temasını yine âhenk-aksiyon açısından ele alacağız. Şiirin ana fikrini, yukarıya aldığımız bölümün ilk beytinde gösteren Prof. Dr. Birol Emil, görüşlerini şöyle devam ettirir:

"Yahya Kemal'den bahsedenler, nedense bu beyitteki 'Fâtihâne zan' ifadesine dikkat etmemişler, yahut yeterince önem vermemişlerdir. Hakikatte bütün Yahyâ Kemal, şiir ve nesir olarak bu beyitte, bu ifâdededir... İmparatorluğun çöküş ve yıkılış yıllarında yetişen bir "Evlâd-ı fâtihan" torunu, biliyordu ki, artık ne o cihan imparatorluğunu, ne onun ihtişamlı medeniyetini, ne de her klasik edebiyat gibi büyük olan, bir imparatorluğun ve imparatorluk medeniyetinin eseri olan eski şiirimizi iade etmek mümkündür. Târihi realite buydu. Hakikat kaybolunca, onun yerine zanlar, vehimler ve hayaller geçer. Hakikatte yaşanması bir daha mümkün olmayan o târih, o üstün kültür ve zevk ancak zan ve hayal vâsıtasıyla ve hâtıralarla yaşanabilir ve yaşatılabilirdi. İşte Yahyâ Kemal'in yaptığı budur." ⁹

Mânâsı kadar, ses örgüsünün meydana getirdiği melodisiyle de ilgi çekici olan "Fâtihâne zan"ın vokal düzeni şöyledir: Kalın-uzun vokal + ince-kısa vokal + kalın-uzun vokal + ince-kısa vokal + kalın-kısa vokal. Görüldüğü gibi, vokallerin bir kalın, bir ince tarzda arka arkaya dizilmesi, üstelik iki vokalin uzun olması, kelimeleri daha müzikli hâle getirmiştir. "Fâtihâne", tek başına, aruz vezni kalıplarından birinin Fa i lâ tû parçasına uygunluğuyla da âhenkli bir kelimedir.

İlk mısradaki "dururken" zarf-fiilinde aksiyon yok, durağanlık vardır. Aynı mısırda iki defa -ken ekinin geçmesi kulağı rahatsız etmemektedir. Çünkü "mağlûpken" ile "dururken" kelimeleri arasına "ordu" ve "yaslı" kelimeleri yerleştirilerek aralarındaki mesafe az da olsa açılmıştır. İlkinde -ken eki isimden sonra, ikincisinde fiilden sonra getirilmiş, böylece bir değişkenlik sağlanmıştır.

⁹ Prof. Dr. Birol Emil, "Vatanın ve İstanbul'un Sesi: Yahyâ Kemal Beyath", *Türk Edebiyatı Dergisi*, 1994, sayı: 254.

"Rüyâma girdi" cümlesinin mısırâdaki fâili "fâtihâne zan"dır. Dolayısıyla "girme" hareketinin şâirle doğrudan doğruya bir alâkası yoktur.

"Mahzun hudutların ötesinden akan sular" mısırâının dört kelimesinde toplanan "n" sesi, tinnit özelliği ile derûnî âhengine meydana gelmesine katkıda bulunmaktadır. Yahyâ Kemal, bütün şiirlerini müzikal hâle getirirken zâten "n" sesinden geniş ölçüde faydalanmıştır. Yeri gelmişken şâirimizin Nedim'e âit,

Dökülen mey, kırılan şişe-i rindân olsun

mısırâının derûnî âhengine hayran kalmasında, kelimelerin mükemmel şekilde istif edilmesi kadar, beş defa tekrarlanan "n" sesinin de büyük payı olduğunu söylemeliyiz. Açık Deniz'in vatan-zan, yerin-denizlerin, anbean-canlanan, hûn-uzun gibi kâfiyelerinde de bu sesi görürüz. Ayrıca şiirin içinde geçen Balkan, son (iki defa), engin, yelken, meydan, âşinâ gibi yalın kelimelerde ve -ken, -nın, -nun, -ın, -in, -un, -dan, -en, -kin, -n, -âne, -niz gibi eklerde yine bu vokal-konsonantın yumuşaklığını hissederiz.

Bölümün üçüncü beytindeki "çağıldadı" ve "bildim" fiilleri, Yahyâ Kemal'in aynı merkezde toplanan duygu yoğunluğunun patlama noktasına geldiğini gösterir. Çünkü, alev gibi hasret, melâl, akıncı cedlerin ihtirâsı, ordunun mağlûbiyetiyle milletin, içine düştüğü kötü durum, kaybedilen vatan topraklarının geceleyin rüyâya girmesi gibi duygu, durum ve olaylar, şâirin bilinçaltında dayanılmaz birikimler oluşturmıştır.

Ayrıca, kaybettiğimiz yerlerdeki akan suların hüznü ve göç edemeyip mecbrûren oralarda kalanların hicranlı duyguları, Yahyâ Kemal'in gönlünde, akıncı ruh özlemiyle birlikte çağıldamaktadır ki, bu çağıldayışta büyük bir hareketin hazırlığı sezilmektedir.

Arkasından gelen "Bildim nedir ufuktaki sonsuzluğun tadı!" mısırâı, artık aksiyonun mâhiyet ve yönünü iyice belirler. "Bildim" fiili, "sonsuzluğun tadı"nın anlaşıldığına dâir hükmü verirken, kararlı bir hareketin başlamak üzere olduğunu ortaya koyar. Bu bakımdan "çağıldadı" ve "bildim" fiilleri, âdetâ bir kıvılcım veya depremden önceki tetikleme çağrışıdır.

Bir gün dedim ki istemem artık ne yer ne yâr !

Çıktım sürekli gurbete, gezdim diyâr diyâr;

Gittim o son diyâra ki serhaddidir yerin,

Hâlâ dilimdedir tuzu engin denizlerin !

Görüp yaşadığı hiçbir "yerden" ve "yârdan" zevk alamayan şâir, bir gün "is-

temem" diye feryat koparır. Çocukluk hâtıralarındaki hüzün, topraklarımızın genişleme imkânlarının yok oluşundan dolayı geçmişe duyduğu hasret, gönlüne ve rüyalarına sığmayan duyguların, zanların baskıları, Yahyâ Kemal'in bilinç altında, birikmiş bir enerjinin birden açığa çıkması gibi, müthiş bir patlama gösterir. Bu, öyle bir patlamadır ki, bir anda yayından fırlamış bir ok gibi, kendisini gurbette bulur. O hızla uzun zaman pek çok yeri gezip dolaşır. İşte Açık Deniz şiirinde aksiyon dediğimiz şey burada başlar. Daha önceki beyitlerde karşılaştığımız "oluş" bildiren, biraz da içe dönüklük, pasiflik ve hattâ hâtıra yumuşaklığı ifâde eden fiillerden sonra, ilk defa bu bölümün beyitlerinde "kılış" (hareket) mânâsı taşıyan fiilleri görürüz. "Çıktım" ve "gezdim" fiillerinin aksiyonuna devamlılık kazandıran iki öğeden biri "sürekli", diğeri "diyâr diyâr" kelimeleridir. Tabii ki "diyâr diyâr" tekrarı, ayrıca mânâyı biraz daha kuvvetlendirmektedir.

Şâirimiz, "ne yer ne yâr" ile "diyâr diyâr"ı alt alta getirmekle hem zengin, hem de âdeta çift veya katmerli diyebileceğimiz bir kâfiye kullanmıştır. Yâni "yer" ile birinci "diyâr" kelimesi de ses benzerlikleriyle âhenge katkıda bulunur. Sürekli konsonant özelliği taşıyan "r" sesinin çokça geçmesi, aksiyonun devamında itici bir güç olur.

Bölümün ikinci beytinin başındaki "Gittim" fiiliyle devam eden aksiyonun hızı, şâirin, "yerin serhaddi" dediği "son diyâr"a ulaşmasıyla, birdenbire kesilir; hattâ kaybolur. Deniz onun önüne bir engel olarak çıktığından, ilerleyecek yeri ve imkânı kalmamıştır. "Hâlâ dilimdedir tuzu engin denizlerin!" mısraında biz, aksiyonun, artık şâirin dışındaki başka bir unsurda başlayacağını işâretini görürüz.

Bu işârete geçmeden önce, Açık Deniz'in iç âhengini oluşturan kelime gruplarından isim ve sıfat tamlamalarına temasta fayda görüyorum. Birkaç örnekle yetineceğim bu tamlamalarda Yahyâ Kemal, değişken ve çarpıcı âhenkler meydana getirmek için kelimelerle oyuncak gibi oynamış; içiçe girmiş müzikal istifleme yapımıştır: "Rakofça kırlarının hür havası", "akıncı cedlerimin ihtirâsı", "hicranlı duygular", "mahzun hudutların ötesinden akan sular", "o son diyâr", "tuzu engin denizlerin" vb.

Görüldüğü üzere, genellikle isim tamlamaları, kelime ilâveleriyle genişletilmiştir. Bu ekler, bâzen tamlayanın, bâzen tamlananın başına getirilmiştir. Gerektiğinde tamlayan ile tamlananın yerleri değiştirilmiştir. Bir sıfat tamlaması olan "Mahzun hudutların ötesinden akan sular" mısraının istifi oldukça dikkat çekicidir. Baştaki sıfat tamlamasından, bir ekle isim tamlaması-

na, ondan da yine ek ve ayrıca sıfat-fiille sıfat tamlamasına geçiş yapılmıştır ki bu, zincirleme akışa güzel bir örnektir. (Mahzun hudutlar / Mahzun hudutların ötesi / Mahzun hudutların ötesinden akan sular).

Tamlamaların bir başka özelliği de, şiirin müsikisine vurgu yönünden katkı sağlamasıdır. Sıfat tamlamalarında vurgunun, birinci unsurda, yâni sıfat üzerinde, isim tamlamalarındaysa hem genitif, hem iyelik ekleri üzerinde olduğunu biliyoruz. "Vurgu sâyesinde kelimeler, tek tek söylenişleriyle, arka arkaya sıralanan bir hece zinciri olmaktan çıkarak dalgalı bir ses âhengine kavuşmakta ve monoton bir seyir tâkip etmekten kurtulmaktadır."¹⁰ Bu bakımdan, Açık Deniz'deki tamlamalar, ustalıkla istiflenmekten başka, vurgulanışla-nyla da önemli roller oynamıştır.

*Garbin ucunda, son kıydan en gürültülü
Bir med zamânı, gökyüzü kurşunla örtülü,
Gördüm deniz dedikleri bin başlı ejderi;
Gördüm güzel vücûdunu zümrütliyen deri
Keskin bir ürperişle kımıldandı anbean;
Baktım ve anladım ki o ejderdi canlanan.
Sonsuz ufuktan âh o ne coşkun gelişti o!
Birden nasıl toparlanarak hükremişti o!
Yelken, vapur, ne varsa kaçışmış limanlara,
Yalnız onundu koskoca meydan ve manzaraya!*

Bu bölümün ilk beytinde, kudurmuş deniz dalgalarının çıkardığı gürültünün ve kapalı, kasvetli bir havanın, çok etkili bir tasviri vardır. Hemen arkasından korkunç bir benzetme ile karşılaşırız. Bin başlı ejderhâya benzetilen deniz, güzel vücûdunun yeşil derisini gittikçe daha çok kımıldatarak sonsuz ufuktan kıylara doğru coşkun bir tarzda yaklaşmaya başlar. Kükreyerek gelişle birlikte, bütün deniz vâsıtaları limanlara kaçışır. Canavar, artık koskoca meydan ve manzaraya hâkimdir.

Burada şâir, "gördüm", "baktım", "anladım" gibi fiillerle kendisini pasif; "kımıldandı", "(o ne coşkun) "gelişti", "kükremişti" gibi aksiyon bildiren fiillerle denizi aktif kılmıştır. "Canlanan" sıfat-fiiliyle "toparlanarak" zarf-fiili, ön plana çıkarılan denizin hareketine daha bir hız kazandırmıştır. Deniz vâsıtaları için kullanılmış olan "kaçışmış" fiili ise dehşet verici manzarayı telâş ve endişe yönüyle tamamlar.

¹⁰ Dr. Saadet Güldaş, Türkçe'de Uygulamalı Vurgu ve Türk Müsikisi'nde Prozodi (Diksiyon-Tahlil) (Doktora tezi baskıdadır.)

Dalgaların korkunç yüksekliği ve kükreleyen sesi, titizlikle seçilen kelimeler sayesinde, gözle kulağıma mükemmel bir âhenkle aksettirilmiştir. "Bir kelimenin müzikisi, şiirde kendisinden önceki ve sonraki kelimelerin ve bütün diğer kelimelerin yarattığı müzik ile uyum içinde olmasıyla ölçülür. Yine bir kelimenin şiir içindeki anlamı, başka başka yerlerdeki anlamlarıyla olan ilişkisi ve uyardığı çağrışımların zenginliği bakımından da değerlendirilmelidir." ¹¹ Yahyâ Kemal, şiirdeki hareketliliğe yardımcı olan, çağrışım yaptıran ve mânâ-âhenk münâsebetini sağlayan "en gürültülü bir med zamanı", "bin başlı ejder", "keskin bir ürperiş", "coşkun geliş" gibi söz gruplarını yerli yerinde kullanmış; bir önceki ve bir sonraki kelimelerin hem müzikisine hem mânâsına itinâ göstermiştir.

"Güzel vücudunu zümrütleyen deri, keskin bir ürperişle kıvıldandı," sözünde şairimiz, güzellikle heybeti, tâbiri câizse "korkunç güzelliği" ilgi çekici bir âhenk içerisinde sergilemiştir.

Sıfat veya zamir vazifesindeki "o" kelimesi, arka arkaya gelen üç mısırda dört defa geçmekte, böylece mânâ, tekrar yoluyla kuvvetlenmiş olmaktadır. Özellikle "âh o ne coşkun gelişti o!" ifâdesi, daha çok şikâyet için kullanılan "âh o var ya o!" şeklindeki halk söyleyişine uygunluğu bakımından da dikkat çekicidir.

Bu bölümü, ayrıca vokal ve konsonant yönünden incelersek hemen anlarız ki şiirin diğer yerlerinde olduğu gibi, söylenişi zor veya kulağı tırmalayan hiçbir ses ve hece yoktur. Kalın vokaller, incelerden daha fazladır. Yetmiş üç adet kalın vokalden otuz beşi "a"dır. Onu sırayla u (14 adet), ı (13 adet), o (11 adet) izler. "Bu kalın vokaller, kesâfeti, denizin haykırışını kuvvetli bir sûrette ifâde eder." ¹² Başta "n" (33 adet) olmak üzere "r" (22 adet) ve "l" (19 adet) gibi vokal-konsonantlar da yerine göre yumuşaklığı, sürekliliği ve akıcılığı meydana getirir.

*Yalnız o kalmış ortada âsî ve bağı hân
Bin mağra ağzı açmış, ulurken uzun uzun
Sezdim bir âşinâ gibi, heybetli hüznünü!
Râhunla karşı karşıya kaldım o med günü,
Şekvânı dinledim, ezeli muztarip deniz!
Duydum ki râhumuzla bu gurbette sendeniz.
Dindirmez anladım bunu hiç bir güzel kıyı;
Bir bitmiyen susuzluğa benzer bu ağrısı.*

¹¹ T.S. Eliot, Edebiyat Üzerine Düşünceler, Çev: Doç. Dr. Sevim Kantarcıoğlu, Ankara 1983, s.140.

¹² Prof. Dr. Mehmet Kaplan, "Açık Deniz", Şiir Tahlilleri 1, 1st. 1963, s.155.

Yahyâ Kemal, kocaman ağzını açarak uzun uzun uluyan, âsî, bağı kanlı, canavar görünümlü denizin bu son tasvirlerini yaptıktan sonra, ona olan âşinalığının farkına varır. Sonsuzluğa açılmak ihtirâsıyla kıyıları döven, büyük bir mücâdeleye girişen, başarılı olamayınca da şikâyet ederek ızdırıp çeken deniz ile kendi rûhu arasında benzerlik bulur. Ne akıncı cedlerinin rûhunu taşıyan şâir, denizi aşabilmekte, ne de denizin rûhu, kara parçalarını istilâ edebilmektedir. İkisinin de rûhu hasret acısı çekerek gurbette kalmaya mahkûmdur.

Âhenk bakımından dikkat çeken bir taraf, son dört beyitte "z" konsonantının on beş defa, onun sedâsızı olan "s"nin beş defa kullanılmış olmasıdır. Bu sesler, şâir-deniz münâsebetindeki "Biriz, berâberiz." mânâsını güçlendirmekten başka,

*Şekvânı dinledim, ezeli muztarip deniz!
Duydum ki râhumuzla bu gurbette sendiniz.*

beytinde daha da kuvvetli görüldüğü üzere aliterasyonu meydana getirmektedir.

Açık Deniz'in veznine gelince, Bahr-i Muzâri'nin "Mef'û lü Fa i lâ tü Me fâ i lü Fâ i lün" kalıbı kullanılmıştır. "Muzâri"nin "Benzeyen, ortak, arkadaş" gibi mânâları ile, şâirimizin denizle olan ortak yönleri ve rûh arkadaşlığı arasındaki münâsebet, oldukça düşündürücüdür. Yahyâ Kemal'in, hasret, melâl ve ihtiras gibi duygularını ifâde etmek ve med zamânındaki kudurmuş denizin tasvirini yapmak için aruzun, monotonluktan uzak, âhenkli, haşmetli bir veznini seçmesi dikkatten kaçmamaktadır. Açıkçası aruzun bu kalıbının kullanılması bizce bir tesâdüfün eseri değildir.

Şiiri bölümler hâlinde incelerken aksiyondan bahsetmiştik. Şimdi ise aksiyonun değişik durumlardaki akışını Açık Deniz'in bütününde sırasıyla, görelim:

- a - Şâirin içindeki, mâziye duyulan hasretle ve sonsuzluğa doğru genişleme ihtirâsıyla yoğunlaşmış, patlamaya hazır aksiyon (Potansiyel)
- b - Şâirin, âniden ufuktaki sonsuzluğun tadını alarak gurbete çıkması ve diyâr diyâr dolaşmasıyla ortaya çıkan aksiyon
- c - Med zamânı, kabaran deniz ve deniz vâsıtalarıyla ilgili aksiyon
- ç - Denizin ruhuna âşinâ olan şâirin, teselli bulmasıyla tekrar içe dönen aksiyon

Bütün bu aksiyonların, mânâyla, ayrıca iç ve dış âhenk unsurlarıyla mükemmel bir uyum içerisinde işlenmesi sayesinde, Açık Deniz şiiri, dâima okunup sevilmiş; unutulmaz bir takdir görmüştür.

Usuldan

Halil SOYUER

Yaşamaktan hissemizi
Almadayız bir fasıldan
Hakkın yoksa, hak önünden
Çekil, usuldan usuldan

Işıyıp durur aklığın
Cana tak etti yokluğun
Sarsın bizi sıcaklığın
Sokul, usuldan usuldan.

Ne kör sevgi, ne kör inat
Özde yücel, sanat sanat
İnsanı insanca yönet,
Akıl, usuldan usuldan

Kuldan dilek, haktan bağış
Yerden kucak, gökten yağış
Bıktık senden, biraz değiş
Şekil, usuldan usuldan

Ecel elindeki pençe
Bakmıyor yaşlıya gence
Gidermiş, asıl gelince
Vekil, usuldan usuldan

Can ecele pes edermiş
Borcunu böyle ödermiş
Elbet bir gün, mukaddermiş
Nakil, usuldan usuldan

Merkez Efendi'nin Yetiştirdiği Kültür Çevresi*

Prof. Dr. Mehmet Demirci**

Merkez efendi (Musa b. Mustafa b. Kılıç Bey; ö. 959/1552) Ege bölgesinde yetişmiştir. Doğum yeri olarak Denizli, Kütahya, Manisa çevreleri üzerinde durulur. Bunlar arasında Denizli daha ağır basmaktadır.

Onun çeşitli yönleri üzerinde durulabilir. Şurası bir gerçektir ki, o her şeyden evvel bir mutasavvıftır, yani tasavvuf sistemini yaşayan, bu sahada bilfiil görev alıp hizmet gören bir kimsedir, Şeyh Merkez Muslihiddin Efendi'dir.¹

Bunun dışında o bir vâizdir; köyler kasabalar dâhil, İstanbul'un büyük câmilerine kadar bir çok yerde vaazlar vermiştir. O günün şartlarında bir tür halk eğitim ve öğretimi ile meşgul olmuştur.

Ayrıca Manisa'daki zâviye şeyhliği sırasında, halkın sâdece manevî eğitimi ile değil, aynı zamanda bedenî ve psikolojik sağlık problemleriyle ilgilediği şeklinde bir kanaat vardır. Gerek Mesir macunu, gerekse İstanbul'daki Merkez Efendi Külliyesi çevresinde olup bitenlere bakarak, Merkez Efendi tıp hekimlerimizin de yakından ilgi duydukları bir şahsiyet olarak dikkati çekmektedir. Bu tür çalışmalardan çıkan sonuçlara göre Merkez Efendi, elbette bildiğimiz anlamda bir tabip değildir, tıp tahsiliyle uğraşmamıştır. Hatâ mesir Macunu ile ilgisini bile tartışma konusu olarak görenler vardır.²

Ama bu gibi meselelerde halkın umumi kabulleri ve mâşeri vicdanın sesi, çok defa bilimsel şüpheleri bastırır ve hükümranlığını ilân eder. Ayrıca bunun bir sakıncası da yoktur. Mesirin çok eski gelenek ve kültürlerle dayanan ortak bir geçmişi olabilir. "Hikmet mü'minin kaybolmuş malıdır, nerede bulursa onu alır."³ şeklindeki, hikmetli hadise göre, insanlığın bir bakıma ortak ürünü olan Mesir'i de almış, müslümanlaştırmış olabiliriz. İlâve olarak ona dualarımızı, gönlümüzü, rûhaniyetimizi katmışız. Bû-

* Celâl Bayar Üniversitesi Manisa Yöresi Türk Tarih ve Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından düzenlenen, "Manisa Mesir ve Kültür Sempozyumu"nda tebliğ olarak sunuldu, 19.04.2002.

** Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

¹ Bk. Mehmet Demirci, "Merkez Efendi'nin Tasavvufi Yönü", Merkez Efendi Sempozyumu içinde, Denizli Türkocağı yayınları: 1, 1988.

² Bu konuda bk. Ali Haydar Bayat, Manisa Mesir Bayramı ve Dârüşşifâsı, Manisa Turizm Derneği yayını, Manisa, 1981.

³ İbn Mace, zühhd, 15; Tirmizi, ilim, 19; Ali Yardım, Şihabu'l-Ahbar Tercümesi, s. 41, Damla yayınevi, İstanbul 1999.

yük ihtimalle Merkez Efendi de nefes etmiştir ve Mesir bizim öz malımız olmuştur. Ekonomik değerinin yanında, bütün bunlara inananlar için, onun hem maddî hem de manevî şifa kaynağı olduğu bir gerçektir.

Merkez Efendi belki pratik hekimlikle uğraşan bir tabip değildi. Ama tasavvuf geleneğinde şeyhlerin, psikolojik tedavi alanındaki rolleri ve etkileri bilinen bir şeydir. Hattâ daha gerilere gidersek, bugün alternatif tıp olarak da isimlendirilen, bitki özlerinden yapılan ilaçlarla tedavinin tâ Ahmed Yesevî'nin hocası Yusuf Hemedâni (534/1140)ye dayanan bir geçmişi vardır.⁴

Burada Merkez Efendi'nin yetiştiği kültür çevresi derken, tıp alanına bu kadar değinip, asıl olarak iki sâha üzerinde durmak istiyorum: 1- Medrese, 2- Tekke.

“Medrese” ders verilen yer demektir. Öğretim kurumları olarak İslâm ülkelerinde eski bir geleneği vardır. Bizde büyük Selçuklular, Anadolu Selçukluları ve Osmanlı dönemlerinde, çeşitli seviyelerde bir çok medrese yapıldığı bilinmektedir.

Büyük merkezler dışındaki şehir ve kasabalarda, hattâ köylere kadar bir çok yerleşim mahallinde medreseler kurulmuştur. Masrafları bâzan devlet, bâzan hayır sahibi halk tarafından karşılanmıştır. Medreseler dışında bazı câmilerde de ders okutulurdu.⁵ İşte Merkez Efendi ilk ve orta tahsil diyebileceğimiz devresinde bu kurumlarda yetişmiştir.

Medreselerde kitabî, naklî ve aklî ilimler okutulurdu. Bu tarz eğitim ve öğretimin, metod olarak tasavvufî sistemin dışında veya en azından ondan farklı olduğu bir gerçektir. Bu farklılığın zaman içinde bir medrese-tekke zıtlaşmasına, hattâ kavgasına yol açtığı görülür. Merkez Efendi'nin yetiştiği XVI. yüzyılda bu iki kurum ve anlayış arasında ciddi bir kavga olmadığı anlaşılıyor. XVI. yüzyıl Osmanlı tasavvuf hayatını inceleyen bir araştırmadan⁶ öğrendiğimize göre bu asırda ulema ile meşâyih arasında çok iyi münasebetler olduğu görülmektedir. “Bu yakın ilişkide, o dönem meşâyih-

⁴ Yusuf Hemedâni, “Ağrılara ve yaralara ilaç yapar, sıtma için nüsha yazar, herkesin derdine yetişmeye çalışırdı.” Bk. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, s. 69, Ankara, 1984.

⁵ Medreseler için bk. M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, II, MEB yayını; Mustafa Bilge, *Osmanlı Medreseleri*, İstanbul, 1984; Cahit Baltacı, *XV ve XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, İstanbul, 1976.

⁶ Reşat Öngören, *Osmanlı'da Tasavvuf (XVI. Yüzyıl)*, İz Yayıncılık, İstanbul 2000.

hının çok azı müstesna, medrese ilimlerini tahsil etmiş olmasının büyük rolü vardır. Şeyhlerin mânevî ilimlerin yanı sıra zâhiri ilimlere de vâkıf olması, öncelikle tasavvufi çevrelerde şeriat-tarikat dengesinin sağlıklı bir şekilde kurulmasını sağlamış ve bu denge medrese çevrelerinin tasavvufa meylini artırmıştır.⁷

XVI. yüzyılda Anadolu'da faaliyet gösteren çoğu tarikat şeyhinin, genellikle tasavvuf yoluna girmeden önce, şeriat yani din ilimleri denen zâhiri ilimleri tahsil ettikleri görülmektedir. Tasavvufa girdikten sonra ise seyrü sülûk neticesinde elde ettikleri bâtınî/mânevî ilimleri, daha önce öğrendikleri şeriat/zâhir ilimleriyle mezc ederek müridlerini de o tarzda yetiştirme gayretleri dikkati çekmektedir.

Bunu biraz da doğal karşılamak gerekir. Zira bir tasavvuf tarifine göre: "Tasavvufun başlangıcı ilim, ortası amel/uygulama, sonu ise mevhibe/ilahî bağıştır."⁸ Buradaki ilim her şeyden evvel dinin esaslarına âit temel bilgiler olarak düşünülebilir. Merkez Efendi de tasavvuf yoluna girmeden önce medresede ilim tahsil ediyordu. Bu arada gönlüne tasavvuf aşkı düşmüş ve Karaman veya Amasya'da Habib Karamanî'ye mürid olmak istemişse de, o kendisini vaaz verme konusunda teşvik etmiştir. Daha sonra İstanbul'a gelen Merkez Efendi uzun yıllar Ahmed b. Veliyyüddin'den ders okumaya devam etmiştir. Bu tahsili sırasında bir yandan Ayasofya'da vaaz ederken, bu esnada meşâyih meclislerine de devam etmiştir.

Demek ki Merkez Efendi tasavvufi hayata girmeden önce, kendi memleketinde ve İstanbul'da ciddi bir medrese öğrenimi görmüştür. O bu konuda tek örnek değildir. Başarılı ve etkili tasavvuf adamları âlim şeyhlerdir. Bu durum hem onların sağlam bir zemine basmalarını, hem de tasavvuf dışındaki ulemanın kendilerine hürmet duymalarını sağlamıştır.

Bunun açık bir örneğini, Merkez Efendi'nin halktan devrin padişahına kadar geniş bir hayranlar kitlesine sahip oluşunda görüyoruz. 90 yaşını aşkın olarak 959/1551 yılında vefat edince cenazesi Fâtih Camii'ne getirildi. Namazını ünlü Osmanlı şeyhülislâmı Ebussuud Efendi kıldırdı. Ebussuud Efendi'nin Merkez Efendi'ye olan ilgisinin açık bir belirtisini de onun vefatı dolayısıyla yazdığı tarih düşürme manzûmesinde görürüz:

⁷ Age, s. 335.

⁸ Bk. Mustafa Kara, Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi, s. 37, İstanbul, 1985.

*Dâr-ı fenâdan göçüp gitti bekâya
Merkez Efendi k'âna Hak ola hemrâh
Sanmanız öldü ânı, halvete girdi
Yoldaş olupdur ana vird-i sehergâh
Kutb-i zaman idi ol iş bu devirde
Döne döne âkıbet buldu ecel râh
Mâh-ı rebî'âhırın on yedisinde
Rûz-ı şenbede ol kıldı sefer âh
Hâtif-i gaybî ana dedi ki târîh
Dâiresin merkezin nûr ide Allah (959)⁹*

*

Merkez Efendi'nin yetiştiği kültür çevresinin ikinci önemli ayağı, tekke muhiti ve tasavvuf düşüncesidir. Tasavvuf, İslâm dininin insanı ahlâk ve mânen olgunlaştırmaya yönelik prensiplerini ele alıp yaşanır hale getiren bir yoldur. Hicretin ikinci asrından itibaren belirginleşen tasavvuf, İslâm âleminin hemen her tarafına yayılmıştır. İslâm ülkelerinde câmi ve medreselerin yanında, tasavvuf merkezleri demek olan tekke ve dergâhlar yer almıştır.

Tasavvuf uygulamaları, çeşitli tarikatler vasıtasıyla temsil edilmiştir. Tasavvufun esası bir olup, bunu kısaca tevhid ve insanı olgunlaştırmak diye ifade edebiliriz. Ne var ki insanların mizac, meşrep ve yeteneklerinin farklı olması dolayısıyla, birer tasavvuf kurumu olan tarikatler değişik isimler altında vazife görmüştür. Bu kurumlardan biri olan Halvetilik, Anadolu ve Rumeli'de en fazla tekkesi olan tarikatlerin başında gelir.¹⁰

Halvet, dâima Hak'la beraber olabilme alışkanlığını kazanmak için, bir süre halkla ilgiyi kesmek ve yalnız kalmak şeklinde tarif edilebilir. Bu prensipten ismini alan Halvetilik, 14. asırda İran Azerbaycanı'nda Ömer Halvetî (ö. 810/1397) tarafından kuruldu. Aydınlı Dede Ömer Rüşenî, Habîb Karamani ve Muhammed Erzincânî vasıtasıyla Anadolu'ya yayıldı.¹¹

İşte Merkez Muslihiddin de Halvetilik'in Sünbülüye kolu şeyhlerindendir. Bu kola ismini veren ve Merkez Efendi'nin şeyhi olan Yusuf Sünbül Sinan (ö. 936/1529) da devrinin ileri gelen mânevîyat büyüklerindendir. İs-

⁹ Veli Behcet Kurdoğlu, Şair Tabipler, 89, İstanbul, 1967.

¹⁰ Bu konularda bk. Mehmet Demirci, Sorularla Tasavvuf ve Tarikatler, Damla Yayınevi, İstanbul, 2001.

¹¹ Halvet ve Halvetiye için bk. Diyanet İslam Ansiklopedisi, c. XV.

İstanbul Koca Mustafa Paşa'daki câmî ve külliyesi günümüzde de canlılığını devam ettirmektedir.

Medresede naklî ve akllî bilgiler verilir demiştik. Merkez Efendi'yi bu bilgiler tatmin etmemiş olmalı ki, epeyce arayış ve çabadan sonra tasavvuf ve tekkede karar kılmıştır. Onun müridliğe kabul edilişi pek kolay olmamış görünüyor. İlk baş vurduğu şeyh Habib Karamânî'dir. Karamani, henüz erken bulduğu veya istidat görmediği için Muslihiddin'i müridliğe kabul etmez. Bir süre Ege bölgesinde vâizlik yaptıktan sonra İstanbul'a döner. Orada Etyemez Dergâhı şeyhinin kızı ile evlenir ve aynı zâviyede, uygulamalı tasavvufî eğitim demek olan riyâzet ile meşgul olur. Fakat henüz tasavvufî hayatın derinliklerine girebilmiş değildir.

Bir takım tereddütler ve mâcerâlar sonunda kendisini Sünbül Efendi'nin dergâhında bulur. İstanbul Koca Mustafa Paşa'daki bu dergâha geldiği vakit evli, çoluk çocuk sahibi, çeşitli yerlerde vâizlik yapmış erişkin yaşlarda birisidir. Buna rağmen ciddi bir tasavvufî eğitim devresine başlatılır. Bunun en zorlu bir bölümü çile veya erbain çıkarmak denen ve kırk gün süren devredir. Her yerde kural aynıdır: Boşalmadan dolmak yoktur. Benliğinden kibir ve gururlarından, o âna kadar sahip olduğu değer hükümlerinden, kısaca mâsiva denen ve Allah ile kul arasında perde olabilecek her şeyden boşalmak gerekir. Daha doğrusu, buna ruhî ve mânevî bakımdan alışkanlık kazanabilmek için mecburi bir kampa çekilme devresi söz konusudur, işte çile budur.

Çile ve riyâzet, çok az yiyip az uyuyarak kendi başına tefekkür tezekkür, ibadet dua ve niyazla vakti geçirerek yapıldı. Merkez Efendi bütün bu çalışmalarla tasavvufî eğitimini tamamlar.¹²

Bundan sonra Merkez Efendi'nin mürşidlik devresi başlar. Önce Sevinç Dede zâviyesi şeyhliğinde bulunur. Bilâhare Manisa'daki 4-5 yıl süren hizmetini ifa eder. Nihayet Sünbül Efendi'nin vefatından sonra onun yerine geçerek Koca Mustafa Paşa'da ve bugün sur dışında kendi adıyla anılan külliyedeki irşad ve eğitim faaliyetlerini devam ettirir Bir çok değerli insan yetiştirir.

Yetiştirdiği kültür çevresi sonucu Merkez Efendi âbid, zâhid bir kişi olup, tasavvuf ahlakını benimsemiş, alçak gönüllü bir kişilik arz eder. Onun şef-

¹² Bk. Lemezât-ı Hulviyye, s. 463, hazırlayan. M. Serhan Tayşi, İlav yayını, İstanbul, 1993.

kat ve merhameti hayvanlara kadar uzanır. Rastladığı çiftçilere, öküzlere ve merkeplere iyi davranmalarını tavsiye ederdi.

Az önce bir medreseli olan Ebussuud Efendi'nin, onun vefatı dolayısıyla söylediği manzumeyi sunmuştuk. Şimdi de bir tekke mensubunun şiirini hatırlayalım: Türbesini ziyaret edenler Ken'an Rifai' (ö. 1950)ye âit şu medhiyeyi Hattat Aziz Efendi'nin ta'lik yazısıyla levhalaşmış¹³ olarak görürler:

Merhaba ey merkez-i devrân-ı cân
Merhabâ ey kutb-i kevineyn ü mekân
Zâhir ü bâtında nûrun olmada
Âfâtâb-veş cümleye şu'le-feşân
Kıymetin bilmekte âcizdir ukul
Ayn-ı nûr-i Mustafâ'sın bî-gümân
Doğsa şems garbdan dedi Monlây-ı Rûm
Ayn-ı hurşiddir ki maşrıktan doğan
Zarf değişse Hak, hakikat pâyidâr
Ahvel olma aç gözün, bir gör ayân
Dâire meydanda biz içindeyiz
Nâru zâhir, körlere merkez nihân
Lâtf ü ulviyyetini ta'rif muhâl
Çünkü bu ta'riften âcizdir lisân
Âşık u hayrânınım şâhım senin
Melceim sensin, habîb-i Müsteân
Bendelikten etme âzad bizleri
Dâimâ kurban sana Ken'an, Cenân¹⁴

Merkez Efendi sağlığında oldukça geniş bir etki alanına sahipti. Günümüzde de İstanbul'da sur dışında kendi adını taşıyan kabristanı, câmii, türbesi ve etrafında mânevî seslerini duyurmayı sürdüren hâmuşan ile tesirini devam ettirmektedir.

¹³ Bk. Muhittin Serin, Hattat Aziz Efendi, s. 119, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, 1988.

¹⁴ Manzume için bk. İlâhiyat-ı Ken'an, s. 14, Matbaa-i Bahriye, 1341; İlâhiyat-ı Ken'an, s. 152, İstanbul 1988.

Dindirir bazı demler ruhtaki fırtınayı
Yel önünde bir çınar yaprağının hışırtısı
Üç beş akça bulut büyür sarmalar dünyayı,
Silinir, ufkundan izinsiz geçen baykuş gölgesi.

En hüzünlü aranırlar içinde bile,
Yamaçlarda bir çimene tutunur bakışlar,
Sindirir dağların o yaman heybetini,
Huzurun haritasını gökyüzünde çizen kuşlar..
Yerde karıncalar yazar uzakların dâvetini.

Insandır, kapılır olmadık bir hayale,
Daha söylenmemiş bir türküdür uzaklar,
Her adım bir hasretin müjdesini saklar..
Sen ey gönül, cinnete yakın o dar vakitlerde,
Dinle, sükûtun ışığını sonuna kadar.

Giyeriz ömrün hâtıralar çilesinden,
İlmik ilmik dokunmuş hırkasını sabrın..
Akşama düşsek bile tuzağına isyanların,
Sabaha bir gün doğar lekesiz ufuklardan
Ağarır, saçımızla bahtımızla birlikte tan.

Nağmekâr

Fırat KIZILTUĞ

7- RAST

Sen ki, Fârâbî'nin Ud'unun simlerinde kayda geçip, Safiyyüddin mızrabıyla Hülâgû Han'ın huzûruna çıkan, Megaralı Abdülkadir'in, Kâr-ı Muhteşem'i ile tac ve taht sahibi olan:

"Hem Kamer hem Zühre vü Müşteri der âsûmân"

Kârçesiyle, Semerkant Rasathânesinin tamamladığı Zic-i Gürganî'de beyan olunan fezâ ilmini, nağmelerle dünyada ilk kez ilân eden, Makamların Atası Rast.

*"Hâkûmüz mevlîdidür Hazreti İbrahim'nün
Nâbiyâ rast Makamında Ruhâviyiz biz"*

Deyû Nâbî'ye şah beytler ilham eden, "Toprağımız, Hazreti İbrâhimin doğduğu yerdir / (Rast Makamının karar perdesinde kalan Rehâvi Makamı gibi) Ruhâlî'yız (Urfalıyız biz).

Mûsikîmizin Ata Makamı, Türk Dünyası'ndaki ve dahi, Mûsikî Kültürümüzün peyklerindeki bütün milletlerin ortak Makamı Rast.

*"Ey Bahtiyar âh ateşi söz rengine girmez
Hem dertli gurud çağı ve hem tan yeridir Rast"*

Diyerek modern geçinen kamaşmış düşüncelere "Titre ve Kendine Dön!" ikâzını yapan Bahtiyar Vahapzâde dilinde

Hikmetlenen Rast.

Senfonisi çalışırken, perdeleri basamayan ham müzik ehline; "Siz Segâh'ı bilir misiniz? Türk değilsiz? İkâzını, Niyazi Tağızâde Hacıbeyli'nin çıkmaklanan gözleriyle beyan ettiği Muhteşem Rast.

Mevlevî Âyîni'nden, Kâr, Beste, Semâî Şarkı türlerinin hepsinde nümüne-i yegâne'ler vücuda getirmeye müsait, Köy havalarından Zeybeklere, Bar, Sin sin, Hoyrat, Varsağı ve dahi Bozlak çeşitlerinin hepsinin nâzenini Rast.

Herat, Semerkant, Buhara, Tebriz Saraylarının, Edirne, Bursa ve İstanbul Saraylarının önünde "Nevbet Uran", hâkimiyet nişanı kabul edilen, savaş meydanlarının velvelesini nağmelendiren, dokuz kat, yedi kat nizamında ve dahi Mehter Mizânında, Gülbank-ı Muhammedî ile gözler kamaştıran, dostu coşturan, yağıyı koşturan Rast.

Hicranları, elemeleri, karasevdâları ve hasretleri, beşerî veya ilâhî, bütün aşkları dile getirebilen Makam, Rast.

Mûsikî Fezâsı'nın merkezinde durup, bütün makamlarla terkipler, göç ettiği perdelerde hârikalar vücuda getirebilen, şedlerde de, hâkimiyetine ses lezzetleri katan fûsukâr Makam, Rast.

Refik Bey'in "Musabâhât-ı Mûsikîye"si ile, iki bin yıl öncesinin negâmâtını asrımıza taşıyabilen, hem enfes, hem hars ve hem de ders olan Makam, Rast.

Mehmet Sadi Bey'in mısralarını, aksak semâî usûlünün gönül darplarıyla hârelendirip, Şevki Bey'in kâinatından süzerek nağmelendirdiği, şarkı boyunda yoğunlaşıp, her dem tâze ve duru ve dürrî, dünü, bu günü ve dahi yarını dile getiren Makam, Rast.

*Nedendir bu dil-i zârın figânı
Hayal eyler gönül geçmiş zamânı
Geçen demler değer misl ü cihânı
Hayal eyler gönül geçmiş zamânı
Mecâlim kalmadı arz-ı makale
Vücudum nâleden döndü hilâle
Belâ-yı aşk beni koydu bu hâle
Hayal eyler gönül geçmiş zamânı*

Aralarında çeyrek asırlık zaman olduğu halde, mûsikîsini Kaf Dağı'nın ardında bile arayıp bulan, Edebiyatımızın Muhteşem Serdengeçti Yiğit'i Nef'i Efendimizin bestelediği; âriflerin kutbu Hacı Ârif Bey'in bestelediği, Şarkı'yı okuyalım.

*Esti nesîm-i nev-bahar güler subh-dem
Açsın bizim de gönlümüz sâkî medet sun Câm-ı Cem
Erdi yine ürdi behişt oldu hevâ anber şirîşrt
Âlem behişt ender-behhişt her kûşe bir Bağ-ı Irem
Gül devri ayş eyyâmidır zevk u safâ hengâmıdır
Âşıkların bayramıdır bu mevsim-i ferhunde-dem
Dönsün yine peymâneler olsun tehi humhâneler
Rakseylesin mestâneler âşıklar ettikçe negâm*

İmdi varalım, Dede Efendi dilinden, şuhluğunu, hoşluğunu, Kevser Şarâbı nûş edip, candan geçip, Nâz ü tegâfûl misûllü ser-hoşluğunu, aşk ile şevk ile ve dahi meşk ile şifâyab olalım. Gel efendim, dil-pesendim, Serv-i nâzım gel!

*Yüzündür cihânı münevver eden
Fedâdır yoluna bu cân ü ten
Seninçün yandığım nedendir neden
Senden midir benden midir
Dilden midir bilmem beden
Ne için kıyarsın acep dostuna
Kapıldım elâ gözlerin mestine
Mâilim ol gonca gülün üstüne
Senden midir benden midir
Dilden midir bilmem beden*

Dede Efendi atamız dahi "Bilmem neden?" der. Ya biz ne idelüm? Bu sırrı nasıl çözelim. Yoksa çile yumağına dolanuben, demür çarık geyinip, demür asâ dutalım da Âşık Garip Cihannümâsını mı devrederim? Medet Yâ Hazret-i Rast!

“Dünyanın En Bahtiyar Adamı” Abdülaziz Mecdi Tolun

Dursun GÜRLEK

Abdülaziz Mecdi Efendi 1865 yılında Balıkesir’de doğdu. Babası “Şeyhül-kurra ve mûsıkîde sadâyı câzibeyle yektâ” Hasan Efendi’dir. Bu muhterem zat, ilim irfan meraklısı, tarih ve edebiyat âşığı bir kimse idi. Abdülaziz Mecdi Bey, Hasan Efendi’nin ikinci eşi Hanife Hanım’dan dünyaya geldi.

Babasının, Abdülaziz Mecdi Efendi’ye nasihat kabilinden şunları söylediği belirtiliyor: “Tütün içme, kürk giyme, ne kimse senden incinsin, ne de sen bir kimseden incin.” Hasan Efendi’nin hikmetâmiz sözlerinden biri de şöyledir: “Zamânın ahabâbı ayna gibidir, memûriyette olursa arkasını, memûriyette olmazsa yüzünü gösterir.”

Sözün burasında istidrat kabilinden bir kaç cümle söylemek istiyorum: Evet, Hazret doğru diyor. Böyle zamâne ahablarıyla ben de şahsen bir kaç defa karşılaştım. Bunlardan biri, bir gazetenin genel yayın müdürüydü. Beni ne zaman gazetede görse derhal odasının kapısını kapatır, karşı karşıya gelmemek için her yola başvururdu. Halbuki onunla en küçük alışverişimiz olmamış, aramızda hiçbir şey geçmemişti. Oturduğu koltuğu kendine “bâkî” zanneden ve bir takım “fuzûlî” davranışlar içine giren bu arkadaş, görevinden ayrıldıktan sonra birgün Cağaloğlu’nda önüme çıktı. Kollarını açarak büyük bir samimiyetle sarıldı. Hal hatır sormaya başladı. Oysa bu arkadaş makam ve mevki sahibi iken gönlümü kırmıştı. Şimdi de kemiklerimi kırmaya çalışıyordu. Demek ki asıl özelliği kırılcılıktı. İnsanlardaki bu televvünü (renkten rengi girmeyi) bildiğim için fazla önemsemedim. Ama bir yandan da “Dokunma kalbime zira çok incedir kırılır” diye mırıldanmaktan kendimi alamadım.

Sadede gelelim: Hasan Efendi, ömrünün son günlerinde râşe hastalığına yakalandı ve elleri titremeye başladı. Artık yürüyemez oldu. Lâkin Mecdi Efendi, babasını sırtına alıyor, mahallede istediği kahveye götürüyor, onun oturduğu kadar kendisi de oturuyor, sonra yine sırtlanarak eve getiriyordu. Hasan Efendi, oğlundaki feyiz ve kemal ile, özellikle fesahat ve belâgat kabiliyetiyle iftihar ediyor, sevinç gözyaşları döküyordu.

Abdülaziz Mecdi Efendi babasından ilk bilgileri aldıktan, Kur’an-ı Kerim’i ezberledikten sonra rüştiyeye girdi. Ancak okuldaki bilgilerle yetinmedi. İlmi ve edebî meclislerde isbat-ı vücud ederek, ilim dağarcığını genişletmeye çalıştı. Kendi kendini yetiştiren “yetişkin”

insânların kafilesine yetişmeyi bildi. Bir süre sonra okuduğu mektebe muallim oldu. O sırada yirmi yaşında bulunuyordu.

Bir ara Girit'e tayini çıktı. Buradaki mahalli Rum mekteplerine nazîre olarak açılan "Mekteb-i Kebir-i İslâm"da Osmanlı Edebiyatı okuttu. Mektep dışındaki sohbetleriyle Girit'te yayınlanan Hakikat gazetesindeki yazılarıyla ada halkının gönlünü fethetti.

Ticaret hayatına da atılarak un ve zahire tüccarlığı yapan Abdülaziz Mecdi Tolun, otuz yedi yaşında mânevi bir cezbe kapıldı. Mazannadan Fâtih türbedârı Ahmed Âmiş Efendi Hazretleri'nin feyziyle feyizlendi, keyfiyle keyiflendi, seyfiyle seyiflendi. Osman Nuri Ergin tarafından kaleme alınan "Balıkesirli Abdülaziz Mecdi Tolun-Hayatı ve Şahsiyeti" adındaki önemli esere göre, bu mülakat şöyle gerçekleşti:

Abdülaziz Mecdi Tolun ticaret için Mısır'a gitmeden önce, mürşidi Ahmet Âmiş Hazretlerine uğrar. Efendi hazretleri yüz yaşını geçkin bir ihtiyar olduğu için, söz sırasında ısınmaktan bahseder ve "İyi bir kürk olursa ısınırım" buyururlar. Bu kadarcık bir îma ve işaret üzerine Mecdi Bey derhal çarşıya gider ve muhtelif cinsten üç tane kürk getirip önüne koyar. Daha sonra aralarında şu konuşma geçer:

— İşte efendim üç kürk. Bu elli lira, bu otuz lira, bu da yirmi beş liradır, der. Bunun üzerine Ahmed Âmiş Efendi:

— İstemem, götür cevabını verir.

Abdülaziz Mecdi Efendi, ilk arzu ile bu ret karşısında hayrette kalır. Fakat sebebini de sormaz. Elbette bir hikmeti vardır diye kürkleri götürür ve sahibine geri verir. Aradan bir kaç gün geçince mürşidinin yanına gider ve şöyle bir soruyla karşılaşır:

— Mecdi, cehennemin müddeti kaç senedir, bilir misin?

Tabii ki Abdülaziz Efendi bu sual karşısında sükût eder. Bir süre sonra mürşidi kendi sorusunu yine kendisi cevaplandırır:

— Altmış beş bin senedir!

Başka bir gün de durup dururken yine bu soruyu sorar. Fakat bu sefer süreyi altı buçuk seneye indirir. Esasen bir çok mutasavvıflar hep böyle yaparlar; söz genellikle etrafta dolaştırırlar. Bu sırada Abdülaziz Mecdi

Abdülaziz Mecdi Tolun

Efendi, memleketi olan Balıkesir'e çekilir. Derken Mısır'a gitme arzusuna kapılır. Zihnen bu konuyla meşgul olduğu bir sırada Balıkesir'in meşhur meczuplarından İsmail, evinin kapısını çalar ve:

— Uzun yola, uzun yola, haydi hayırlı ola, diye bağırır. Kararını henüz ailesine bile açmayan Üstad, meczubun bu ihbarını ve ihtarını duyunca kesin kararını verir ve Mısır'a gider. Birinci Dünya Harbi'nin patlak vermesi üzerine yollar kapanır ve Mecdi Bey altı buçuk yıl Mısır'da kalır. Bu süre içinde büyük sıkıntılar çeker. Mütârekeden sonra İstanbul'a gelir. İlk önce müşşidi Ahmet Âmiş Efendi'ye giderek elini öper. Başından geçenleri anlatıktan sonra der ki:

— Ahmet Âmiş Hazretleri'nin cehenneminden süresinin altı buçuk sene oluşundan bahsetmesi, benim altı buçuk sene müşşidimden uzak yaşayacağıma ve böylece bir nevi cehennem hayatı geçireceğime işaretler. Müşşidim bana kırılarak, seyahat cezası verdi. Bunun da sebebi, kürkleri önüne serdiğim zaman fiyatlarını söylemiş olmamdı.

Merhum ve mağfur hocamız Mâhir İz, “Yılların İzi”nde Abdülaziz Mecdi Tolun’un çok kuvvetli bir mutasavvıf şair olduğunu belirttikten sonra, Hasan Basri Çantay’ın Mecdi Efendi ile tanışınca çok değiştiğini, onun bir kerametine şahit olmak sûretiyle, daha önce lâkayıt kaldığı tasavvufa rağbetinin arttığını dile getiriyor.

Abdülaziz Mecdi Tolun Hazretleri 1941 yılının ağustosunun yirmi yedinci çarşamba günü, sabah saat ikiye çeyrek kala dâr-ı bekâya irtihal etti. İbnülemin Mahmud Kemal Bey, Hazret’in vefatından sonra kaleme aldığı bir yazıda onu, şu veciz cümlelerle târif ve tavsif etti:

“Abdülaziz Mecdi Efendi yetmiş beş yıldır hasret duyduğu bir âlem-i feyzâfeyze yükseldi. Kudsiyyân ile tertib-i bezm etti. Âli idi, itilâ etti. Sâfî idi, safâ buldu. Rahîm idi, rahmet gördü. Cemîl idi, cemâle kavuştu. Münâverü’l-kalb idi, şimdi bir âlem-i nûrda tenezzüh ediyor. Bir bûlbûl-i ilâhî nevâ idi, şimdi bahar içinde bahar görüyor. Dolayısıyla pââmâl-i mevt olmadi, müstağrak-ı hayat oldu.”

Ne zaman hâli hatırı sorulsa “Dünyanın en bahtiyar adamıyım yâhu!” diye cevap veren Abdülaziz Mecdi Tolun Efendi’nin huzuruna bî huzur girenler pürhuzur olarak çıkarlardı.

Unutmayalım, büyük insanların anıldığı meclislere “nur” yağar!

Ya Hazreti Mevlânâ

Prof. Dr. Beynun Akyavaş

*Ya olduğun gibi görün
Ya görüldüğün gibi ol*

Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurucusu ve ilk sultanı olan Kutalmışoğlu Süleyman Şah'ın Malazgirt Muharebesinden hemen sonra ele geçirdiği ve eski çağda *Ikoniön* olarak bilinen Konya iki asırdan fazla bir zaman pâyitaht olarak yaşamıştır. Selçuklulardan sonra Karamanoğulları Beyliğinin en büyük ve en mühim şehri olan bu güzel şehir Osmanlı devrinde ilk defa Sultan I. Murad tarafından muhasara edilmiş (1387), Yıldırım Bayezid Han Karamanoğulları Devletine son vermiş (1398), o meşum Ankara Muharebesinden sonra (1402) Karamanoğulları Beyliği yeniden kurulmuş ve nihayet Osmanlılar ile Karamanoğulları arasındaki uzun mücadelelerden sonra Fatih Sultan Mehmet Han tarafından Osmanlı topraklarına katılmıştır (1465).

Konya XII. asırdan, Alâeddin Keykûbad devrinden başlayarak Sultân-ı Ulemâ Bahaeddin Veled, Muhyiddin Arabî, Sadreddin Konevî, Şems-i Tebrizî, Kadı Burhaneddin, Kadı Siraceddin gibi âlim, mutasavvîf, mütefekkir, şâir ve devlet adamlarıyla, insanlığın yolunu aydınlatan büyük kafa ve gönül adamlarıyla göz kamaştıran bir ihtişama kavuşmuştur. Bu ihtişamın bâlâsında şüphesiz Mevlâna Celâleddin Rumî bulunmakta ve Hazreti Hünkâr âlemlerin üzerinde bir güneş gibi parlamaktadır.

Eylül sonlarında Konya'daydım. Selçukluların yemyeşil Alâeddin Tepesi üzerindeki Alâeddin Câmii, Sahip Ata Külliyesi, İplikçi Câmii, İnce Minare Medresesi, Karatay Medresesi, Sırçalı Medresesi, Osmanlıların Sultan Selim, Aziziye, Şerafeddin Câmileri ve Beylikler devrinden kalma eserlerle görmüş geçirmiş bir şehir olduğu her halinden belli olan Konya Alâeddin Câmii içindeki Selçuklu Sultanları Türbesi nedense sıkı sıkıya kapalı!... İçeride Sultan I. Mesud, II. Kılıçarslan II. Rükneddin Süleyman, I. Gıyaseddin Keyhüsrev, I. Alâeddin Keykubad, II. Gıyaseddin Keyhüsrev, IV. Kılıçarslan ve III. Gıyaseddin Keyhüsrev'e âit sekiz çinili sanduka var. Bütün dünya kendisine bir tarih yaratmaya çalışırken biz tarihimizin kapısına kilit üstüne kilit vurmuş oturuyoruz!...

Konya demek Hazreti Mevlâna demektir. Yeşil Kubbe'nin, Kubbe-i Hadra'nın altındaki dergâhın yeri Alâeddin Keykubad'ın Sultân-ı Ulemâ'ya hediye ettiği Selçuklu Sarayının gül bahçesidir. Bahaeddin Veled vefât ettiği zaman bu bahçeye defnedilmiş ancak Hazreti Mevlânâ: "Gök

kubbeden daha iyi türbe mi olur” diyerek babasının kabrinin üstüne türbe yapılmasını istememiştir. Hazreti Mevlânâ'nın vefâtından sonra ise oğlu Sultan Veled halkın arzusuna uyarak türbe yapılmasına rıza göstermiştir.

*Gel, gel ne olursan ol gel
İster kâfir, ister mecusî, ister puta tapan ol gel
Bizim dergâhımız ümitsizlik dergâhı değildir
Yüz kerre tövbeni bozmuş olsan da yine gel*

diye seslenen Hazreti Mevlânâ'nın türbesine Sokulluzâde Hasan Paşa'nın yaptırttığı gümüş kapıdan girilir. Horasan erlerine ve bütün Hakk'a yürümüş olanlara bir Fâtiha okuduktan, XV. asrın büyük tasavvuf şâiri ve âlimi Molla Câmî'ye:

Nist Peygamber velî dâred kitab

Peygamber değildir ama kitabı vardır dedirten Hazreti Mevlânâ'nın vitrinler içerisinde muhafaza olunan şâheserlerini, *Mesnevî-i Şerif*'ini, *Divan-ı Kebîr*'ini hayran hayran seyrettikten sonra Kubbe-i Hadra'nın altında oğlu Sultan Veled ile yanyana yatan Hazreti Hünkâr'ın sandukasının önüne gelinir. An işte o andır!... Bütün hisleriniz ve düşünceleriniz şâha kalkar âdetâ!...

Sandukaları Kanunî Sultan Süleyman, üzerlerindeki altın tellerle işlenmiş puşideyi ise Sultan II. Abdülhamid yaptırtmıştır. Bahaeddin Veled'in üzerindeki ve halkın ayaktaymış gibi durduğu izin “Oğlu gelince babası ayağa kalkmış” dedikleri bir Selçuklu şâheseri olan yüksek ahşap sanduka daha evvel Hazreti Mevlânâ'nın üzerinde imiş.

Nedim'in:

*Olmakta derûnunda hevâ âteş-i sâzan
Nâyın diyebilmem ki ne hâlet var içinde*

mısralarında söylediği: derûnunda havanın, nefesin yakıcı bir ateşe döndüğü, içinde ne hâlet olduğu bilinmeyen, kamışıklardan kopmuş ve sırları anlaşılamamış neyin feryatladrını, ayrılık şikâyetlerini dinlerken semâhanede papatyalara benzeyen tennûreleriyle semâ eden ve nefesinden vazgeçmiş, nefsini terketmiş mevlevîlerin alev alev yanan bir aşkla, imanla döndüklerini görüyormuş gibi olursunuz. Kâinata bütün yıldızlar döndüğüne, vücudumuzda kanımız döndüğüne, bütün zerreler ve herşey döndüğüne yani var olmak dönmek olduğuna göre semâ etmek Hakk'a,

bir Allah'a dönmek olmalıdır.

İnsanlığa asırlar boyu ümit vermiş, sükûnet vermiş, ahlâk, fazilet ve sadet getirmiş Hazreti Mevlânâ'nın, bu büyük insanın türbesini ziyaret ederken hem çok üzüldüm hem de çok utandım. Bu sebeple Sayın Kültür Bakanı'na yazdığım 7 Ekim 2002 tarihli yazıyı okuyucularımızın da takdirine bırakarak aşağıya alıyorum:

“Muhterem Bakan Beyefendi

Mârûzatımı anlayışla karşılayacağınızdan emin olduğum için bu satırları yazmaktan kendimi alamadım.

Birkaç gün evvel Konya'daydım. Hazreti Mevlânâ'yı büyük bir üzüntü ile ziyaret ettim, üzüldüm, üzüldüm, üzüldüm. Sebebine gelince, her ne kadar müze deniliyorsa da Hazreti Hünkâr'ın türbesi biz Müslüman-Türkler için türbedir. İçeriye huşu içinde ve terbiye ile hürmet ile girmek ister. Gelgelelim ziyaretçi turistlerden çoğunun kıyafeti plaj kıyafeti gibi idi! Erkekler şortlu, kadınlar ise göğsü ve sırtı açık askılı elbiselerle veya dizin iki karış üstünde eteklerle gelmişlerdi. Ağzlarında jiletlerle dolaşan bu seviyesiz erkeklerden ve kadınlardan bazıları da içkili olduklarını düşündürecek ve “Edeb Yahû” dedirtecek davranışlarda bulunuyorlardı.

Muhterem Bakan Beyefendi, takdir buyurursunuz ki, ister Hristiyanlara, ister Musevîlere, ister Budistlere âit olsun herhangi bir kabristan bile böyle ziyaret edilemez. Din ayrılığı, dil ayrılığı olsa da insanlıkta ayrı olmamız gerekmez mi? Üzülmekte, kırılmakta, hattâ ümitsizliğe düşmekte haksız mıyım?

Türbe eğer hakikaten müze ise, hiçbir müzeye yalınayak girilmediğine göre bu turistler neden ayakkabılarını çıkarıyorlar?

Türbelerimiz, câmilerimiz eğer hakikaten müze, eski eser olarak kabul ediliyorsa meselâ Topkapı Sarayı Müzesi Hırka-i Saadet Dairesinde muhafaza edilen mukaddes emanetlerimizin değeri de bir Bizans parasının değerinden daha fazla görülmüyordur herhalde!... Süleymaniye, Sultanahmet câmileri, Fatih Sultan Mehmed Han'ın, Yavuz Sultan Selim Han'ın, Kanunî Sultan Süleyman Han'ın türbeleri Yerebatan Sarayını, Binbirdirek Sarnıcını, İstanbul surlarını ziyaret edermiş gibi ziyaret edilebilir mi?

Hazreti Mevlânâ'nın türbesinin kapısına, Avrupa'da katedrallerin girişinde gördüğümüz ve sadece insan olmak haysiyetiyle riâyet ettiğimiz,

üzerinde “İçeriye uygun bir kıyafetle girilmesi ve yüksek sesle konuşulmaması” yazılı levhalar gibi bir levha konulamaz mı?

Bizi tarihimize bağlayan ve her bakımdan medâr-ı iftiharımız olan câmlerimize, türbelerimize, tarihî eserlerimize hürmetle sahip olmamız, hürmeti temin etmemiz, Türk olarak millî şahsiyetimizi korumamız geleceğimizin teminatıdır. Aksi halde baha biçilemeyen Kaşıkçı elmasını verip yerine üç tane tahta kaşık alan adam gibi elimizde, kendi memleketlerinde bile fazla bir şey olmadıklarına inandığım bu turistlerden gelecek üç kuruşla kalakalacağız!...

Teşekkürlerimi ve saygılarımı kabul buyurmanızı istirham ederim.”

Arzedebildim mi acaba?

Okuduklarım-Gördüklerim-Duyduklarım

Kemâl Y. AREN

**KAHKAHA ATMANIN YERİNİ ve ZAMANINI
BİLMİYORSUNUZ!..
BİZİM DİZİYİ SEYREDİN, ÖĞRENİN!..
HAYDİ SİZE İYİ EĞİTİLMELER.**

Söylemek istediklerim aslında şu başlıktakilerden ibaret. Ne bir eksik, ne de bir fazla: Tamı tamına bu kadar!

Sizleri anlayışsızlıktan kat'iyen tenzih ederim. Şu anda ben kendimle yazılı olarak konuşuyorum, bağışlayın. Belki ateşim falan yükselmiştir. Tekrar tekrar affınıza sığınıyorum.

Biliyorsunuz son zamanlarda televizyonlarda kakhkaha efektli diziler pek revaçta. İşte şu anda seyretmekte olduğum gibi.

Adam parmağını oynatıyor: Kah kah kah...

Adam anlaşılır anlaşılmaz bir lâf ediyor: Kah kah kah...

Kadın acaib bir bakış fırlatıyor -Acaib deyişim, ne manâya geldiği anlaşılamayan, veya benim anlayamadığım, diziyi hazırlayanların mantığına göre zekâ özürlüyüz ya!.- evet, kadın acaip bir fırlatıyor: Kah kah kah...

Kuzum, bu kakhkahaların televizyon ekranlarından yüzümüze püs-kürtülmesinin mânâsını bir Allah'ın kulu bana anlatabilir mi?..

Ne yani bazıları bana, "Sen aptalsın, bilemiyorsun; işte şimdi burada gülünecek; hadi gül bakalım!" mı demek istiyorlar?

Samimi söylüyorum, hakikaten birileri bana bu kakhkaha efektlerinin ne anlama geldiğini anlatıversin!..

Lütfen!..

BEN DEĞİL, LA FONTAİNE SÖYLÜYOR:

"Eşeğin biri aslan postu giymiş

Millet evinden çıkamaz olmuş

Eşek, hep o eşek;

Ama gören korkudan ölecek.

Bir gün aksilik etmiş kulakları,

Uçları çıkıvermiş posttan dışarı.

Açıkgözün biri görmüş,

Eşegin şakası sona ermiş.
Vurmuş sopayı beline,
Sürmüş aslanı değirmene.
Şaşırakalmış görenler,
Aslanı eşek etti sanmışlar...

Fransa'da çok böyle aslan:
Nice babayığitlerimize
Bu masal biçilmiş kaftan.
Posta kanarsak yuf bize."

Jean de la Fontaine
"Masallar." T. İş Bankası Yayınları
Ağustos-2000, s. 224.

Bu masalın ilk kısmını çoğumuz biliriz de, doğuş sebebini izah eden son dört satırlık bölümünü ne yalan söyleyeyim, ben bilmiyordum. S. Eyüboğlu'nun bu tam tercümesinden öğrendim. Meğer La Fontaine kendi milletinin gerçek karakterini anlatmak için yazmış. Aşkolsun doğrusu... Dünyaca ünlü büyük şairin sözlerine 'Estagfurullah' diyecek halimiz yok elbette. Hem bana ne, Fransızlar düşün-sün.

Efendim, durup dururken bu masalı niye anlattım?

Arzedeyim:

21 Kasım 2002 tarihli Hürriyet Gazetesi birinci sayfa üst manşetten şöyle bir haber veriyor: "Nedir bu kız benzetmesi? Yunan To Vima Gazetesi 'Almanya Dış İşleri Bakanı Fischer'in, Yunanlı bir yetkiliye dayanarak: Amerikalılar Türkiye ile evlenmemiz için baskı yapıyor. Bu baskı: 'Benim yakın kız arkadaşım iyidir, gel evlen!' demeye benziyor.' dediğini yazdı." (Haberin devamı beni fazla ilgilendirmedigi için buraya almadım.) Ben, gazetenin üst manşete aldığı yukarıdaki ifadelerle takıldım. Milletim adına namusuma dokundu. Sahi ne demek oluyor bu 'kız' benzetmesi? Siz de gocunmuş olmalısınız. Adamlar bize ne demek istiyorlar?..

Bu lafı söyleyen Alman... Benim aldığım masalda taş Fransız milleti-ne. "Öyleyse ne alâkası var?" diyeceksiniz.

Var efendim;

Şöyle:

Bunların hepsi, Roma-Cermen İmparatorluğu'nun, Şarlken'in torunları değil mi? Elbette torunları!

Böyle olduğunun ispatı, 21 Kasım 2002'den on gün kadar önce yine Hürriyet Gazetesi'nde, yine birinci sayfa manşetinde "Önce Madam, şimdi de Mösyö" ibaresi ile Fransa eski cumhurbaşkanı Giscard 'Eting'e ait, mâ-nâsi aynı, sözleri farklı bir beyanata yer verilmişti.

La Fontaine'in masalını bu sebeple iki ulusla da alâkalı buldum.

Dâhi san'atkarların ilham yoluyla buldukları hakikatler çoğu zaman doğru oluyor.

Galiba!..

BİR EMPATİ TESTİ¹

LEĞEN -İBRİK İKİLİSİNDE

LEĞEN Mİ OLMAK İSTERDİNİZ, İBRİK Mİ?

Birisinin elleri çamurlanmış.

Nedenini sormayın. Çamurla oynayanın elleri çamurlanır. O kadar.

İyi ya, çamurlansın.

Ne var bunda?

demeyin.

Aslımız çamur, değil mi? O halde çamur mübarektir.

demeyin.

Çamur, çamurdur.

Çamurlu elle ne birinin elini sıkabilirsiniz, ne bir lokma ekmek koparıp ağzınıza atabilirsiniz.

Ellerinizi yıkamanız gerekir.

Eski zamanda olsaydı o adamcağızın önüne ellerini yıkamak için bir leğen-ibrik takımı getirilecekti.

Şimdi size soruyorum: "Leğen veya Ibrik'ten birisi ol!" dense, ne olmak isterdiniz?

İçinde tertemiz su barındıran ibrik mi?

Evet:0 Hayır:0

İçinde çamurlu su tutan leğen mi?

Evet:0 Hayır:0

Seçiminizi hangi sebeple nereye yapacağınızı bilmiyorum.

Ama,

¹ Empati: Sanal olarak 'o' olma.

Bana sorarsanız..... Neyse, sorarsanız o zaman söylerim.

KİTABİYÂT

‘EDEBİYÂTİMİZİN GÜLER YÜZÜ’²

Mehmet Nuri Yardım Bey’in kendine mahsus çalışma tarzının başarılı bir örneği. Eğlendirirken düşündüren güzel bir eser. Burada yazarın kendi ifadesiyle: “Daha çok, edebiyatçılarımız arasında meydana gelen nükteler, şakalaşmalar, ironik konuşmalar veya onların tebessüm ettiren bazı davranış, söz, mısra ve satırları yer almaktadır.”

İki örnek alarak eser hakkında bir fikir vermeğe çalışacağım:

FATİHLER GEREK (S. 249)

Altan DELİORMAN, “Sessiz Bir Ses”te Ekrem Hakkı Bey’i anlatıyor:

“Reisi olduğu Fetih Cemiyeti, o sıralarda Fatih’in rozetlerini yaptırmıştı. Yanında bunlardan varmış. Yakınlığını ve dostluğunu gördüğü bir Bosnalıya, teşekkür ifadesi olarak, bu rozetlerden birini vermiş. Bosnalı Müslüman, rozeti alıp bakmış, sonra dudaklarına götürüp öpmüş ve: “*Ekrem Bey, demiş, çok güzel ama, bize bunun hakikisi lâzım.*”

NİÇİN GÜL? (s. 278)

Nihad Sâmî BANARLI’nın, Doğu Anadolu’dan Ankara ve İstanbul’a göç eden insanlarla konuşurken isimlerinin çoğunun ‘gül’ ile ilgili oluşu dikkatini çeker. “Sizin oralarda gül bahçeleri çok olmalı?” sözleriyle adı Güldalı olan hanıma merakını dile getirir. Hanım: “Hayır Beg, bizim oralarda gül bahçesi ne gezer, biz toprağı tarla olarak kullanırız.” cevabını verir. “Peki kızlarınıza bu kadar güzel gül adlarını güle hasret duyduğunuz için mi koyuyorsunuz?” sorusuna ise aldığı mânâlı cevap şöyledir: “Hayır Beg, hasret duyduğumuz başkadır. Bizim oralarda inanılır ki, gül, Hz. Muhammed’in sembolüdür.”

YAŞASIN: YAKINDA FRANSIZLAR DA ALIKLAŞACAKLAR!..

“Türk Edebiyatı-Aralık 2002” sayısında Cemal AYDIN’ın Roger GARAURY ile yaptığı nefis bir mülakat yer alıyor. Mutlaka okuyun. Ben buraya tadımlık olsun diye küçük bir pasaj alıyorum tamamı harikulâde.

² Edebiyatımızın Güler Yüzü. -Mehmet Nuri YARDIM. Çatı Kitapları. Kasım-2002.

Bana inanın.

Cemal AYDIN: Öncelikle bize Batı'da sanat ve edebiyat dalında neler oluyor, genel bir panorama çizer misiniz?

Roger GARAUDY: Batı tam anlamıyla bir çöküş dönemi yaşıyor. Bu çöküşten sanat ve edebiyat da nasibini alıyor. Meselâ, temsilcileri Bernard-Henry Levy olan bir felsefeden ne beklersiniz? Televizyon programları Batı'nın çöküş aynasıdır. Fikirle, sanatla, felsefeyle, estetikle ilgili faaliyetler yerine, BİRİ BİZİ GÖZETLİYOR türünden insanı alıklaştıran programlar sunuluyor. Adeta halkın aptallaştırılmasına çalışılıyor.

Cemal AYDIN: Sanat öldürülüyor mu, diyorsunuz?

Roger GARAUDY: Sanat, peygamberlere yaraşır bir uğraştır. İnsanlığı yücelere tırmandıran, insanlar arasında dayanışmayı gerçekleştiren ulvî alandır. Sanat, insanı kendi iç âlemini keşfetmeğe ve kendini tanımaya bir dâvettir. Siz sanattan bu duyguyu, bu bilinci, bu hassasiyeti bugün olduğu gibi söküp alırsanız, artık o, sanat olmaktan çıkar.

Cemal AYDIN: Yani sanat ilâhî yönü olan bir şey...

Roger GARAUDY: Bakın, Allah var demek, şu hayatın bir anlamı var, demektir. Şayet Allah'ı yok sayarsanız, o zaman her şey saçma olur ve her şey mübah olur. Bizler insanoglunun kendi kendine yetemeyeceğinin, Allah'sız yaşamıyacağının bilincinde olmalıyız.

Sanat, beni olduğum gibi bırakmadığı zaman kutsaldır. Beni daha yüce bir âleme alıp götürdüğü, daha ileri bir ufka taşıdığı zaman kutsaldır.....”

kemalaren@yahoo.com

osmanlı koleksiyonu bursa serisi

Canakkale Seramik
Kalebodur
"SERAMİK BUDUR"

Dağıtıcı Firma: Kale Pazarlama Tic. A.Ş. Büyükdere Cad. Kaleseramik Binası 4. Levent İstanbul / Tel: 0212/370 70 00

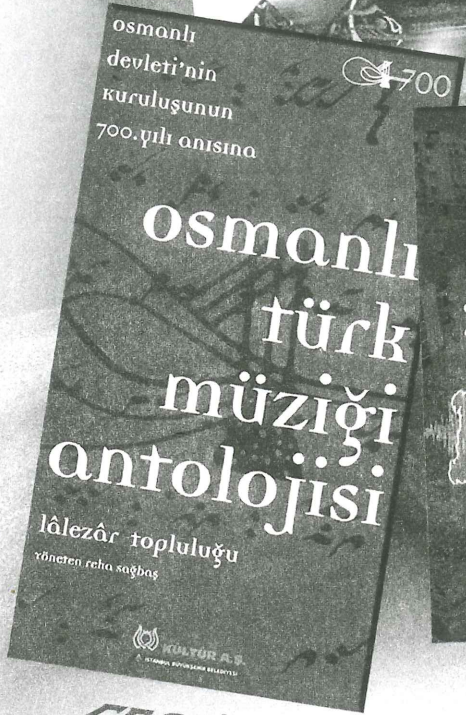
İhracatçı Firma: Kale Export Dış Tic. A.Ş. Büyükdere Cad. Kaleseramik Binası 4. Levent İstanbul / Tel: 0212/370 70 00

www.kale.com.tr

KONSER

TR

SIMPOZYUM

KÜLTÜR VE SANAT'IN HER ALANINDA

KÜLTÜR A.Ş.
İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

İSTANBUL KÜLTÜR VE SANAT ÜRÜNLERİ TİCARET A.Ş.

Fulya Mah. Mevlüt Pehlivan Sk. No:23 Gayrettepe - İstanbul Tel: 0212. 317 77 00 Faks: 0212. 274 58 40

<http://www.kultursanat.org> e-mail:kultursanat@kultursanat.org

sarkuysan

ELEKTROLİTİK BAKIR SANAYİ VE TİCARET A.Ş.

MERKEZ : Sarkuysan İş Merkezi, Şişhane,
Okçumusa cad. No.1 80020
Beyoğlu - İstanbul / Türkiye
Tel. : (0.212) 252 60 00
Fax : (0.212) .251 23 04

FABRİKA : Osmangazi, 41401 Gebze-Kocaeli
Tel. : (0.262) 653 45 07 - 653 26 04
Fax: (0.262) 653 55 12 - 653 27 69

Altın Çini

ALTIN ÇİNİ

KÜTAHYA-TÜRKİYE

Sebilerenler Cad. Karamalıgil Apt.

Zemin Kat No: 36 Kütahya

Tel: (274) 216 24 12 - 216 35 60

“Siz rahatınıza bakın”

Güneş Konut Paket Sigortası,
hem evinizi ve eşyalarınızı
20 ayrı riske karşı güvenceye alıyor,
hem de 24 saat Konut Yardım hizmeti sağlıyor.

**Konut Paket
Sigortası**

GÜNEŞ SİGORTA

yarın da güneş doğacak

guinessigorta.com.tr